

जादूगार
लिकी
व इतर कथा

जे.बी.एस्. हालडेन

जे.बी.एस्. हाल्डेन

मराठी भाषांतर :
श्रीनिवास पंडित

मुखपृष्ठ व आतील चित्रे :
राजू देशपांडे

जादूगार लिकी व इतर कथा
जे.बी.एस्. हाल्डेन

मराठी भाषांतर : © श्रीनिवास पंडित

ऊर्जा प्रकाशन

बी ४, संकुल कॉन्डोमिनियम, एरंडवणे, पुणे ४११००४.

फोन : २५४३२३७४

इ-मेल : urjapublishan@yahoo.co.in

वेब : www.urjapublishan.com

मुखपृष्ठ, आतील चित्रे व मांडणी : राजू देशपांडे

मुद्रक : श्री अंबिका ऑफसेट, पुणे २.

पहिली आवृत्ती : ऑक्टोबर २०१२

मूल्य : रु. ८०/-

विज्ञानाच्या जादूत रंगलेल्या

श्री. अरविंद गुप्ता

यांना आदरपूर्वक

श्रीनिवास पंडित

ओळख जादूगारासोबत जेवण

तऱ्हेतऱ्हेच्या माणसांबरोबर जेवायचा मला योग आला आहे. खाणीमधलं, रशियातलं वा अगदी कोट्याधीशासोबत घेतलेल्या जेवणाविषयी मी तुम्हाला सांगू शकेन. पण एका जादूगारासोबत मी जे जेवण घेतलं, त्याविषयी ऐकायला तुम्हाला जास्त आवडेल असं मला वाटतं. अशी संधी काही सहज मिळत नाही. कारण मुळात इंग्लंडमध्ये फार थोडे जादूगार उरले आहेत अन् त्यांना ओळखणंही सोपं नसतं. अर्थातच मी खऱ्याखऱ्या जादूगरांविषयी बोलतोय. हातचलाखी करणारे काहीजण स्वतःला जादूगार म्हणवून घेतात; अन् ते फार चलाखीचे खेळ करून दाखवतात, पण ते खरी जादू करू शकत नाहीत. म्हणजे ते सशाचं कबुतरात रूपांतर करून दाखवतात, पण ते खोक्यात किंवा कापडामागे. त्यांनी नक्की काय केलंय हे आपल्याला कळत नाही. पण खरा जादूगार, उदा. मोठ्या घड्याळाची गाय बनवू शकतो; अन् तीही उघडउघड सवदिखत. पण ही खरी जादू फार कठीण असते. याचे दर दिवसाला दोन असे खेळ करता येत नाहीत.

माझी लिकींशी पहिली भेट झाली, तेव्हा ते जादूगार असतील अशी मला शंकाही आली नाही. एकदा लंडनमधला एक वर्दळीचा रस्ता मी ओलांडत होतो. दुभाजकावर मी थांबलो, पण एक माणूस डावीउजवीकडे न बघता पुढे जाऊ लागला. मग समोरून बस येताना दिसल्यावर गर्कन् वळून त्यानं मागच्या बाजूला उडी मारली. तो एका गाडीसमोरच आला; अन् मी त्याला कॉलर धरून मागं खेचलं नसतं, तर गाडीनं त्याला उडवलंच असतं.

तो माझे वारंवार आभार मानू लागला. तो चांगलाच भेदरलाय हे माझ्या लक्षात आलं. म्हणून मी त्यांना त्यांच्या घरापाशी (ते तिथून जवळच होतं) सोडलं.

ते कुठंय हे मी सांगणार नाही. कारण तुम्ही तिथं गेलात अन् त्यांना ते आवडलं नाही, तर तुम्हाला त्रास होऊ शकतो. ते तुमचा एक कान फ्लॉवरएबदा मोठा किंवा केस हिरवे असं काहीतरी करण्याची शक्यता आहे.

“या रहदारीची मला फार भीती वाटते. माझं इथं काम नसतं तर मी कुठल्यातरी छोट्या बेटावर किंवा डोंगरशिखरावर राहिलो असतो” ते मला म्हणाले. माझ्यामुळं आज आपण वाचलो असा त्यांचा ठाम समज झाला. म्हणून त्यांनी मला जेवायचं आग्रहाचं आमंत्रण दिलं. बुधवारी रात्री यायचं मी कबूल केलं. त्यांचं नाव लिंकी आहे आणि ते पहिल्या मजल्यावर राहतात असं त्यांनी सांगितलं.

जादुई गुहेत

ठरल्याप्रमाणे बुधवारी मी त्यांच्या घरी गेलो. ती इमारत, त्यांच्या फ्लॅटचं दार अगदी सामान्य होतं, पण प्रवेश केल्यावर घर आतून वेगळंच आहे, असं माझ्या लक्षात आलं. भिंतीवर बॉलपेपरऐवजी पडदे होते. एका पडद्यावर दोन माणसं घर बांधताहेत असं चित्र होतं, तर दुसऱ्यावर एक शिकारी व कुत्रा शिकारीला निघाले होते. मी हात लावून पाहिलं, तर ते साधेसुधे पडदे होते. पण त्यात काहीतरी विचित्र होतं. कारण ती चित्रं सतत बदलत होती. आपण तिकडे बघत राहिलं, तर चित्र बदलायचं नाही. पण थोडा वेळ नजर हटवून परत पाहिलं, तर चित्र बदललेलं असायचं. आमचं जेवण होईपर्यंत घराचा एक मजला वाढला होता, शिकाऱ्यानं बाणांनं एका पक्ष्याची शिकार केली होती अन् कुत्र्यानं दोन ससे पकडले होते.

तिथलं फर्निचरसुद्धा चमत्कारिक
 होतं. पुस्तकांचं कपाट साधं काचेचंच
 होतं. पण त्यातली पुस्तकं भलीमोठी-
 किमान एक फूट उंचीची होती. एका
 तांब्याच्या टेबलावर भलामोठा
 काचेचा पारदर्शक गोल होता. दुसरं
 टेबल लाकडी, दहा फूट लांब, चार फूट
 रुंदीचं होतं. खोलीत कुठेच दिवे दिसत
 नव्हते, पण प्रकाश मात्र भरपूर होता. मग
 माझ्या लक्षात आलं की मोठमोठ्या
 कुंड्यांमधल्या झाडांना टोमॅटोएवढी लाल-
 निळी-जांभळी फळं आली होती आणि ती फळंच
 होती, फळांच्या आकारातले दिवे नव्हते, मी त्यांना हात
 लावून पाहिलं, त्यातून प्रकाश येत होता.

“हं, काय आवडेल तुम्हाला जेवायला?” लिकींनी मला विचारलं.

“तसं काही नाही, जे असेल ते.” मी उत्तरलो.

“तुम्हाला जे आवडत असेल, ते मिळेल. कुठलं सूप घेणार तुम्ही?”

म्हणून मला वाटलं, की ते जेवण बाहेरून मागवणार असावेत. “रशियन बोर्श सूप घेईन मी.” मी म्हणालो.

“ठीक आहे... मी नेहमी ज्या पद्धतीनं जेवतो, तसं जेवायचं आपण? तुम्ही सहजासहजी घाबरत तर नाही ना?”

मी ‘नाही’ असं उत्तर दिल्यावर ते म्हणाले, “मग मी माझ्या नोकराला बोलावतो. पण लक्षात ठेवा हं, तो जरा वेगळा आहे.” लिकींनी आपल्या कानाच्या पाळ्या गालांवर आपटल्या. हलक्या टाळ्या वाजवल्यासारखा आवाज झाला. कोपऱ्यातल्या भल्यामोठ्या तांब्याच्या घंगाळातून सापासारखी आकृती बाहेर आली. मग माझ्या लक्षात आलं की, ती ऑक्टोपसची भुजा आहे. त्या भुजेनं कपाट उघडून टॉवेल घेतला अन् त्यानं आपली दुसरी भुजा कोरडी केली. हळूहळू बाकी भुजा भिंतीला धरून बाहेर आल्या. एवढा मोठा ऑक्टोपस मी अद्याप पाहिलेला नाही. त्याची एकेक भुजा आठआठ फूट तरी लांब होती अन् भुजांमधला देह मोठ्या पोत्याएवढा. मग भुजांनी भिंतीला धरत तो छतावर लटकला. एक भुजा छताला टेकवून बाकी भुजांनी त्यानं कपाटातून थाळ्या, काटे, चमचे इ. काढले अन् टेबलावर मांडले.

“हा माझा नोकर ऑलीव्हर. कुठल्याही माणसापेक्षा तो हे काम चांगलं करतो, कारण त्याला खूप जास्त हात आहेत अन् त्याच्या हातून कधीच वस्तू पडत नाहीत.” लिकींनी मला सांगितलं.

जेवणाला सुरुवात

मग ऑलिव्हरनं पाणी, सरबत, बीअर अन् चार प्रकारच्या वाईन अशी सात पेयं सात भुजांनी माझ्यापुढं धरली. मी पाणी आणि रेड वाईन घेतली. हे चाललेलं सगळं इतकं चमत्कारिक होतं, की लिकींनी रिवाजाप्रमाणे जेवताना डोक्यावरची टोपी काढून ठेवलेली नाही हे माझ्या लक्षातच आलं नव्हतं. पण जेव्हा त्यांनी ती काढून उलटी करून दोन बाऊलमध्ये बोर्श सूप ओतलं, तेव्हा मात्र मी थक्क झालो.

“हं, आता क्रीम पाहिजे, हो ना? फिलीस, ये बरं.” असं ते म्हटल्यावर एक सशाएवढी हिरवी गाय धावत येऊन टेबलावर उभी राहिली. लिकींनी तिचं दूध काढलं अन् चांदीच्या भांड्यात त्याची साय काढली. क्रीम अर्थात ताजं होतं अन् सूप मला खूप आवडलं.

“आता काय घेणार तुम्ही?”

“तुम्हीच ठरवा ना!” मी म्हणालो.

“ठीक आहे, आपण भाजलेला टर्बोट मासा आणि टर्की खाऊ. ऑलिव्हर, एक मासा पकड आणि पॉम्पे, तो भाजायला तयार राहा.”

ऑलिव्हर भिंतीवरचा गळ घेऊन हवेत फिरवू लागला. ऊबशेगडीत काहीतरी हालचाल झाली अन् पॉम्पे बाहेर आला. पॉम्पे हा छोटासा, फूटभर लांबीचा ङ्गन होता. एवढा वेळ तो ऊबशेगडीतल्या निखाऱ्यांवर बसला होता. बाहेर येताना त्यानं बाजूला ठेवलेले ॲस्बेस्टॉसचे बूट पायात चढवले.

“पॉम्पे, तुझी शेपूट उचलून वर धर. परत गालीचा जाळलास, तर मी तुझ्यावर बादलीभर गार पाणी ओतीन.” (‘अर्थातच मी असं करणार नाही. ङ्गनवर पाणी ओतणं, विशेषतः एवढ्या छोट्याशा अन् पातळ कातडीच्या, फार क्रूरपणाचं होईल.’ त्यांनी मला कानात सांगितलं.) पण पॉम्पेनं घाबरून एक सुस्कारा सोडला. त्याच्या नाकातून येणारा आगीचा लोळ थोडा हिरवा पडला.

पॉम्पेकडे बघण्यात गुंगून गेल्यामुळे ऑलिव्हरनं मासा कुठून कसा पकडला ते मला समजलं नाही. परत तिकडे पाहिलं, तर त्याचा मासा साफ करून झाला होता. त्यानं तो पॉम्पेकडे फेकला. पॉम्पेचे पंजे आता कमी गरम, मासा भाजण्यासाठी योग्य तापमानाचे झाले होते. भाजलेला मासा त्यानं आमच्या थाळीत ठेवला. पण तोपर्यंत पॉम्पे गारठून गेला असावा. कारण त्याला हुडहुडी भरली होती अन् अतिशय आनंदानं त्यानं परत शेगडीत उडी मारली.

“हं, काहीजणं म्हणतात की, ङ्गनला असं वापरणं क्रूरपणाचं आहे, त्याला सर्दी होऊ शकते. पण मला तर वाटतं, आयुष्य म्हणजे नुसतं आग आणि ज्वाळा नाहीत हे त्यांना जेवढं लवकर कळेल तेवढं बरं; अन् त्यांना

पुरेसं गंधक दिलंत तर सर्दी बगैरे होत नाही. अर्थात सर्दाळलेला ड्रॅगन ही सगळ्यांसाठीच डोकेदुखी ठरते. मला एक ड्रॅगन माहित्ये. तो शिकला की त्याच्या ज्वाळा शंभर यार्ड लांब जायच्या, पण तो अर्थात पूर्ण वाढलेला ड्रॅगन होता. त्याच्यामुळे एकदा चीनच्या बादशहाचा एक राजवाडा जळला होता.

“दुसरं म्हणजे, मी त्याचा वापर केला नाही, तर ड्रॅगन ठेवणं मला परबडणारच नाही. मागच्या आठवड्यात मी त्याचा श्वास वापरून भिंतीचा जुना रंग घासून काढला. त्याच्या शेपटीनं उत्तम वेल्डिंग होतं; आणि राखणीसाठी तर तो कुठल्याही कुत्र्यापेक्षा जास्त भरवशाचा आहे. गोळ्या झाडल्या तरी त्या त्याच्या कातडीवर वितळून जातात. तसंही ड्रॅगन हा काही नुसता शोभेसाठी नाही असं मला वाटतं, काय?”

“खरं सांगायचं, तर पॉम्पे हा मी पाहिलेला पहिला खराखुरा ड्रॅगन आहे, त्यामुळे...”

“खरंच की! माझ्याकडे जादूगार सोडून बाकी माणसं इतकी क्वचित येतात की, या गोष्टी माझ्या लक्षातच येत नाहीत.” आपल्या हॅटमधून माशासोबत खायचं सॉस थाळीत ओतत लिकी म्हणाले. “या जेवणाबद्दल काही विचित्र गोष्टी तुमच्या लक्षात आल्यात का नाही ते मला ठाऊक नाही... अर्थातच काही माणसांना गोष्टी इतरांपेक्षा जास्त लवकर लक्षात येतात...”

“हे असं काही मी पूर्वी पाहिलेलं नाही.” मी कबूल केलं.

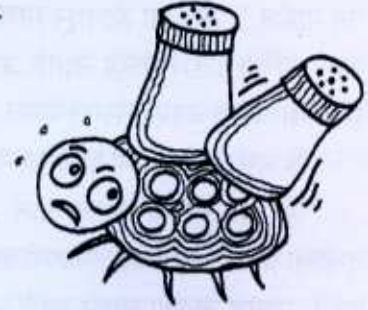
“हं.. तर तुमच्या लक्षात आलं असेल की, मी एक जादूगार आहे. पॉम्पे हा खरा ड्रॅगन आहे, पण इथं तुम्हाला प्राणी दिसतायत, त्यातली काही पूर्वी माणसं होती. आता हा ऑलिव्हर. रेल्वे अपघातात त्याचे पाय तुटले. माझ्या जादूचा त्यावर काही उपयोग नव्हता, कारण यंत्रांसमोर ती चालत नाही. रक्तस्त्रावानं विचारा ऑलिव्हर मेलाच असता, त्यामुळं त्याला पाय नसलेला कुठलातरी प्राणी बनवणं एवढा एकच इलाज होता. मी त्याची छोटीशी गोगलगाय बनवून त्याला घरी घेऊन आलो. मग विचार करून त्याचं ऑक्टोपसमध्ये रूपांतर केलं. कारण ऑक्टोपसला पाय नसतात, भुजा त्याच्या डोक्यामधून येतात. मनुष्य असताना तो हॉटेलात वेटरचं काम करायचा, म्हणून तेच काम इथं त्याला दिलं... ऑलिव्हर, उरलेला मासा अन् एक बीअर घे तुला.”

त्यानं एका भुजेनं मासा उचलून तोंडात टाकला अन् दुसऱ्या भुजेनं बीअरची बाटली घेतली, मग माझ्याकडे वळून आपला भलामोठा डोळा मिचकावला. तो पूर्वी माणूस होता हे तेव्हा मला पटलं. कारण कुठल्याच ऑक्टोपसनं डोळे मिचकावल्याचं मी पाहिलेलं नाही.

टर्की कोंबडी बरीच साध्या रीतीनं आली. ऑलिव्हरनं एक मोठी थाळी टेबलावर ठेवून त्यावर झाकण ठेवलं. मग जादूची छडी त्यावर रोखून लिकी काहीतरी पुटपुटले. ऑलिव्हरनं झाकण उचललं, तेव्हा वाफाळती टर्की तयार होती.

“हे अर्थातच तसं सोपं आहे. कुठलीही हातचलाखी करणारा ते करू शकतो, पण असे पदार्थ ताजे असतील याची खात्री नसते. म्हणून मी मासे मात्र डोळ्यासमोर पकडून घेतो. सोबत थोडी सॉसेज चालतील, नाही का?” असं म्हणून त्यांनी खिशातून पाईप काढला आणि त्यात फुंकर मारली. त्याबरोबर दुसऱ्या बाजूनं सॉसेज बाहेर आलं. अशी सहा सॉसेज काढून त्यांनी थाळीत वाढली. त्या सोबतचा सॉस अन् रस्सा नेहमीप्रमाणे त्यांनी हॅटमधून ओतला.

त्यानंतर एक छोटासा (अन् एकमेव) अपघात घडला. इंद्रधनुष्याच्या रंगांचा एक ढालकिडा पाठीवरून मीठ-मिरीची भांडी घेऊन आला. पण चालताना तो कलंडला अन् सगळं मीठ टेबलावर सांडलं. लिकी त्याला म्हणाले, “लिओपाल्ड, मी संतापी स्वभावाचा नाही हे बरंय, नाही तर तुझं परत माणसात रूपांतर केलं असतं. माणूस बनवून उडत्या गालीच्यावर बसवून तुला थेट पोलिस स्टेशनात पाठवायचा मोह मला होतोय. मग इतके दिवस कुठं दडून बसला होतास, असं पोलिसांनी तुला विचारलं तर त्यांना काय उत्तर देशील तू - की मी किडा झालो होतो? त्यांचा विश्वास बसेल? काय म्हणणं आहे तुझं यावर?” त्याबरोबर तो किडा पाठीवर झोपून शरमलेल्या कुत्र्याप्रमाणे आपले पाय केविलबाणेपणे हवेत झटकू लागला.

“हा माणूस होता, तेव्हा लोकांना फसवण्याचा त्याचा धंदा होता. पोलिस जेव्हा त्याला पकडायला आले, तेव्हा मदतीसाठी तो माझ्याकडे आला. मी त्याला म्हणालो, ‘तुला बरी अद्दल घडली. पण पोलिसांनी पकडलं, तर तुला सात वर्षांची शिक्षा होईल. मी तुझं किड्यात रूपांतर करीन. पाच वर्षे नीट वागलास, तर मी तुला माणूस करीन अन् वेगळा चेहरा देईन.’ याला तो कबूल झाला... लिओपाल्ड, ते सगळं मीठ नीट भरून घे.”

तो किडा एक-एक कण मीठ आपल्या नांग्यांनी भांड्यात भरू लागला.

जिन्नचा प्रवेश

आमची टर्की संपत आली. लिकी म्हणाले, “अब्दुल मक्कारला स्ट्रॉबेरी घेऊन यायला एवढा वेळ का लागला बरं?”

“स्ट्रॉबेरी?” मी आश्चर्याने विचारलं, कारण तो काही स्ट्रॉबेरीचा हंगाम नव्हता.

“हो, मी त्याला स्ट्रॉबेऱ्या आणायला न्यूझीलंडला पाठवलंय. तो एक जिन्न आहे. तो चांगला जिन्न आहे, पण त्यांच्यातही आपल्यासारखेच काही दोष असतात. उदा. अतिचौकस स्वभाव. असं त्यांना कुठं पाठवलं की ते मुद्दाम शक्य तेवढ्या उंचावरून उड्डाण करतात, स्वर्गात देवदूत काय बोलतायत ते ऐकण्यासाठी. मग देवदूत त्यांच्यावर उत्का सोडतात, मग ते अर्धवट भाजले जातात... ठीक आहे, तो येईपर्यंत आपण दुसरी काही फळं खाऊ.”

उठून त्यांनी त्या मोठ्या लाकडी टेबलाच्या चार कोपऱ्यांवर ती छडी आपटली. तिथलं लाकूड फुगलं, त्याला भेगा पडल्या अन् तिथून हिरवे कोंब बाहेर आले. मिनिटाभरात ते फूटभर वाढले. मग त्यांच्या शेंड्यांना पाने आली अन् झाडांचे बुंधे जुन झाले. त्यातलं एक चेरीचं, एक पीअरचं अन् तिसरं पिचचं होतं हे पानांवरून समजलं. चौथं झाड कोणतं ते काही मला कळलं नाही.

आमचं जेवण झालं. ऑलिव्हर टेबल साफ करू लागला, तेव्हा अब्दुल मक्कारनं प्रवेश केला. तो छतातून खाली उतरला अन् छत पुन्हा पूर्ववत झालं. कमरेत वाकून त्यानं लिकींना सलाम केला. जरा जास्तच लांब नाक सोडलं, तर त्याचा चेहरा माणसासारखाच होता, पण त्याच्या खांद्यांमागे कातडी, घडी केलेले दोन पंख होते. त्याने फेटा आणि हिरवे, रेशमी कपडे घातले होते.

“हे माणसांमधले सर्वश्रेष्ठ आणि न्यायाचे रक्षक, या तुच्छ सेवकानं आपल्यासाठी ताजी, रसाळ फळं आणली आहेत.” तो म्हणाला.

“तू केलेल्या कामाबद्दल मी तुझा आभारी आहे.” लिकी उत्तरले.

“आपण केलेल्या प्रशंसेमुळे, डेव्हीडचा पुत्र राजा सॉलोमन (त्याला शांती लाभो) याला शिबाची राणी बिल्किस प्राप्त झाल्यावर झाला, तेवढा आनंद मला झाला आहे. हे दैत्यांचे कर्दनकाळ, कोण थोर पाहुणे आज आपल्यासोबत आहेत?” माझ्याकडे पाहत त्यानं विचारलं.

“प्रेषित शोएबच्या ग्रंथामध्ये लिहिलं आहे की, चौकसपणामुळे इजिप्तच्या फॅरो राजाची मांजर जीवाला मुकली.”

“हे सत्य आहे.”

“तर त्यामुळं हा विषय थांबवून तू इथून निघावंस. उद्या नेहमीच्या वेळी मला उठव... पण थांब. माझी दाढीची ब्लेड संपल्यात अन् लंडनमधली दुकानं बंद झाल्येत. तर मॉट्रियलला जा अन् तिथून ब्लेड घेऊन ये.”

“मी भीतीनं थरथर कापतोय, पण आपली आज्ञा मला प्रमाण आहे.”

“का बरं थरथरतोयस तू?”

“हे जादूगारांचे महाराज, कमी उंचीवर कानठळ्या बसवत, गालीच्याहून जास्त वेगानं विमानं उडत असतात अन् वरच्या थरावर उल्कांचा वर्षाव होत असतो.”

“ठीक आहे. मग पाच मैल उंचीवरून प्रवास कर, म्हणजे तुझा दोन्हीपासून बचाव होईल. ठीक आहे, तुला जायची परवानगी मी देत आहे.”

“प्लेटोचं शहाणपण, शिक्कचं दीर्घायुष्य, सॉलोमनचं वैभव आणि अलेक्झांडरचं यश आपल्याला लाभो.” असं म्हणून जिव्न बघताबघता नाहीसा झाला.

आगळीवेगळी स्वीट डिश

एव्हाना ती झाडं चार फूट उंचीची झाली होती. आता त्याच्या मोहराला छोटी छोटी फळं धरायला लागली.

“जिव्नसोबत असंच बोलावं लागतं.” लिकी म्हणाले, “आणि मी तुमची ओळख करून दिली नाही याबद्दल क्षमा करा, पण कधीकधी त्याचा फार त्रास होऊ शकतो. अर्थात अब्दुल मक्कार चांगला जिव्न आहे. पण त्याला घालवायचा जादुई मंत्र तुम्हाला ठाऊक नसेल, तर मोठा गोंधळ घडेल. समजा तुम्ही क्रिकेटमध्ये बॅटिंग करत असाल, तर तो येऊन तुम्हाला विचारेल, ‘हे यष्टींचे संरक्षक, या तुमच्या शत्रूचा निःपात करू का त्याचं एखाद्या म्हाताऱ्या, लूतभरल्या बोकडात रूपांतर करू?’

“मला क्रिकेट मॅच बघायला आवडतात. मागच्या वर्षी मी ऑस्ट्रेलियाविरुद्ध एका छोट्या संघाची मॅच

बघायला गेलो होतो. मला त्या संघाविषयी थोडीशी सहानुभूती वाटली; आणि लगेच ऑस्ट्रेलियाचे तीन फलंदाज आऊट झाले. मी लगेच तिथून निघालो नसतो, तर ते मॅच हरलेच असते... त्यामुळे मला आता मॅच बघता येत नाहीत, कारण चांगलाच संघ जिंकला पाहिजे ना!"

मग आम्ही फिलीसच्या क्रीमसोबत स्ट्रॉबेऱ्या खाल्ल्या. त्या छान चवदार होत्या. तोपर्यंत पॉम्पेन शेंगडीतून बाहेर येऊन आमच्यासाठी चीज वितळवून दिलं. आता चारही झाडांची फळं पिकून तयार झाली होती. त्या चौथ्या झाडाला सुंदर पिबळी-सोनेरी फळं लगडली होती. ते आंबे आहेत, असं मला लिकींनी सांगितलं. जादूशिवाय ते इंग्लंडमध्ये होणं अशक्यच आहे, त्यामुळे अर्थातच मी तेच खायचे ठरवले.

"हं.. या बाबतीत कितीही श्रीमंत इंग्लिश माणूस माझ्याशी बरोबरी करू शकणार नाही. ते विमानाने आंबे मागवू शकतील, पण असे पार्टीमध्ये खायला कुणाला देऊ शकणार नाहीत."

"का बरं?"

"या प्रश्नावरून कळतंय, की तुम्ही अद्याप आंबा खाल्लेला नाहीत. आंबा खायची योग्य जागा बाथटब ही आहे. काय आहे, आंब्याची साल पातळ असते आणि आतमध्ये गर ठासून भरलेला असतो. सालं काढलं की, सगळा रस तुमच्या शर्टावर उडतो... तुम्ही ते पुढून कडक असणारे शर्ट वापरता?"

"सहसा नाही."

"मग बरंय. लोक तसे शर्ट का घालतात, ठाऊके? त्यामागे एक गंमतीशीर कहाणी आहे. साधारण १०० वर्षांपूर्वी विझटोपॅकोटल नावाचा मोठा मेक्सिकन जादूगार इंग्लंडमध्ये आला होता. तो इथल्या श्रीमंत माणसांवर फार वैतागला; म्हणजे त्यांच्या पैशावर नाही, तर ते पैसा कसा चुकीच्या गोष्टींवर खर्च करतात, ते कसे शिष्ट, आढ्यताखोर आहेत यावर. म्हणून त्यानं इथल्या सगळ्या श्रीमंत माणसांचं रूपांतर कासवांमध्ये करायचं ठरवलं. त्यासाठी दोन वेगवेगळे मंत्र एकाच वेळी म्हणावे लागतात, जे अतिशय कठीण असतं. म्हणून तो एका इंग्लिश जादूगाराकडे गेला. त्याच्याकडे दोन तोंडाचा पोपट होता. रशिया, ऑस्ट्रियाच्या झेंड्यावर दोन तोंडाचा गरुड असतो ना, तसा. त्याच्या एका तोंडाला एक अन् दुसऱ्या तोंडाला दुसरा मंत्र शिकवायचा अन् एका वेळी दोन्ही मंत्र घालायचे असा त्याचा बेत होता. पण त्या इंग्लिश जादूगारानं त्याला समजावलं. मग त्या दोघांनी मिळून ठरवलं, की पुढची शंभर वर्षे युरोपमधल्या श्रीमंत माणसांना फक्त कासवाला योग्य दिसतील असे कपडे घालायला लावायचे. कासवाचं पोट कसं सपाट अन् कडक असतं ना! फक्त असाच प्राणी ते शर्ट घालून वावरू शकतो. तसा मंत्र त्यांनी घातला अन् तो लागूही पडला. पण आता शंभर वर्षे होत आली आहेत. असे वेडगळ कपडे सुदैवाने यापुढे तुम्हाला फार दिवस दिसणार नाहीत."

माझ्या आंब्याभोवती छडी फिरवून लिकी म्हणाले, "हं, आता विनधास्त खा. त्याचा रस आता उडणार नाही."

आजपर्यंत एवढं चविष्ट फळ मी खाल्लेलं नाही, पण मला त्याच्या चवीचं वर्णन करता येत नाही. मी मुद्दाम थोडा रस अंगावर सांडायचा प्रयत्न केला, पण तो उलट उडून माझ्या तोंडात गेला. बाकी पाच आंबे त्यांनी मला भेट दिले. पण घरी मला ते बाथटबमध्ये बसून खावे लागले, कारण त्यावर मंत्र घातलेला नव्हता.

आम्ही कॉफी घेत असताना (ती लिकींनी अर्थात हॉटमधून मगात ओतली) त्यांनी टेबलावर छडी आपटली. त्याबरोबर तिथे गवताचे कोंब उगवू लागले. ते थोडं मोठं झाल्यावर लिकींनी फिलीस गाईला तिथं चरायला सोडलं. मग आणखी थोड्या गप्पा झाल्यावर, मला निघायला पाहिजे असं मी त्यांना म्हणालो.

“चला, सोडतो मी तुम्हाला.” लिकी म्हणाले. “पण वेळ असेल तेव्हा नक्की परत या तुम्ही. तुम्हाला मी काय काय करतो ते बघता येईल. तुम्हाला सबड असेल, तेव्हा आपण भारत वा इंडोनेशियातही चक्कर मारून येऊ. आता या गालीच्यावर उभे राहा, पण तुमचे डोळे मिटून घ्या. कारण पहिल्या दोन-तीन वेळा त्याच्यावर बसून उडताना लोकांना चक्कर येते.”

त्या खोलीकडे अखेरची नजर फिरवून मी डोळे मिटून गालिच्यावर उभा राहिलो. लिकींनी गालीच्याला माझा पत्ता सांगितला अन् कानाच्या पाळ्या गालांवर आपटल्या. एकदम कुठून तरी गार वाऱ्याचा झोत आला. मला किंचीत चक्कर आल्यासारखं वाटलं. लिकींनी मला डोळे उघडायला सांगितलं. बघतो, तर मी पाच मैलांवरच्या माझ्या घरामध्ये होतो. माझा दिवाणखाना छोटा आहे अन् जमिनीवर सगळीकडे भरपूर पुस्तकं पसरलेली होती, त्यामुळे गालीचा हवेत फूटभर उंचीवर तरंगत होता.

माझा निरोप घेऊन लिकींनी परत कानाच्या पाळ्या गालावर आपटल्या, तसे ते व गालीचा अदृश्य झाले. माझ्या हातात ते आंबे नसते, तर एवढा वेळ मी स्वप्नातच आहे असं मला वाटलं असतं.

ही गोष्ट तुम्हाला आवडली असेल, तर त्यांच्या आणखी काही गोष्टी मी नंतर सांगिन.

जादूगारासोबत एक दिवस- लिकींची कामे

त्यानंतरच्या नाताळमधली गोष्ट. नाताळच्या रात्री (भेटींसाठी) पलंगावर मोजा टांगून ठेवणं मी अर्थातच अनेक वर्षांपूर्वी सोडून दिलंय. त्यामुळे सकाळी उठल्यावर तिथं एक मोजा टांगलेला दिसल्यावर मला आश्चर्य वाटलं; आणि तो चालत चालत माझ्याकडे आल्यावर तर मी थक्कच झालो. जवळ आल्यावर त्यानं मला झुकून सलाम केला; आणि त्याच्यातून एक पत्र, टर्कीचं अंडं, टायची पीन, एक फळ (जे डाळिंब होतं हे मला नंतर कळलं) आणि एक डायरी बाहेर पडली. ही भेट लिकींनी पाठवली असणार हे माझ्या ताबडतोब लक्षात आलं. पत्रामध्ये दुसरा दिवस त्यांच्यासोबत घालवायचं आमंत्रण त्यांनी दिलं होतं. ती पीन आणि डायरी मंतरलेली आहे, त्यामुळे त्या हरवणार नाहीत (जे माझ्या वस्तूंबाबत नेहमी होतं) असंही लिहिलं होतं.

त्याप्रमाणे दुसऱ्या दिवशी मी लिकींकडे गेलो. या वेळी दार अब्दुल मक्कारनं उघडलं. माझा कोट-टोपी घेऊन त्यानं कपाटात ठेवली. हे करताना त्यानं कोट-टोपीला हातही लावला नाही, पण या घरात अशा चमत्कारिक गोष्टींची मला सवय झाली होती. लिकींनी माझं प्रेमानं स्वागत केलं. पॉम्पेनंही पंख फडफडवत माझं स्वागत केलं, पण त्यामुळं उबशेगडीतून जोरदार धूर यायला लागला. लिकींनी जादूची छडी हातात घेतल्याबरोबर पॉम्पे गप्प बसला.

“आज दुपारचं जेवणं जावा बेटात घ्यायचा माझा विचार आहे, पण त्यापूर्वी इथं दोन-तीन छोटी कामं मला करायच्यात. तुम्हाला माझ्याबरोबर यायला आवडेल का इथं थांबायला?” त्यांनी मला विचारलं

“तुम्हाला अडचण होणार नसेल, तर मला तुमच्यासोबत यायला आवडेल.” मी उत्तरलो.

“छे! त्यात काहीच अडचण नाही. फक्त तुम्हाला अदृश्य व्हावं लागेल. त्याचा आपण थोडा सराव करू, कारण पहिल्यांदा ते जरा विचित्र वाटतं. ही टोपी घाला अन् खोलीत एक-दोन चकरा मारा; आणि तेव्हा खाली बघू नका, नाही तर चक्कर येईल. सरळ डोळ्यांसमोर बघत चाला.”

त्यांनी एक काळी टोपी मला दिली. तो काळा रंग जणू कृष्णविवराचा काळा रंग होता. ती कसली बनवल्या, मऊ आहे का खरखरीत काहीच कळत नव्हतं, पण त्याचा स्पर्श रबरासारखा वाटत होता. ती डोक्यावर चढवल्यावर माझा हात दिसेनासा झाला. मला काही तरी चमत्कारिक वाटू लागलं. मग माझ्या लक्षात आलं की,

स्वतःच्या नाकपुड्या आपल्याला नेहमी दिसत असतात, पण जाणवत मात्र नाहीत, त्या दिसेनाशा झाल्या होत्या. माझे हात-पायही दिसत नव्हते. मला चक्कर आली, आधारासाठी मी अदृश्य हातांनी बाजूचं टेबल पकडलं. काही वेळानं मला खोलीत चालता येऊ लागलं.

“आपण बाहेर जाऊ, तेव्हा ही टोपी खिशात ठेवा अन् गरज पडेल तेव्हा घाला.” लिकी म्हणाले. आम्ही निघालो, तशी माझी नेहमीची टोपी अन् कोट आपोआप माझ्या अंगावर येऊन चढवले गेले. “पहिल्यांदा मला एका चावऱ्या कुत्र्याचा बंदोबस्त करायचाय,” टॅक्सीत बसत लिकी म्हणाले, “त्याबाबत काही केलं नाही, तर पोलिस त्याला गोळ्या घालतील. मग एक चेक अदृश्य करायचाय. अर्थात, लंडनमध्ये मोठी जादू काही करता येत नाही, त्यामुळे माझ्याकडे लक्ष वेधलं जाईल, पण लहानसहान मदत मी करत असतो. उदा. या आपल्या टॅक्सी ड्रायव्हरच्या चेहऱ्यावर फार पुटकुळ्या आहेत, नाही? थोड्या कमी असतील, तर तो चांगला दिसेल.”

लिकींनी छत्री हातात घेऊन (तिची मूठ अशी चमत्कारिक होती की, ती जादूची छडी आहे हे माझ्या लगेच लक्षात आलं.) गोल फिरवायला सुरुवात केली. खिडकीच्या काचेतल्या ड्रायव्हरच्या प्रतिबिंबाच्या मानेवरच्या दोन पुटकुळ्या लगेच नाहीशा झाल्या. आमचं ठिकाण येईपर्यंत त्याचा चेहरा टोमॅटोइतका गुळगुळीत झाला होता, पण हे त्याच्या लक्षात आलं नव्हतं.

लिकींनी त्याला एक नाणं दिलं. ते बघून तो म्हणाला, “साहेब, तुम्ही मला एक फार्दींग दिलात.”

“नीट बघ बरं” लिकी त्याला म्हणाले.

“अं... अरेच्चा! पण असं नाणं मी १९१४ सालानंतर पाहिलेलं नाही!” ड्रायव्हर उद्गारला.

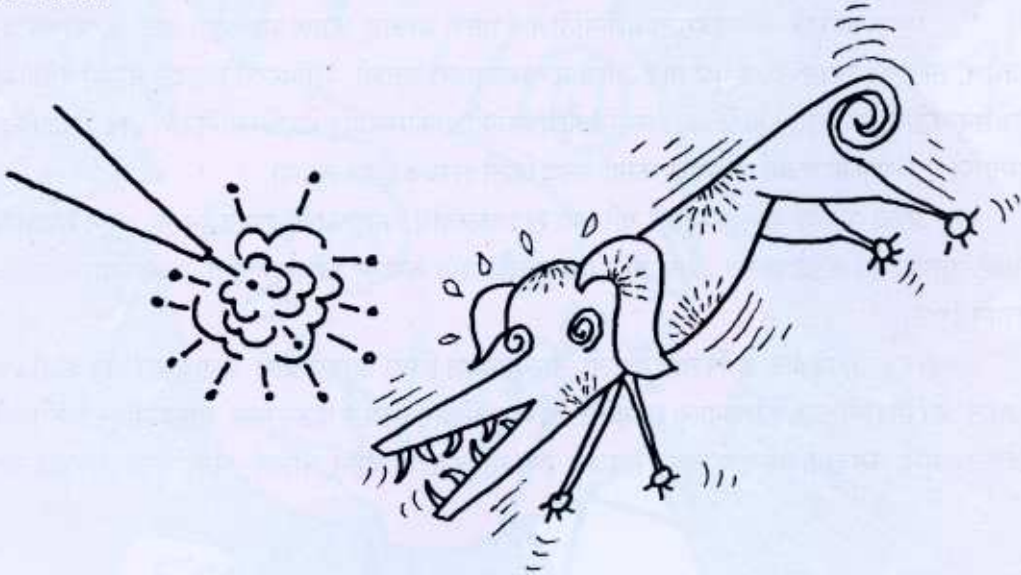
नंतर मला लिकी म्हणाले, “अर्थातच माझ्याकडे जादुई बटवा आहे, पण त्यातून सोन्याची नाणीच मिळतात, नोटा नाही. कारण छपाई यंत्राचा शोध लागण्यापूर्वी खूप आधी जादूचे बटवे शोधले गेले. त्यामुळे

माझी फार पंचाईत होते. कारण आता बऱ्याचशा माणसांनी सोन्याचं नाणं पाहिलेलं नसतं...., हं, आता गर्दी नाहीये, तुमची टोपी चढवायला हरकत नाही. गर्दीत टोपी घालून चाललं, तर आपल्याला फार धक्के बसतात आणि लोकंही धाबरून जातात.”

मी ती टोपी चढवून अदृश्य बनलो. लिकींनी छत्रीचं टोक स्वतःवर रोखल्यावर ते व छत्री, दोन्ही अदृश्य झाले. नंतर फक्त ते टोक रस्त्यावर आपटत जाताना दिसत राहिलं. “हं, आता माझ्यामागून या. मागचं फाटक बंद करून घ्या. त्या कुत्र्यानं चावायचा प्रयत्न केला, तरी धाबरू नका,” लिकींचा आवाज आला, स्वस्थ उभे राहा.”

फाटक बंद केल्यावर एक मोठा कुत्रा गुरगुरत आमच्या दिशेनं येऊ लागला. पण मग तो गोंधळला, गुरगुरण थांबवून वास घेऊ लागला. मग तो लिकींच्या दिशेनं झेपावला. ते छत्रीचं टोक उचललं गेलं अन् कुत्र्याच्या दिशेनं जांभळा धूर बाहेर पडला. कुत्रा आणखी गोंधळला. तेवढ्यात लिकींचा डावा गुडघ्याखालचा पाय दिसू लागला. काहीतरी चावायला मिळाल्यामुळे सुळे बाहेर काढत कुत्रा तिकडे धावला. कुत्र्याचे सुळे धारदार, भलेमोठे दिसत होते, पण ते लिकींच्या पॅटमध्ये घुसण्याऐवजी आतल्या बाजूला दुमडले गेले. “त्याच्या मागच्या चार दाढा सोडून बाकी सगळे दात मी रबराचे करून टाकले. खाण्यासाठी त्या दाढा पुरेशा आहेत. हं, त्याचा मालक आला. माझा पाय लपवतो मी.” परत मला बोलणं ऐकू आलं.

आता रागीट दिसणारा एक माणूस घरातून बाहेर आला. लिकींचा पाय दिसेनासा झाला होता. पण त्यांनी तो उचलला असावा, कारण अचानक कुत्रा हवेत लांब फेकला गेला. त्या कुत्र्याचे आतल्या बाजूला वळलेले दात अतिशय विनोदी दिसत होते. मग तो धप्पकन जमिनीवर पडला अन् शेंपूट पायात घालून कुईकुई करत घरात पळाला.

रस्त्यावर आल्यावर आम्ही दोघे पुन्हा दृश्य झालो. मला जरा हायसं वाटलं, कारण आपलं शरीरच न दिसणं हा फार विचित्र अनुभव आहे. पुन्हा टॅक्सीत बसल्यावर लिकी म्हणाले, “या मालकाला अक्कल असेल (मला तसं वाटत नाही), तर जत्रा-प्रदर्शनात हा रबरी दातांचा कुत्रा दाखवून तो भरपूर पैसा कमावू शकेल.” जर कुणी असा कुत्रा पाहिला असेल, तर कृपया त्यानं मला कळवावं. कवळीवाल्या माणसांप्रमाणे त्यालाही त्या रबरी दातांची सवय झाली आहे का, हे बघायला मला आवडेल.

“एखाद्या गोष्टीचं मी रबरात रूपांतर कसं करू शकतो, असं तुम्हाला वाटत असेल ना? कारण रबर ही गोष्ट युरोपात नवी आहे; आणि ॲल्युमिनिअम, स्टेनलेस स्टील, कृत्रिम धागे अशा नवीन गोष्टींवर आमची जादू चालत नाही. पण ही जादू मी एका ब्राझीलच्या जादूगाराकडून शिकलो. तिथं रबर नैसर्गिकरीत्या मिळतं. त्यामुळं तिथल्या जादूगरांना ती जादू येते; अन् तिथल्या ॲनाकॉडा, जाग्वार अन् पिरान्हा माशांपासून संरक्षणासाठी त्याची गरजही भासते.

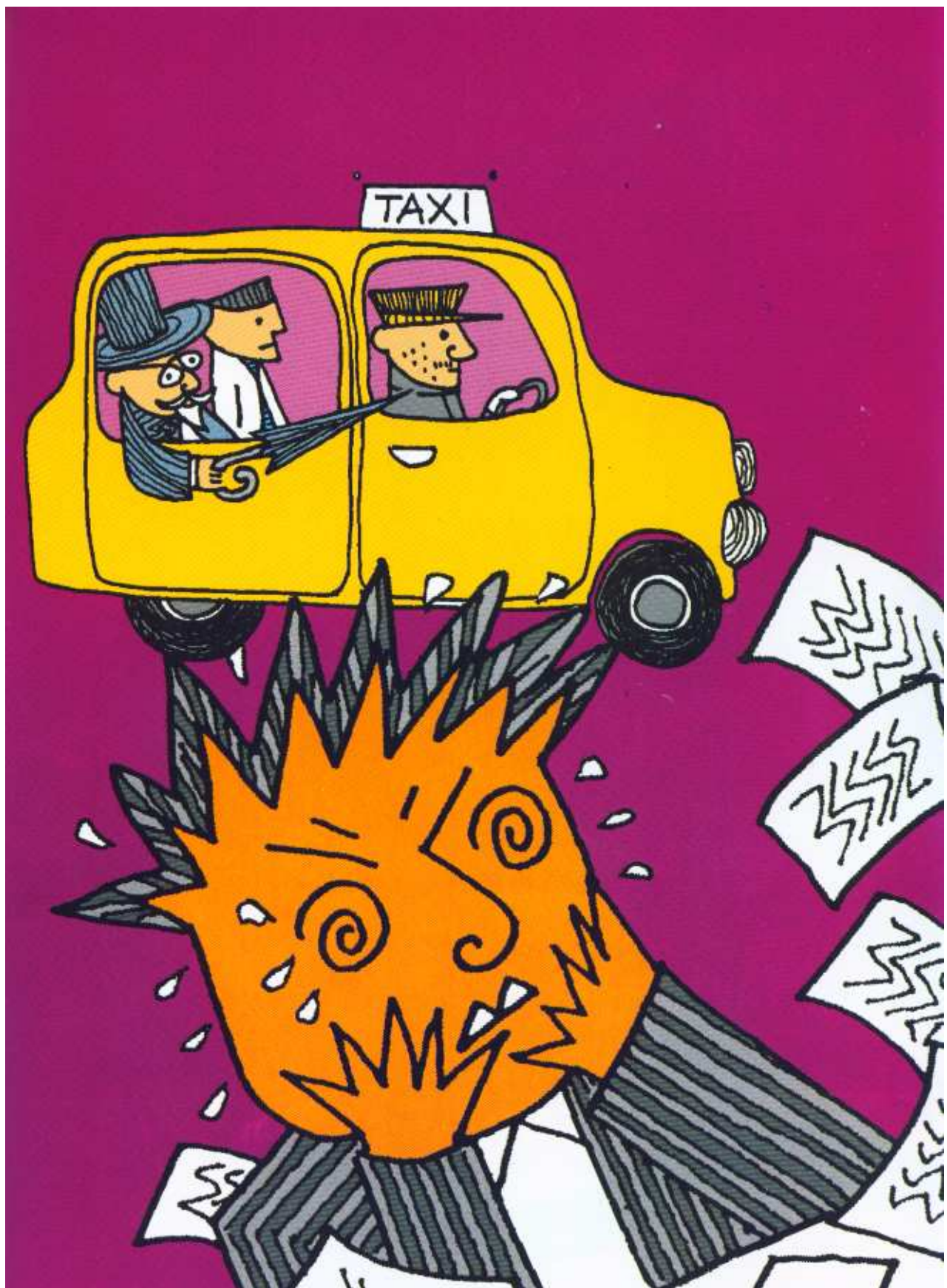
“आता आपण एका सावकाराकडे चाललोत. तो स्वतःला मॅकस्टुअर्ट म्हणवून घेतो, पण ते काही त्याचं खरं नाव नाही. एखाद्याचं खरं नाव माहीत असल्याशिवाय त्याच्यावर जादू करता येत नाही. म्हणून तर हे सावकार वेगळीच नावं धारण करतात. नाहीतर चांगले जादूगार त्यांचं रूपांतर दाराच्या मुठी, खुर्च्या अशा कुठल्यातरी उपयुक्त वस्तूत करतील. तुमचा जादूशी कोणत्याही प्रकारे संबंध असला, तर तुमचं खरं नाव गुप्त ठेवणं आवश्यक असतं; आणि चक्रवाढ व्याज ही अगदी वाईट जादू आहे.

“माझं खरं नाव वेगळं आहे हे आता तुम्हाला कळलं असेल... आपल्या लंडन शहराचंही खरं नाव वेगळंच आहे. ते फक्त महापौरांना ठाऊक असतं आणि ते शपथविधीच्या दिवशी नवीन महापौरांना ते नाव सांगतात. एखाद्या दुष्ट जादुगाराला ते खरं नाव कळलं, तर तो हाहाकार माजवेल.

“....म्हणून तर राजे-महाराजेसुद्धा भलीमोठी नावं धारण करतात, कारण एखाद्यावर जादू-करणी करायची असेल, तर एका दमात त्याचं पूर्ण नाव आणि मंत्र म्हणायला लागतो. ‘ऑगस्टसबेन्हादादचार्लमॅग्नेडॅगोबर्ट-एथेलवुल्फफ्रेड्रीकजेन्सेरीकहार्डीकॉटेइक्स्टीलकोचीलजेहोआकीमकामेहामेहालिओनीडासओबादीयाएकशे-सतरावा ...’ अशा नावाच्या माणसांवर करणी करणं किती अवघड होईल ते पाहा.

“हं, आलो आपण. हा मॅकस्टुअर्ट गरिबांना खूप छळतोय. काहीकाही जणांकडून तर त्यानं मुद्दलापेक्षा दुप्पट-तिप्पट पैसे वसूल केलेत. आज मी त्याचं खुर्चीत वगैरे रूपांतर करणार नाहीये. फक्त त्याला अखेरचा इशारा देणारे...”

आम्ही एका भपकेबाज ऑफिसात शिरलो. ठरल्याप्रमाणे लिकी अदृश्य झाले. मला हजार पौंड कर्जाऊ हवे आहेत असं मी समोरच्या कारकुनाला सांगितलं. तो मला मॅकस्टुअर्टकडे घेऊन गेला. माझ्यामागून लिकी आले आहेत हे मला त्या छत्रीच्या टोकावरून समजलं. त्या सावकाराचा चेहरा, बोलणं-वागणं मला आवडलं नाही.

कितीही निकड असती, तरी मी त्याच्याकडून कर्जाऊ पैसे घेतले नसते. मला गरज असते, तेव्हा मी माझ्या एका मित्राकडून उसने पैसे घेतो. व्याज घेणं पाप आहे असं त्याला वाटतं. सध्या मी त्याला दोन पेनी देणं आहे.

मी त्या सावकाराशी बोलत असताना, कागदपत्रांच्या कपाटाच्या इथं त्या छत्रीचं टोक फिरताना मला दिसत होतं. ती रोखून लिकी कागदपत्रांवरचं लिखाण नाहीसं करत होते. मॅकस्टुअर्टही डोळ्यांच्या कोपऱ्यातून तिकडे पाहात होते. हे माझ्या लक्षात आलं, पण ते बोलले मात्र काही नाहीत. साधारण तीन

मिनिटांनंतर छत्रीचा दांडा जमिनीवर आपटला गेला. ती आमची ठरलेली खूण होती. 'एवढं व्याज देणं मला शक्य नाही' असं सांगून मी उठलो. मी दार उघडताना, छत्रीचा दांडा हवेत उचलला गेला अन् हवेत गुलाबी, चमकदार रंगाचे शब्द उमटले. मला ते उलटे, काचेवर लिहिलेली अक्षरं बाहेरून वाचतो, तसे वाचावे लागले. ते शब्द होते 'पुढच्या वेळी खुर्ची'. सावकाराचे डोळे बऱ्याएवढे मोठे झाले. तेल लावून चप्प बसवलेले त्याचे केस साळिंदराप्रमाणे ताठ उभे राहिले अन् त्याचा चेहरा घामानं थबथबला.

"इथं परत यायला लागू नये अशी माझी इच्छा आहे," परत टॅक्सीत बसल्यावर लिकी म्हणाले. "ही अशी माणसं घाबरट असतात... अन् मी काही त्याला धंदा बंद करायला सांगत नाहीये, थोडं कमी कठोर वागायला सांगतोय.

"...चला, माझी कामं झाली. आता आपण कुठं जायचं? जावा बेटावर पोहचेलपर्यंत अंधार होईल. आपण भारतातच जाऊ." मग ते सोबत कायकाय सामान घ्यायला लागेल ते आठवू लागले. "गालिच्यावरून जाताना पडलात तर एक पॅराशूट, राक्षस आणि जिन्नपासून संरक्षणासाठी मंतरलेला ताईत अन् काही पातळ कपडे आपल्याला घ्यायला लागतील...."

प्रवासाची तयारी

लिकींच्या घरी पोचलो, तेव्हा तिथं गडबड उडाली होती. कपाटाची दारं उघडली जात होती. त्यातून कपडे, ताईत, जादूची पुस्तकं, छड्या अशा नाना वस्तू बाहेर पडत होत्या. त्यांची एक वळकटी तयार झाली. मग दुसऱ्या कपाटातून एक साप बाहेर आला. त्यानं वळकटीभोवती स्वतःला गुंडाळून ती बांधली.

“आपण बऱ्याच उंचावरून प्रवास करणारोत. साधारण पाच मैलांवर हवा विरळ होते. मी तुम्हाला प्राणवायूची नळकांडी देऊ शकतो, पण त्यात काही बिघाड झाला, तर काय करायचं ते मला समजणार नाही. त्यापेक्षा आपली जुनी जादू चांगली. तुम्हाला काढा प्यायला दिला, तरी त्याचा परिणाम व्हायला अर्धा तास लागेल. त्यापेक्षा तो थेट तुमच्या शरीरातच घातला पाहिजे. बसा, तुमचा पाय या स्टुलावर ठेवा. ऑलिव्हर, मला तो हर्मिस ट्रिसमेगीस्टसचा तिसरा खंड दे.”

ऑलिव्हरच्या दोन भुजा भांड्यातून बाहेर आल्या.

टॉबेलनं त्या पुसून त्यांनी कपाटातून २ फूट × १

फूट आकाराचं प्रचंड पुस्तक लिकींना दिलं.

त्यातला एक मंत्र वाचत लिकींनी माझा

पाय (बाटलीचं झाकण उघडतात

तसं) गुडघ्यातून फिरवून काढला.

मला अजिबात दुखलं नाही,

पण गंमत मात्र वाटली. मला

पायामधली हाडं, मांस

स्वच्छ दिसत होतं, पण

रक्ताचा एक थेंबही बाहेर

आला नाही. मग त्यांनी

सोनेरी रंगाचं एक रसायन

माझ्या पायात ओतलं.

माझ्या पायामध्ये छान

संवेदना पसरली. त्यांनी परत

फिरवून पाय जुळवून एक मंत्र

म्हटला, तसा माझा पाय

पूर्ववत दिसू लागला.

अब्दुल मक्कार खोलीत आला. आज तो त्याच्या नेहमीच्या पोशाखात होता, त्याचे पंख दिसत होते. “खरं तर तो असाच चांगला दिसतो. पण लोक घाबरतात, म्हणून मी त्याला पंख कोटात झाकायला सांगतो,” लिकी सांगायला लागले. “ही कोटाची फॅशन आपल्याकडे पर्शियातून आली. तिथल्या सम्राट नौशेरवानच्या

दरबारी अनेक जिन्न होते. तो फार न्यायी राजा होता अन् आपण सोडून बाकी सगळे समान आहेत असा त्याचा विश्वास होता. माणसं अन् जिन्न दोघांना शोभेल आणि जिन्नचे पंख झाकले जातील असा हा कोट त्यानं शोधून काढला. नंतर त्याची जादूची अंगठी चोरीला गेली. त्यामुळे दरबारातले जिन्न नाहीसे झाले, पण ती कोट वापरण्याची पद्धत मात्र शिल्लक राहिली.”

अब्दुल मक्कार झुकून सलाम करून म्हणाला, “हे जादुगारांमधील श्रेष्ठा, तुमचा नम्र सेवक पॉम्पेची एक विनंती आहे.”

“हे पाकोळीहून वेगवान दूता, त्याचं काय मागणं आहे?” लिकींनी विचारलं.

“आपल्याबरोबर प्रवासाला यावं अशी त्याची इच्छा आहे आणि त्याचं वागणं प्रेषिताच्या उंटाइतकं (त्याला शांती लाभो) योग्य असेल अशी तो ग्वाही देतोय.”

“ठीक आहे, येऊ देत त्याला. त्याची शेगडी गालीच्यावर ठेव, पण त्याखाली ॲस्बेस्टॉस ठेवायला विसरू नकोस. आपल्या पाहुण्यांसाठी एक पॅराशूट आणि एक लाईफबेल्टही घेऊन ठेव.”

अंगावर लाईफबेल्ट अन् पॅराशूट बांधल्यावर आपण युद्धावर जाणारे सैनिक आहोत असं मला वाटू लागलं. अब्दुल मक्कारनं गालीचा पसरला. तो अगदी जुनाट वाटत होता आणि त्यावर काही अरबी शब्द लिहिले होते. (मागच्या वेळी मी त्यावर डोळे मिटून उभा राहिलो होतो.) अब्दुल मक्कारनं त्यावर आमची वळकटी, काही लोड ठेवले. मग त्यानं धगधगणाऱ्या निखाऱ्यांनी भरलेली शेगडी हातांनी सहजपणे उचलून त्यावर ठेवली. पण जिन्न हे करू शकतात हे सगळ्यांनाच ठाऊक आहे. ऊबशेगडीतून उडी मारून पॉम्पे त्यात आनंदानं जाऊन बसला. आम्हीही गालीच्यावर बसलो.

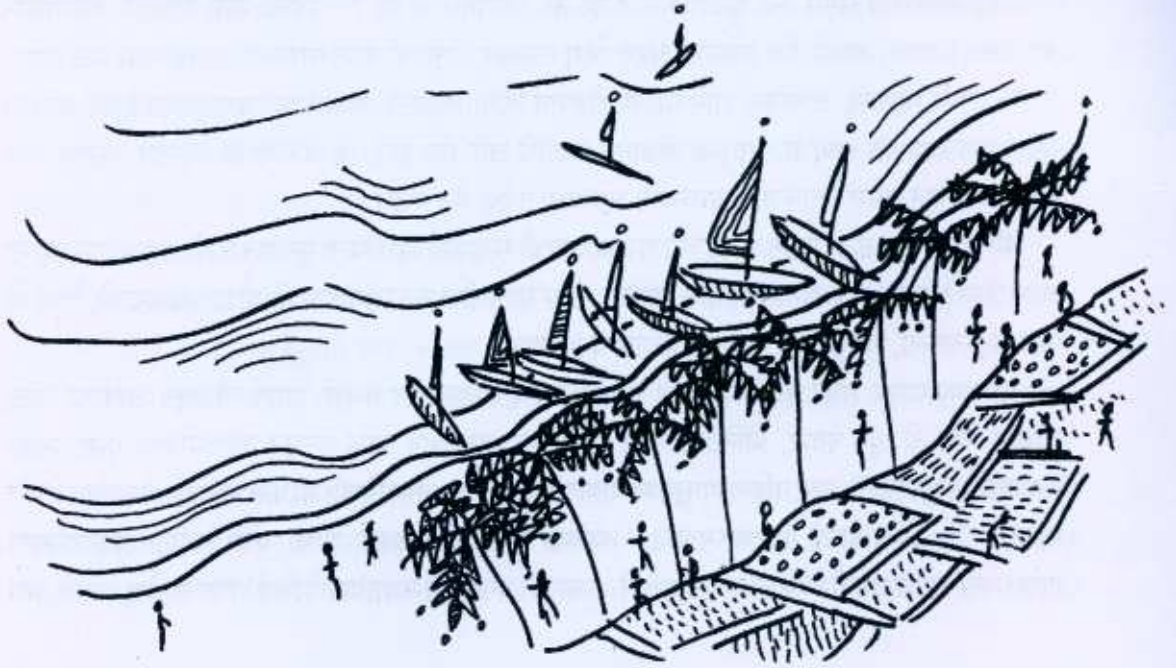
गालीच्यावरचा साहसी प्रवास

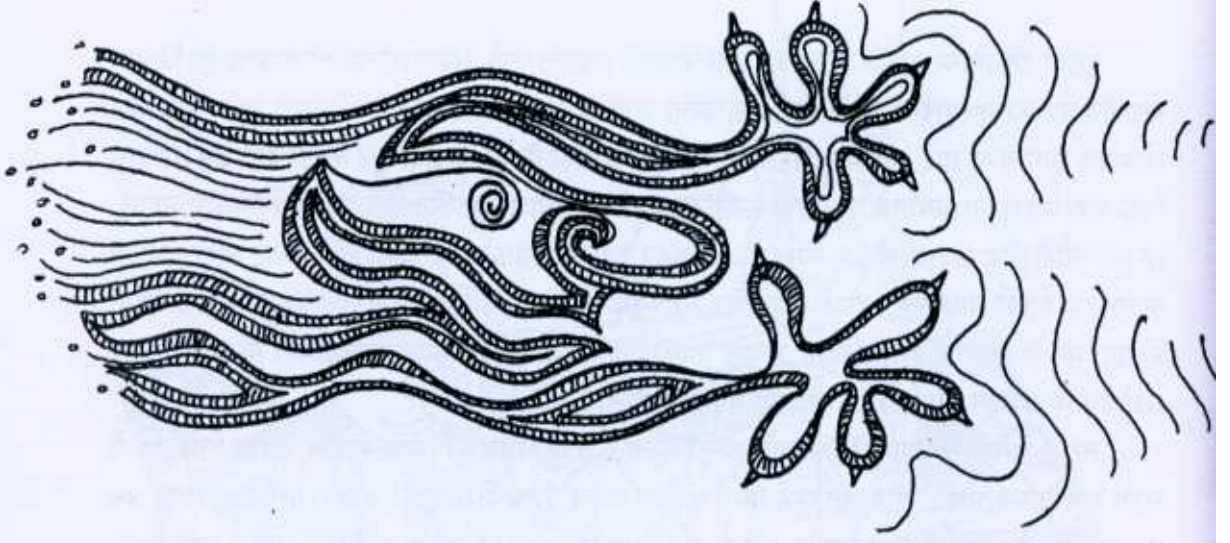
लिकींनी मला डोळे मिटून घ्यायला सांगितले. त्यांनी कानाच्या पाळ्या गालांवर आपटल्यावर गालीचा उचलला गेला. छतामधून गालीचा कसा बाहेर पडला ते मला कळलं नाही, पण काहीतरी चमत्कारिक वाटलं खरं. लंडनमध्ये ढगाळ वातावरण होतं. पण मी काही क्षणांनी डोळे उघडले, तेव्हा लख्ख सूर्यप्रकाश पडला होता. फक्त खाली ढग दिसत होते. गालीचा वेगानं उडत होता, पण वारा काही जाणवत नव्हता. माझ्या चेहऱ्यावरचे भाव पाहून लिकी म्हणाले, "अर्थात गालीच्यासोबत त्याच्या आजूबाजूची हवाही हलते. नाहीतर आपण उडून जाणार नाही का? आणि आपल्याला थंडी वाजू नये यासाठी मी मंत्रही घातला आहे."

काही सेकंदात इंग्लिश खाडी ओलांडून आम्ही फ्रान्सवरून उडू लागलो. आयफेल टॉवर क्षणभर दिसून नाहीसा झाला. मग आल्प्स पर्वताचं दर्शन झालं. सुमारे दहा मिनिटांनी आम्ही दक्षिण ग्रीसवरून उडत होतो. भूमध्य समुद्र जवळ आल्यावर लिकींनी माझ्या दंडाला तार्स बांधला अन् एक जादूची छडी मला दिली.

“पुढची दहा मिनिटं आपल्याला थोडा त्रास व्हायची शक्यता आहे. सम्राट सॉलोमननं बऱ्याच दुष्ट जिन्नना बाटलीत बंद करून समुद्रात टाकून दिलं हे तुम्हाला आठवत असेल. पण आता इथं हैफाला नवीन मोठं बंदर बांधायचं काम चालू आहे. खोदकाम करताना त्या बाटल्या बाहेर येतात. एखादा मूर्ख ती उघडतो अन् त्यातला जिन्न बाहेर पडतो. तो अर्थातच भयंकर खवळलेला असतो. एवढ्याशा बाटलीत तीन हजार वर्षे रहायला लागलं, तर कुणाचीही तीच अवस्था होईल. त्यात ते बाहेर पडून उडायला लागले, की त्यांना विचित्र वाटू लागतं; कारण आता हवा इतकी बदलल्ये. रेडीओ लहरी थेट त्यांच्या शरीरामधून आरपार जातात, त्यामुळं त्यांना वेदना होतात. मग ते आणखी पिसाळतात. अब्दुल मक्कारलाही त्यांचा फार त्रास व्हायचा. मग मी माझ्या एका संशोधक मित्राकडून त्यासाठी एक उपकरण बनवून आणलं...

“तर, हे असे जिन्न प्रवाशांवर अकारण हल्ला करतात. ते युरोपजवळ फिरकत नाहीत, कारण तिथे रेडिओ लहरी खूप जास्त आहेत. या तार्झतामुळं तुमचं संरक्षण होईल. जिन्न दिसला की, छडी त्याच्यावर रोखू अन् कुराणातले शेवटचे दोन आयते म्हणा... अरेच्चा, पण तुम्हाला कुराण पाठ नसेल, नाही का? माझ्या व्यवसायात मला किमान आठ धर्मांचं पालन करावं लागतं. मी जर चांगला हिंदू नसेन, तर राक्षस मला शिल्लक ठेवणार नाहीत; अन् चीनमध्ये मी ताओचा उपासक नसेन, तर तिथले राक्षसी बेडूक माझा चेंदामेंदा करतील... महायान बौद्ध नसाल, तर तिबेटमध्ये जायची तुमची हिम्मत होईल? शार्कसारख्या दातांचे, गरुडासारख्या नख्यांचे काळेकुट्टे राक्षस तुम्हाला सोडतील असं वाटतं?... पण ठीक आहे, कुराण येत नसेल तर इंग्लंडच्या राजांची सनावळी म्हणा. तीही चालेल.”

आता आम्ही सुवेझ कालव्यावरून उडत होतो. सूर्य आकाशात चांगलाच तळपत होता. अंगावरचं पॅराशूट, लाईफबेल्ट यामुळं मला कोट काढता येत नव्हता. ते लक्षात आल्यावर लिकींनी माझ्याभोवती छडी फिरवली अन् माझे कपडे रेशमी झाले. मला बरं वाटू लागलं. आता आम्ही अरबस्तानावरून उडू लागलो. अधूनमधून हिरवे ओअॅसिस दिसत होते, पण मग तुरळक खजुराची झाडं सोडून फक्त लाल वाळू क्षितिजापर्यंत पसरलेली दिसू लागली.

मग अकरमात समोर एक धुळीचा लोट उठला. “बघा, लक्ष द्या हं” लिकी मला म्हणाले. धुळीमधून महाप्रचंड जिन्नचा अर्ध्या मैल लांबीचा चेहरा दिसू लागला. “तुमची बाजू सांभाळा, आता मला वेळ होणार नाही” लिकी म्हणाले. अचानक आमच्या गालीच्यानं दिशा बदलली. काळ्याकुड दगासारखा जिन्न आमचा वेगानं पाठलाग करू लागला. त्याच्या तोंडातून आगीचे लोट येत होते, तो जोरजोरात ओरडत असावा, पण आम्ही ध्वनीहून जास्त वेगानं जात असल्यानं आम्हाला ते ऐकू येत नव्हते.

मी त्याच्यावर छडी रोखून इंग्लंडच्या राजघराण्याची सनावळी म्हणायला सुरुवात केली. त्याबरोबर त्याचा चेहरा त्रस्त झाला अन् लहानलहान होऊ लागला. तिसऱ्या हेन्रीचं सन म्हणताना मी थोडा अडखळलो, तसा तो परत वाटू लागला, पण सुदैवानं मला ते साल लगेच आठवलं.

आमच्यापासून शंभर यार्डांच्या आत यायचं त्याचं धाडस होत नव्हतं. त्यानं तोंडातून आगीचा लोळ सोडला. पण तो खूप वेगानं, मिनिटाला तीन मैल उडत असल्यानं लोळ उलटून त्याच्यावरच गेला. माझी सनावळी म्हणून झाली. परत पहिल्यापासून म्हणायला लागावी का असा विचार मी करू लागलो. तेवढ्यात लिकी म्हणाले, “हं, आता बघतो मी त्याच्याकडे.” त्यांच्या हातात दोन छड्या होत्या. एका छडीतून प्रकाशकिरण बाहेर पडले आणि त्यांनी जिन्नला बांधून टाकले. गळाला लागलेल्या माशाप्रमाणे लिकी त्याला खेचू लागले. मग

त्यांनी दुसरी छडी जिन्नवर रोखली, तसा तो वळवळत लहान, जेमतेम वीस फुटांचा झाला. लिकी पॉम्पेला म्हणाले, “जा पॉम्पे जा, त्याच्या नाकाला चाव.” पॉम्पे उडाला, थेट त्या जिन्नच्या चेहऱ्यावरच बसला अन् त्यानं जिन्नच्या नाकाचा लचका तोडला. जिन्नच्या चाटत, शोपूट हलवत तो परत शेंगडीत येऊन बसला.

मग लिकींनी त्या जिन्नला सोडून दिलं. काही क्षणात तो नाहीसा झाला. “यापुढं जरा नीट वागेल तो. समोरून आलेल्या दोन जिन्नचाही चांगला समाचार घेतला मी.” लिकी म्हणाले. तेवढ्यात हत्तीसारखे सुळे असलेला आणखी एक जिन्न समोर आला, पण लिकींनी काही करण्यापूर्वीच तो कळवळून दिसेनासा झाला. “हं, त्या रेडिओ लहरी पोटातच घुसल्या त्याच्या! ... आता काही काळजी नाही. काय, कसं वाटलं आपलं साहस? महिनाभरात असं काही घडलं नाही, तर मला चैन पडत नाही...”

“मी तरी घाबरलो होतो बुवा! हा आपला मित्र, अब्दुल मक्कार सोडून बाकी जिन्न मी आज पहिल्यांदाच बघतोय.” मी म्हणालो.

“आपण मला मित्र मानलंत, मी धन्य झालो.” तो म्हणाला.

“आपल्यासारख्या इफ्रिताची मैत्री, माझ्यासाठी सम्राट सॉलोमनच्या (त्याला शांती लाभो) खजिन्याहून जास्त मोलाची आहे.” मी दरबारी भाषेत त्याला उत्तर दिलं.

“वा! तुम्हालाही असं दरबारी बोलणं जमायला लागलं तर! हं, हे पर्शियाचं आखात आलं. भारतात आपण दिल्लीला जायचं?”

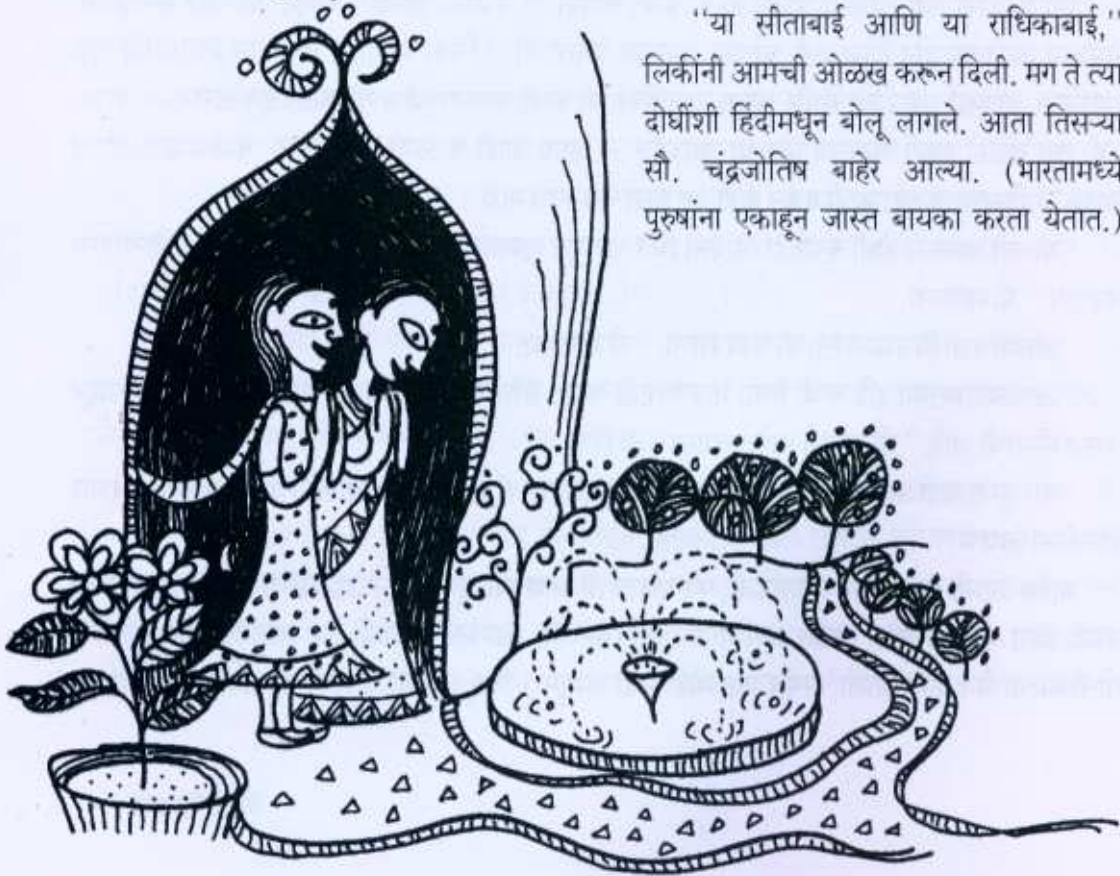
वाटेत आम्ही दोन विमानं ओलांडली, पण एकतर ती आमच्या खूप खालून उडत होती; आणि आमचा वेग एवढा होता की, ती स्थिर आहेत असं वाटत होतं. कराची, त्यानंतर आणखी एक वाळवंट ओलांडल्यावर गालीच्याचा वेग कमी झाला. समोर एक मोठी नदी (यमुना) दिसू लागली. तिच्या काठावर लाल-पांढऱ्या

घुमटाकार इमारती, लहान-मोठे बगिचे होते. गालीचा खाली उतरू लागला. माझ्या पोटात मोठा खड्डा पडला. तुम्हाला वाटेल की लिफ्टमधून खाली जाताना वाटतं, तसं ते असेल, पण नाही. खूप खोल खाणीत जाताना, आपली आतडी बगैरे बरच राहिली आहेत असं वाटतं, तसा तो अनुभव होता. रस्त्यावरून बरीच माणसं ये-जा करत होती. पण त्यांचं लक्ष आमच्याकडे गेलं नाही. "त्यांना आपण दिसत नाहीयोट. जादुई गालीचे अर्थातच खालून अदृश्य असतात. नाहीतर त्या जिन्ननी आपल्यावर खालून हल्ला केला नसता का? बरेच प्राणी, उदा. माशांच्या पोटाचा खालचा भाग पांढरा असतो, तो यासाठीच. पण खरंखुरं अदृश्य व्हायचं असेल, तर त्याला जादूच पाहिजे... आता आपण माझे मित्र श्री. चंद्रजोतिषांकडे चाललोय. ते फार मोठे मांत्रिक आहेत." लिकी म्हणाले.

मांत्रिक श्री. चंद्रजोतिष

गालीचा एका छोट्याशा सुंदर बागेत उतरला. बागेत काही कारंजी आणि बरीच मोसंबीची झाडं होती. आम्ही गालीच्यावरून खाली उतरलो. अब्दुल मक्कारनं पॉम्पेची शेंगडी, वळकटी उचलली. गालीच्याची आपोआप गुंडाळी होऊन तो भिंतीला टेकून उभा राहिला. घरातून दोन सुंदर, भरपूर दागिने घातलेल्या बायका आमच्या स्वागताला पुढे आल्या.

"या सीताबाई आणि या राधिकाबाई," लिकींनी आमची ओळख करून दिली. मग ते त्या दोघींशी हिंदीमधून बोलू लागले. आता तिसऱ्या सौ. चंद्रजोतिष बाहेर आल्या. (भारतामध्ये पुरुषांना एकाहून जास्त बायका करता येतात.)

त्यांचे टोकदार कान अन् किंचीत वेगळा वर्ण यावरून ती स्त्री जिन्न असावी असा अंदाज मी बांधला. मी ही पहिलीच स्त्री जिन्न बघत होतो. तिनं पॉम्पेला (तो तप्त होता तरी) उचलून आपल्या मांडीवर ठेवलं अन् ती त्याला गंधक आणि दुसरं निखाऱ्यांसारखं काही तरी भरवू लागली. पण लिकींनी तिला थांबवलं.

“मला जाडजूड ड्रॅगन आवडत नाहीत. अर्थात जातीजातींमध्ये फरक असतो. युरोपियन ड्रॅगन थोडे थोराड असतात, पण चांगल्या चिनी ड्रॅगनला चार तरी गाठी मारता आल्या पाहिजेत; जशा चांगल्या जिराफाच्या मानेला एकतरी गाठ बसली पाहिजे.

“पण मी जो एकमेव उपयोगी जिराफ पाहिलाय, त्याची मान चांगलीच जाडजूड होती. माझ्या माहितीच्या एका माणसाला चोरांची भयंकर भीती वाटायची. इतकी की, त्यानं घराच्या वरच्या मजल्यावर जाण्यासाठी जिनाही ठेवला नव्हता. त्याऐवजी त्यानं एक जिराफ पाळला होता, जो फक्त त्याच्याच आज्ञा पाळायचा. चोरांनी भिंतीला शिड्या लावल्या, तर त्या कशा पाडायच्या हेही त्यानं जिराफाला शिकवलं होतं. पण या सगळ्याचा काही उपयोग झाला नाही. एका चोरानं त्या माणसाचं जिराफासोबतचं बोलणं टेप केलं; आणि तो माणूस घरात नसताना घर साफ केलं. चोरांपासून संरक्षणासाठी जादूइतकं उपयोगी दुसरं काही नाही. कुणी चोरानं माझ्या घरी शिरायची हिंमत करूनच दाखवावी!

“चंद्रजोतिष झुंगरीयाला गेलेत.” लिकी मला म्हणाले, “ते तासभरात, जेवायच्या वेळेपर्यंत परततील. तोपर्यंत आपण जरा गावात चक्कर मारून येऊ. अब्दुल, तुला दोन तासांची सुट्टी. जा, तुझ्या म्हाताऱ्या आल्याला (तिला शांती लाभो) भेटून ये. पण उशीर करू नकोस. वेळेवर येणाऱ्या गरुडाला भक्ष्य मिळतं, पण उशिरा आलेल्या पाहुण्याला रिकामी भांडी बघावी लागतात, हे विसरू नकोस.”

पॉम्पेला जास्त गंधक खाऊ न घालण्याविषयी सांगून आम्ही बाहेर पडलो. “छान बायका आहेत नाही या? पण त्या चिरतरुण अन् आनंदी राहाव्यात यासाठी चंद्रजोतिषना रोज दोन-तीन तास मंत्रपठण करावं लागतं. त्यांचं म्हणणं आहे, की त्यात तेवढा फायदा आहे, पण मला हे अवघड वाटतं. एवढा महान सम्राट सॉलोमन, त्यालाही ते जमलं नाही !... पण त्याला एकूण तीनशे बायका होत्या हेही खरंय.”

दिल्लीविषयीची माहिती मी काही सांगत नाही. ती तुम्हाला पुस्तकांत वाचून कळेल. पण अतिशय स्वादिष्ट (आणि स्वस्तदेखील) मिठाया कुठं मिळतात ते लिकींना ठाऊक होतं. आम्ही त्या खात होतो, तिथे बाजूच्याच गटारात एक भलंमोठं मुंगुस घुशींची शिकार करत होतं, हे मात्र सांगायला हवं.

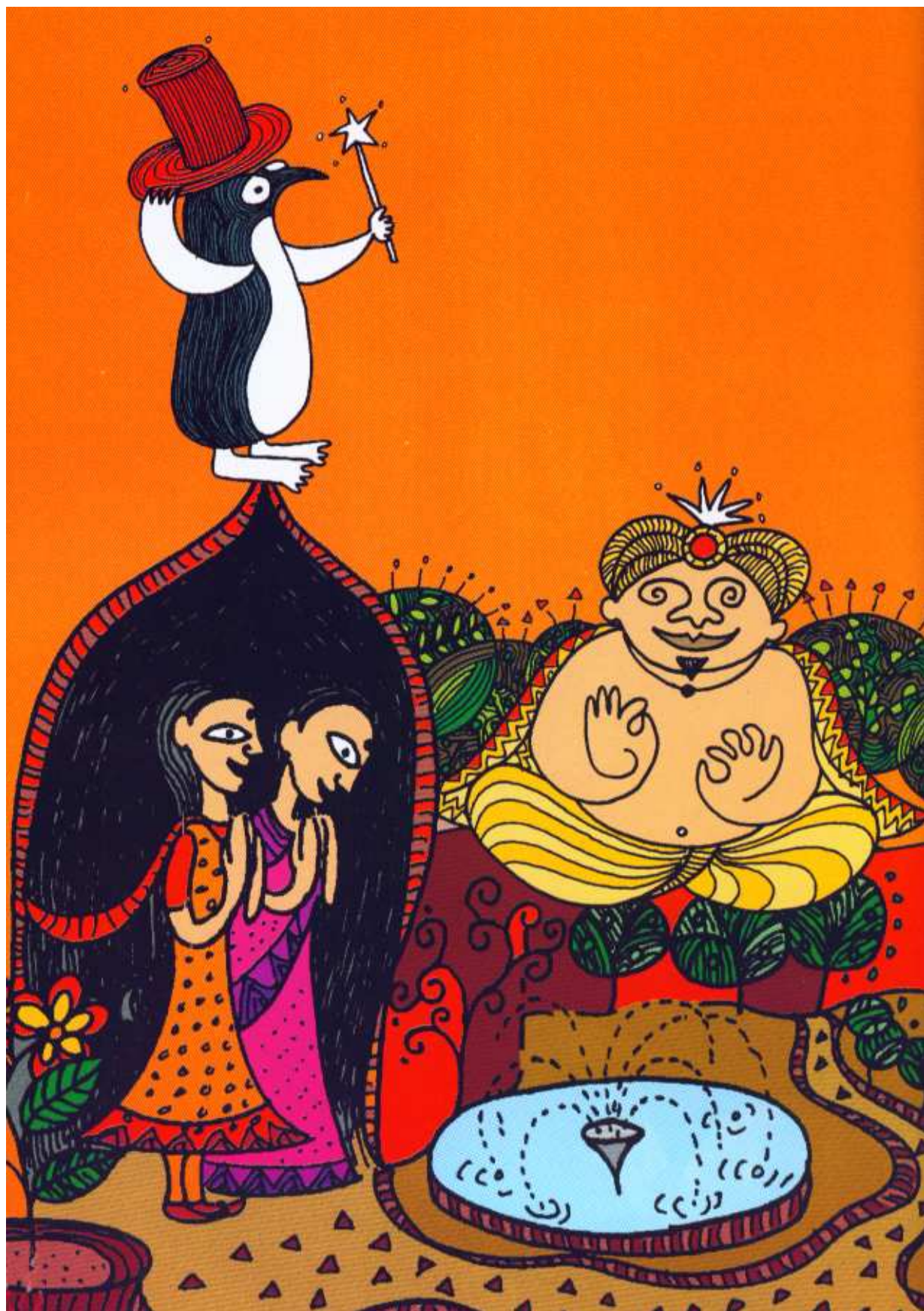
थोडं फिरून आम्ही घरी परतलो. तोपर्यंत चंद्रजोतिषही परतले होते. ते एक जाडजूड, आनंदी स्वभावाचे गृहस्थ होते. त्यांच्या फेट्यात एक भलंमोठं माणिक जडवलेलं होतं. ते इंग्लिश चांगलं बोलत होते, पण स्टेशनला 'इस्टेशन' आणि बॉक्सला 'बॉक्स' असे उच्चार करत होते. 'एक मंत्र घातला तर मला अगदी साहेबी इंग्रजी बोलता येईल, पण असं बोलणं जास्त गंमतशीर आहे. साहेब लोक उर्दू-हिंदी बोलतात, ते असंच बोलत नाहीत का?' असं यावर त्यांचं म्हणणं होतं.

जेवणासाठी मासे, चिकन करी, भात असे पदार्थ सोन्याच्या ताटांमधून आले, तर सरबत रत्नजडीत पेल्यांमधून. सारे पदार्थ अतिशय रुचकर होते. मग हंगाम नसतानाही आमच्यासमोर आंबे आले. मांत्रिकाच्या एका नोकरांनं टोपलीखाली आंब्याची कोय ठेवली. मग प्रत्येक वेळी त्यानं टोपली उचलली की रोप वाढलेलं असायचं. मला यापेक्षा लिकींची पद्धतच जास्त आवडली. पण नंतर त्या नोकरांनं एक दोरी हवेत टाकली. त्यावर तो चढून गेला (याला जादूच्या विश्वात 'इंडियन रोप ट्रिक' असं म्हणलं जातं.) आणि तो ब दोरी दोघंही अदृश्य झाले. ही जादू मात्र मला फार आवडली.

“मला काही ही जादू नीट जमत नाही.” लिकी त्यांना म्हणाले.

“तुम्ही मंत्र स्पष्ट म्हणत नसाल. मंत्रामध्ये जेव्हा आपण ‘स्मृता’ हा शब्द म्हणतो, तेव्हा ‘र’ चा उच्चार करताना जीभ टाळूला मागे टेकवली पाहिजे. बहुतेक युरोपिय जादुगारांची तिथेच चूक होते.” चंद्रजोतिष म्हणाले; आणि बरोबर उच्चार येईपर्यंत त्यांनी तो मंत्र लिकींकडून घोकून घेतला.

“मी तुमचा आभारी आहे... खरंच, मी काही मंत्रांची पुस्तकं आणल्येत. ती तुम्हाला बघायला आवडतील.” लिकी म्हणाले.

आम्ही बाहेर बागेत आलो, पण तिथलं दृश्य बघून लिकींचा चेहरा चिंताक्रांत झाला. वळकटी उलगडली गेली होती, त्यातल्या वस्तू इकडेतिकडे पसरल्या होत्या; अन् क्लेमेंटीना नागीण फणा उभारून डोलत होती.

“बघा, सापही आता पूर्वीसारखे राहिले नाहीत,” हे दृश्य पाहून लिकी म्हणाले.

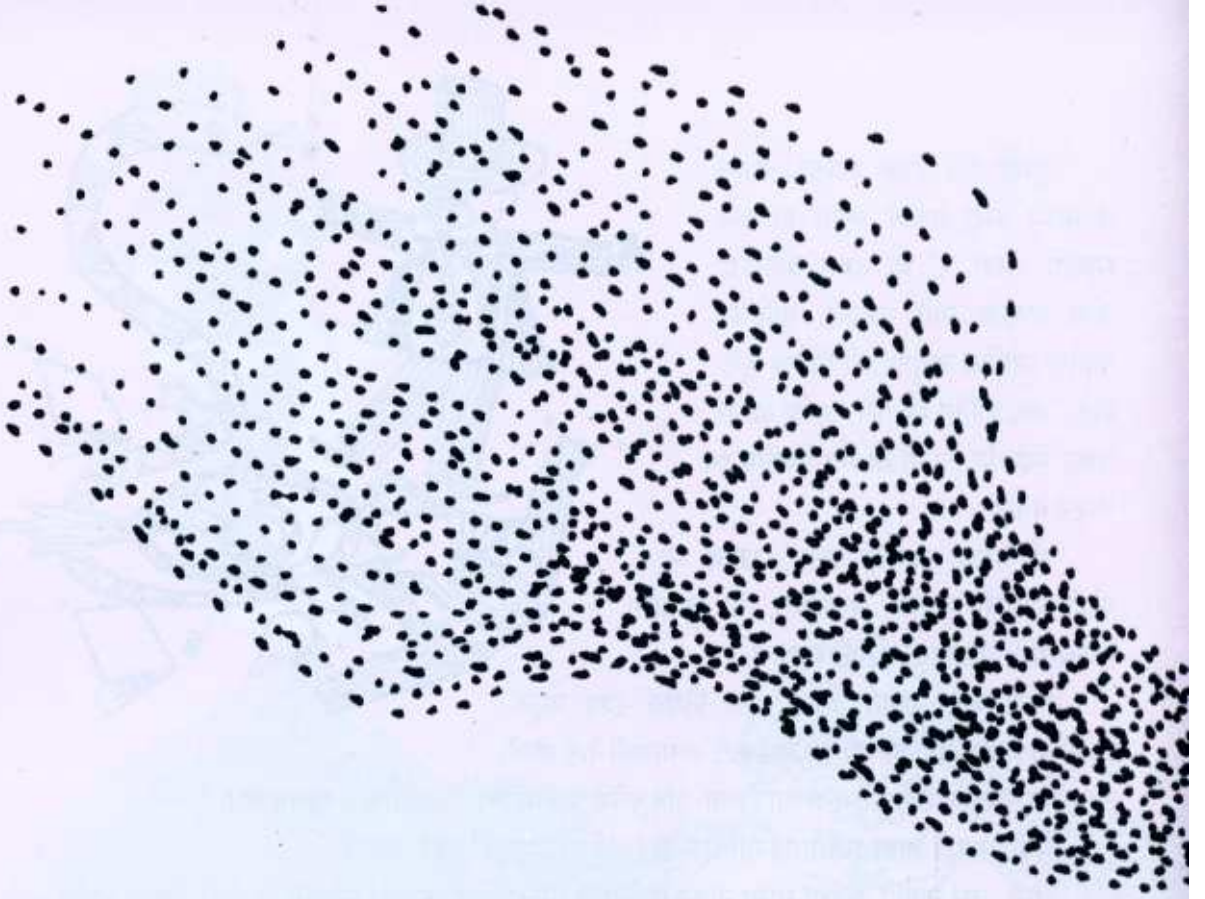
“नाही, तसं नाहीये, बहुधा माझा नोकर प्यारेलाल तिच्यासोबत खेळत असावा.” थोडा विचार करून चंद्रजोतिष म्हणाले. त्यांनी त्या नोकराला बऱ्याच हाका मारल्या, पण तो काही आला नाही. कुठल्यातरी वेगळ्याच लिपीतलं पुस्तक जवळच उघडं पडलं होतं. ते पाहून लिकींनी मांत्रिकाला विचारलं, “त्याला देवनागरी वाचता येतं?”

“हो, पण जादूमध्ये तो एवढा तरबेज नाही” चंद्रजोतिष उत्तरले.

“असं? मग ठीक. कारण या पानावर जो मंत्र आहे, तो माणसाचा नाकतोडा बनवायचा आहे. त्यानं आपले नाकतोडे बनवले असते... पण बहुधा उलट तोच फसलाय. कारण हा मंत्र म्हणण्यापूर्वी सतराव्या पानावरचा दुसरा एक मंत्र म्हणावा लागतो, नाहीतर मंत्र घालणाराच नाकतोडा बनतो. ...बरं झालं, त्याला चांगली अदल घडली,” लिकी म्हणाले.

पण मांत्रिकाचा चेहरा मात्र गंभीर झाला. “नाही, तो माझा चांगला नोकर आहे. आपल्याला त्याचं परत माणसात रूपांतर करावं लागेल. मला एक मंत्र येतो, त्यामुळं एक मैल परिसरातले सगळे नाकतोडे गोळा होतात. खरं तर अगदीच बाळबोध मंत्र आहे हा. शेजाऱ्याच्या शेतीचं नुकसान करण्यासाठी तो वापरला जातो.” त्यांनी बायकोला घरातून ढोल आणायला सांगितला. मग ते लिकींना म्हणाले, “जरा या फळझाडांभोवती मंत्र घालाल? म्हणजे नाकतोडे आल्यावर त्यांची नासधूस होणार नाही.”

नुर-इ-दुनिया (हे त्या जिन्न बायकोचं नाव) भलामोठा ढोल घेऊन आल्या. त्याभोवती नाच करत, त्यावर छडी आपटत चंद्रजोतिषांनी मंत्र घातला. इतका जाडजूड माणूस एवढ्या चपळपणे नाचू शकतो हे मला खरं वाटलं नसतं. तो मंत्र सांगायला काही हरकत नाही, पण त्यासोबत तो विशिष्ट नाच केल्याखेरीज त्याचा परिणाम साधला जात नाही.

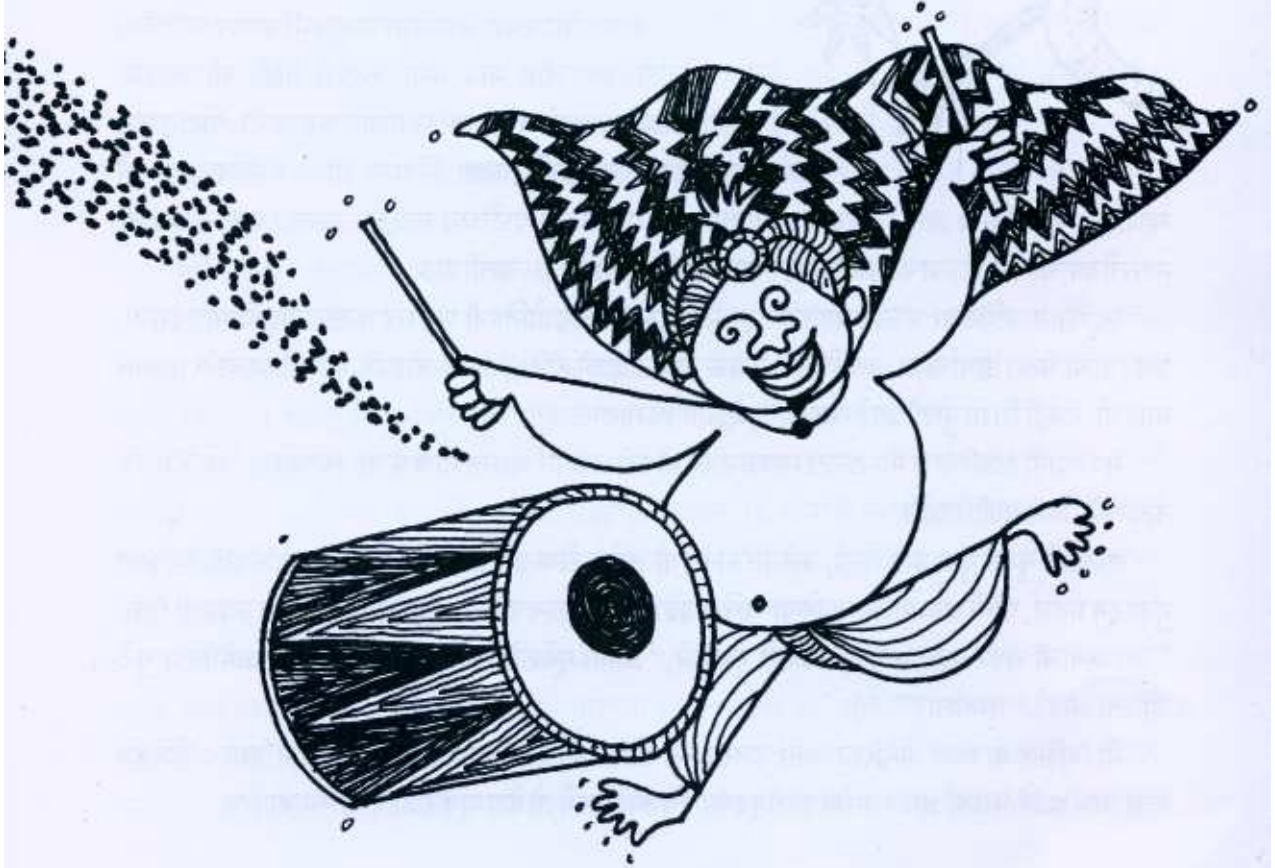
एका मिनिटात घरावरचं आकाश किड्यांनी झाकोळून गेलं. त्यांच्या आवाजामुळं दुसरं बोलणं ऐकू येईनासं झालं. पण त्यामुळे अनेक पक्षीही गोळा झाले, घिरट्या घालत ते किडे मटकावू लागले. "नाही, नाही, असं होऊन चालणार नाही. लाडके, जा बरं त्या पक्ष्यांना हाकल." चंद्रजोतिष म्हणाले. नुर-इ-दुनिया उडाली अन् तिनं सगळ्या पक्ष्यांना घालवून दिलं.

आता अंगण वेगवेगळ्या आकार-रंगाच्या किड्यांनी भरून गेलं होतं. तरीही आणखी नाकतोडे येत होतेच. त्यामुळे इतका अंधार पडला की, नोकरांना दिवे पेटवायला लागले. तरीही पुरेसा प्रकाश पडेना, म्हणून त्यांनी एक भलामोठा हिरा तिथे आणून ठेवला. नाकतोड्यांच्या आवाजानं आमचे कान बधीर झाले, पण लिकींनी एक मंत्र टाकून त्यांना मूक करून टाकलं. "आता यातला तुमचा नोकर कोणता ते कसं ओळखणार तुम्ही?" त्यांनी मांत्रिकाला विचारलं.

“मला रूपांतराचा मंत्र येतो, पण तो एका वेळी जास्तीत जास्त सात नाकतोड्यांवर घालता येतो; आणि इथं तर करोडभर तरी नाकतोडे असतील...” चंद्रजोतिष पुटपुटले.

पण लिकी म्हणाले, “काळजी करू नका. अब्दुल मक्कार येईलच एवढ्यात. त्याला असे रूपांतरीत प्राणी ओळखता येतात... अरेच्चा, त्याला यायला पाच मिनिटं उशीर झालाय. खरं तर ही अंगठी वापरायला मला आवडत नाही, पण आता काही इलाज नाही.” त्यांनी बोटातली अंगठी फिरवली. “जिन्नना बोलवायला या अंगठ्या उपयोगी पडतात, पण पूर्वीच्या अल्लादीनच्या काळासारखं, आपण त्या वापरणं चुकीचं आहे... तो अल्लादीनचा दिवा आता व्हिएन्नामधल्या एका बाईकडे आहे, पण त्यातल्या जिन्नच्या कामाच्या वेळा ठरलेल्या आहेत. तिला कधीही दिवा घासावा लागत नाही.”

अचानक अब्दुल मक्कार जमिनीतून प्रकट झाला. तिथले नाकतोडे उडून दुसरीकडे जाऊन बसले. तो वाकून वारंवार माफी मागायला लागला, पण लिकींनी त्याला थांबवून आधी प्यारेलालला हुडकायला सांगितलं.

काही सेकंद तिथले किडे निरखून त्यानं एक नाकतोडा उचलला. चंद्रजोतिषनी मंत्र टाकल्यावर त्याचं माणसात रूपांतर होऊ लागलं. ते बघणं फार गमतीचं होतं. आधी तो फुगायला लागला, त्याची कातडी फाटली. आतून एक गुलाबी अळी बाहेर आली. चार ठिकाणी तिच्यातून हात-पाय बाहेर येऊन वाढू लागले. एका बाजूनं डोकं बाहेर आलं, तर हाता-पायांना बोटं येऊ लागली. हा पूर्ण वेळ त्याचा आकार सतत वाढतच होता. साधारण दोन मिनिटात आमच्यासमोर एक माणूस उभा होता. पण एवढा भेदरलेला माणूस मी अद्याप पाहिलेला नाही. एक गोष्ट मात्र मला कळली नाही. ती म्हणजे, नाकतोड्याच्या पाठीचं रूपांतर प्यारेलालच्या छाती-पोटात कसं झालं. पण माझ्या एका प्राणिशास्त्रज्ञ मित्राला मी हे सांगितल्यावर तो

म्हणाला, 'हे बरोबरच आहे. कारण नाकतोड्याचं हृदय त्याच्या पाठीच्या बाजूला असतं.' म्हणजे एक तर नाकतोड्याची पाठ ही त्याची छाती आहे किंवा माणसाची छाती ही त्याची पाठ.

प्यारेलाल जमिनीवर लोळत घाबरून रडू-भेकू लागला. चंद्रजोतिषनी एक मंत्र घातल्यावर तो शांत झाला, पण त्याचा चेहरा अर्धा लाल, अर्धा हिरवा व केस जांभळे झाले होते. "आता आठवडाभर तरी घराबाहेर पडणार नाही तो, तेवढी शिक्षा पुरेशी आहे त्याला." चंद्रजोतिष म्हणाले.

मग त्यांनी आधीचाच मंत्र उलटा म्हणत ढोलाभोवती पाठमोरं चालत नाच केला. त्याबरोबर तिथले सगळे नाकतोडे, किडे नाहीसे झाले.

बळकटी पुन्हा गुंडाळली गेली, क्लेमॅंटिनानं (ती आता ठीक झाली होती) परत तिच्याभोवती स्वतःला गुंडाळून घेतलं, पॉम्पे धगधगणाऱ्या निखाऱ्यांच्या शेंगडीत जाऊन बसला; अन् जादुई गालीचा उघडला गेला. "जरा जगाची सफर करू आपण," लिकी म्हणाले, "आता पूर्वेकडे रात्र झाली असेल, पण अमेरिकेत कुठे जायला आवडेल तुम्हाला?"

मी 'दक्षिण वा मध्य अमेरिका' असं उत्तर दिलं. कारण कोणत्या ना कोणत्या निमित्तानं उत्तर अमेरिकेत माझं जाणं झालं असतं; आणि तसंही हॉलीवूडच्या चित्रपटांमध्ये तो देश खूप वेळा बघितला जातोच.

अर्ध्या जगाचा प्रवास, अर्ध्या दिवसात -

चंद्रजोतिष अन् त्यांच्या दोन बायकांचा आम्ही निरोप घेतला. नुर-इ-दुनियाला वाक-वाक बेटातल्या तिच्या बहिणीला भेटायचं होतं. पण जाता येता दोन्ही वेळा उडायची तिची इच्छा नव्हती, म्हणून ती आमच्यासोबत निघाली. आम्ही अग्नेय दिशेला उडू लागलो. चतुर्थीचा चंद्र होता, पण आम्ही बऱ्याच उंचावरून उडत होतो, त्यामुळे तारे-चांदण्या नेहमीपेक्षा खूपच तेजस्वी दिसत होत्या. दक्षिण गोलार्धात असल्यामुळं बरीच वेगवेगळी नक्षत्रंही आम्हाला बघायला मिळाली. दोन-चार मिनिटांमध्ये आम्ही हिंदी महासागरावरून उडू लागलो. खाली समुद्र चकाकत होता.

नुर-इ-दुनिया व अब्दुल मक्कार आपापसात गप्पा मारायला लागले. त्यांचं बोलणं लिकींनाही पूर्णतः कळत नव्हतं. पण मला एवढं समजलं की, अब्दुल मक्कारच्या आत्याला नव्यानं खूप दात येत होते. तिची नजर तर एवढी तीक्ष्ण झाली होती की, काळा गोंगल घातला नाही तर तिला समोरची वस्तू व्यक्तीच्या आरपार दिसायचं. पण जिन्न म्हातारे झाले की असं घडतंच, असं लिकी म्हणाले.

थोड्या वेळानं समुद्रात एका ठिकाणी उफाळत्या ज्वाळा दिसू लागल्या. "तो जावा बेटावरचा ज्वालामुखी आहे. आपली दिशा थोडी चुकल्ये." असं म्हणून लिकींनी ती बदलली. वाक-वाक (मोलूक्का) बेट आल्यावर नुर-इ-दुनियानं आमचा निरोप घेतला अन् एक सुंदर सूर मारून ती नाहीशी झाली.

"हं, अमेरिकेत कुठं जायचं आपण? कुठंही गेलो, तरी अंतराचा फार फरक पडणार नाही. आपण तिथून फक्त २०,००० कि.मी. वर आहोत."

"मग आपण द. ध्रुवावरच जाऊ. तिथं आता दिवस असेल." मी म्हणालो.

साधारण विमानं जातात त्याच मार्गानं, पण त्यापेक्षा जवळपास दोनशे पट वेगानं आम्ही ऑस्ट्रेलियाकडे निघालो. तिथलं वाळवंट ओलांडल्यावर खाली फक्त ढग दिसू लागले. मग थोड्या वेळानं सूर्य उगवला, पण तो चक्क नैऋत्येला. खाली अधूनमधून फक्त राखाडी हिमखंडाच्या समुद्राचं दर्शन होत होतं.

"हं, आता गरम कपडे लागतील आपल्याला. क्लेमेंटीना, वळकटी उघड." लिकी म्हणाले. मग त्यांनी वळकटीतून फरचे दोन कोट, बूट, मोजे असं बरंच सामान काढलं. दिल्लीमध्ये वळकटीत यातलं काहीही नव्हतं याची मला खात्री आहे. एका लोकरी नळीमध्ये क्लेमेंटिनानं स्वतःला गुंडाळून घेतलं. आमचा गालीचा खाली उतरू लागला. खाली खडकाळ किनारा होता. दूरच्या शिखरांवर हिम चमकत होतं.

"इथं जवळच पेंग्वीनची वस्ती आहे. जवळजवळ पाच लाख पेंग्वीन आहेत तिथे. आणि त्यांचं आयुष्य काही वाईट नसतं. हे मला कसं ठाऊक, असं तुम्हाला वाटलं असेल ना? पूर्वी मला तीन वर्ष पेंग्वीन म्हणून काढावी लागली होती. एका बैरी जादूगारानं, मी अंधोळीसाठी बोटातील जादूची अंगठी काढली असताना माझ्यावर करणी केली; आणि काही कळण्यापूर्वीच मी पेंग्वीन होऊन अंटार्क्टिकामध्ये पोहत होतो. आता पुढचं

आयुष्य पेंग्विनच्या रूपात काढावं लागणार असं मला वाटलं, म्हणून मी माझ्या मनाची तयारी केली. माझं लग्न झालं, मला दोन पिल्लंही झाली. पण नंतर माझी बिचारी बायको एका सील माशाची शिकार झाली. मी एकटा पडलो. माझ्याकडे भरपूर रिकामा वेळ होता. मला मंत्र म्हणणं शक्यच नव्हतं. पण मी दगडांपासून एक आकृती बनवली अन् त्याभोवती दोन दिवस विशिष्ट नाच केला. मग मी पुन्हा पूर्ववत बनलो."

"मग त्या वैरी जादुगाराचं काय झालं?" मी विचारलं.

"तो? त्याला धडा शिकवायलाच हवा होता. ...आता तो म्युझियममधल्या एका पुतळ्यात बंदी झाला आहे. गंभीर दिसण्यापलीकडे बाकी काही त्याला करता येत नाही. रात्री थंडीही खूप वाजत असेल त्याला, पण समुद्राच्या तळाशी छोट्याशा बाटलीत काहीशे वर्षे अडकून राहण्यापेक्षा ते बरं नाही का?"

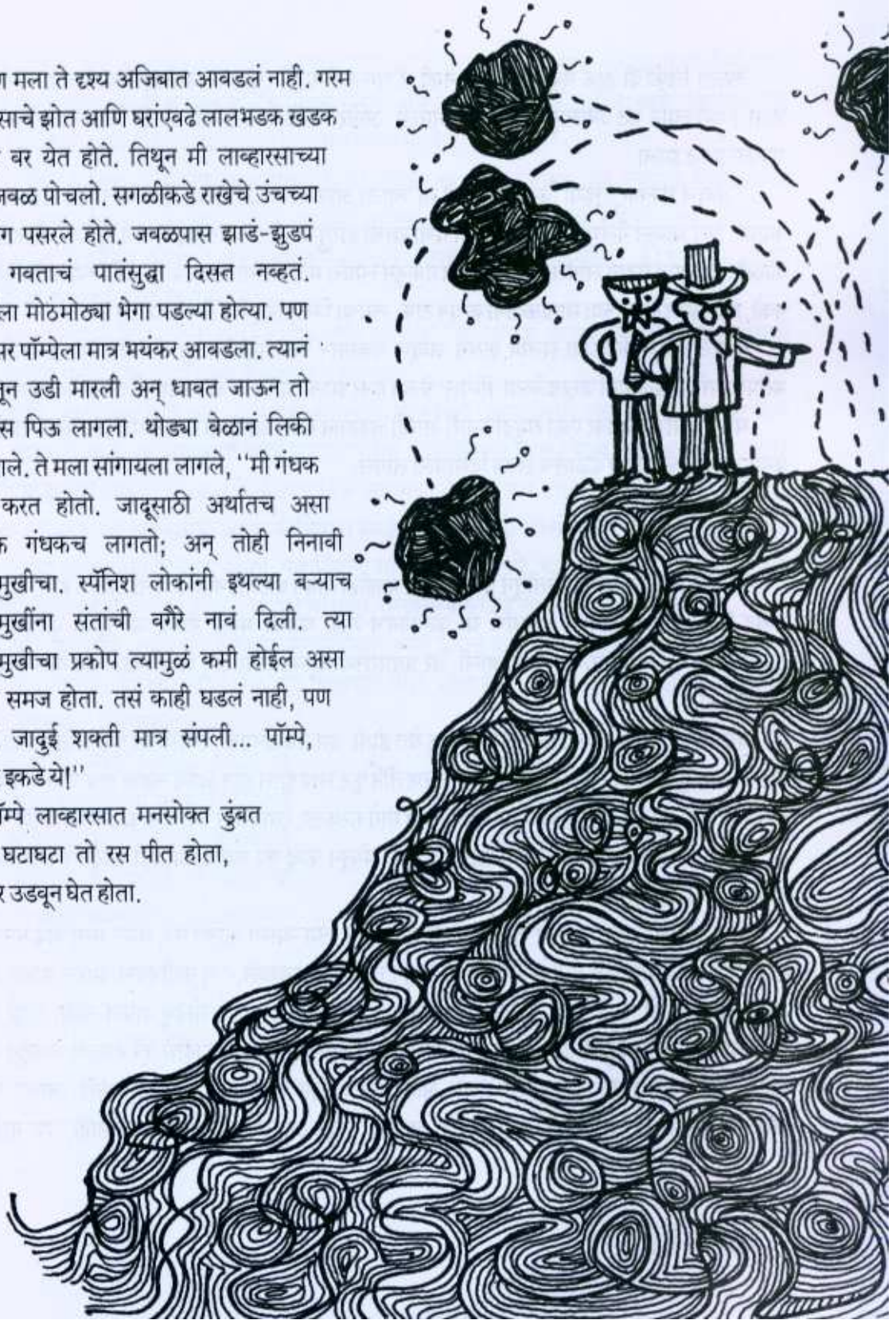
चालत चालत आम्ही पेंग्वीन वसाहतीजवळ गेलो. तिथं हजारो अर्धगोलाकार दगडी घरां होती. नर-मादीपैकी एक पिल्लांजवळ थांबला होता, तर दुसरा झिंगे आणायला समुद्राकडे दुडक्या चालीनं चालला होता. लोकरी कपडे घातलेली जाडजूड माणसं फिरायला निघाली असावीत, तसं दिसत होतं ते. पण हे सगळं तुम्ही चित्रपटांमध्ये पाहिलंच असेल.

तिथून आम्ही द. अमेरिकेत गेलो. अर्जेंटिना ओलांडल्यावर खाली सगळं हिरवंगार दिसू लागलं. ती गवताची कुरण आहेत असं आधी मला वाटलं, पण ते अॅमेझॉनच्या खोऱ्यातलं सदाहरित अरण्य होतं. प्रचंड अॅमेझॉन नदी ओलांडून पुन्हा आम्ही समुद्रकिनारी आलो. त्याआधी मी हिवाळी कपडे बदलून रेशमी कपडे चढवले.

"चला, इथला एक ज्वालामुखी बघू आपण." लिकी म्हणाले. मला वाटतं, ते मार्टिनिक् बेट असावं. त्या ज्वालामुखीतून धूर उसळत होता. प्रचंड गडगडाट ऐकू येत होता. पायात अॅस्बेस्टॉसचे बूट चढवून आम्ही ज्वालामुखीच्या तोंडापाशी गेलो. अर्थात, हातात तो मंतरलेला ताईत असल्यामुळेच मला ज्वालामुखीच्या एवढ्या जवळ जाता आलं.

पण मला ते दृश्य अजिबात आवडलं नाही. गरम लाव्हारसाचे झोट आणि घरांपवढे लालभडक खडक उसळून वर येत होते. तिथून मी लाव्हारसाच्या प्रवाहाजवळ पोचलो. सगळीकडे राखेचे उंचच्या उंच ढीग पसरले होते. जवळपास झाडं-झुडपं काय, गवताचं पातंसुद्धा दिसत नव्हतं. जमिनीला मोठमोठ्या भेगा पडल्या होत्या. पण हा परिसर पॉम्पेला मात्र भयंकर आवडला. त्यानं शेंगडीतून उडी मारली अन् धावत जाऊन तो लाव्हारस पिऊ लागला. थोड्या वेळानं लिकी तिथं आले. ते मला सांगायला लागले, "मी गंधक गोळा करत होतो. जादूसाठी अर्थातच असा नैसर्गिक गंधकच लागतो; अन् तोही निनावी ज्वालामुखीचा. स्पॅनिश लोकांनी इथल्या बऱ्याच ज्वालामुखींना संतांची वगैरे नावं दिली. त्या ज्वालामुखीचा प्रकोप त्यामुळं कमी होईल असा त्यांचा समज होता. तसं काही घडलं नाही, पण त्यांची जादुई शक्ती मात्र संपली... पॉम्पे, लवकर इकडे ये!"

पॉम्पे लाव्हारसात मनसोक्त डुंबत होता, घटाघटा तो रस पीत होता, अंगावर उडवून घेत होता.

त्याला लिकींची हाक ऐकू आली का नाही ते समजलं नाही. (कारण ज्वालामुखीचा प्रचंड आवाज येत होता.) पण त्यानं थेट ज्वालामुखीतच उडी मारली. अखेर लिकींनी बोटातली अंगठी फिरवल्याबरोबर अब्दुल मक्कार प्रकट झाला.

“अब्दुल मक्कार, तुझ्या विनंतीवरून मी या ज्वाळा ओकणाऱ्या आगीच्या सोबत्याला इथं आणलं; आणि आता? असं म्हणलं गेलंय की, योग्य सल्ला देणाऱ्याचा हारतुऱ्यांनी सत्कार होईल, पण चुकीचं बोलणाऱ्याला कोठडीत खितपत पडावं लागेल. तर जा आणि पकडून त्याला माझ्यासमोर हजर कर; आणि त्याला पितळेच्या.. नको, त्यापेक्षा टंगस्टनच्या साखळ्यांनी बांधून टाक. त्याचा विलयबिंदू पितळेपेक्षा जास्त असतो.”

कमरेत वाकून, लिकींना सलाम करून अब्दुल मक्कारनं ज्वालामुखीत सूर ठोकला. आम्ही गालीच्यावर बसेपर्यंत तो साखळ्यांनी जखडलेल्या पॉम्पेला घेऊन हजर झाला. पॉम्पेचा चेहरा अगदीच शरमिंदा झाला होता.

थोडा प्रवास केल्यावर एका समुद्रकिनारी आम्ही चहापान केले. आता मी गरम कपडे चढवले व गालीच्यानं पुन्हा उड्डाण केले. काही वेळातच लंडन दिसायला लागलं.

घरी परत! हुश! -

लिकींच्या घरात आम्ही भिंतीतून प्रवेश केला. काहीही वावगं घडणार नाही हे मला ठाऊक होतं, पण तरीही नव्वद मैल वेगानं भिंतीमध्ये घुसायचं या कल्पनेनंच मला धडकी भरली होती. जर तुम्हा कुणावर जादुई गालीच्यावरून प्रवास करायची वेळ आली, तर प्रवासाच्या सुरुवातीला अन् शेवटी डोळे बंद करून घ्यायला विसरू नका.

घराच्या दाराबाहेरून काहीतरी खुडबुड ऐकू येत होती. दार उघडल्यावर, त्यासोबत एक अतिशय दीनवाणा दिसणारा माणूस आत आला. त्याचं नाक साधारण तीन फूट लांब झालं होतं आणि त्याचं टोक दाराच्या कडीला चिकटलं होतं. अब्दुल मक्कारला पाहून तो घाबरून मागे सरकला. त्याबरोबर त्याचं नाक आणखी ताणलं गेलं.

“हे श्रेष्ठ जादूगार, मी जीवंतपणे त्याची कातडी सोलून काढू का त्याची आतडी काढून त्याच्यासमोरच भाजू?” अब्दुल मक्कारनं विचारलं.

“अशा शिक्षा आता सुदैवानं कालबाह्य झाल्या आहेत. त्या न्याय्य आहेत का, यावर मला वाद घालायचा नाही, पण त्यानं घाण फार होते हे मात्र नक्की.” मग ते चोराला म्हणाले, “तू नशीबवान आहेस कारण आम्ही जास्त दिवसांसाठी बाहेर गेलो नव्हतो. मी सोडून हे नाक कुणीही दुसरं सोडवू शकत नाही. नाही तर ते कोयत्यानंच कापून काढावं लागलं असतं; आणि मी मेलो असतो, तर तुला काहीशे वर्षे दाराला जखडून असंच राहावं लागलं असतं. मी तुला सोडून देणार आहे, कारण तुझा चेहरा मला आवडला नाही. जरासा देखणा असतास, तर मी शोभेसाठी तुला ठेवून घेतला असता. तू दुष्ट आहेस असं मी म्हणणार नाही, पण मूर्ख मात्र

नक्कीच आहेस. नाहीतर इतका कमी नफा असणारा चोरीचा धंदा तू केलाच नसतास. पण आता यापुढे तो तुला करताच येणार नाही. कारण तू परत चोरी करायला गेलास, मग ते जादूगाराचं घर असो वा नसो, तुझं नाक त्या दाराला चिकटेल; आणि ते कोयत्याशिवाय काढताच येणार नाही.

“हा ड्रॅगन पाहिलास? मी तुझं नाक सोडवलं, की त्याला तुझ्यावर सोडणार आहे. त्यामुळे माझे आभार मानायला थांबू नकोस.” हे ऐकून पॉम्पे साखळी ताणत झेपावू लागला. त्या चोराचं नाक दारापासून सुटल्याबरोबर, ते पूर्ववत होण्याची वाट न बघता त्यानं धाव ठोकली. तीही इतक्या जोरात, की धडपडून त्याची मान बगैरे मोडेल अशी भीती मला वाटली.

“त्याला सोडून दिलं, याचं मला किंचीत बाईट वाटतंय... तो उत्कृष्ट धावपटू झाला असता. पॉम्पेला त्याच्याबरोबर पळण्याचा थोडा सराव करू द्यायला हवा होता.

“आणि आता मला माफ करा. मला एका सैतानाला भेटायचंय. असांटीमध्ये एक सासाबोस्नम फार त्रास देतोय, त्यासाठी मला त्या सैतानाची मदत लागणार आहे. सासाबोस्नम म्हणजे काय तुम्हाला ठाऊक नाही? लोकांनी थोडा तरी जादूचा इतिहास शिकला पाहिजे असं मला नेहमी वाटतं. तो एक प्रकारचा दैत्य आहे. तो झाडांना लटकत राहतो अन् खालून जाणाऱ्या निग्रोंना पायांनी फास घालतो. तो गोऱ्या माणसांना त्रास देत नाही, कारण त्यांचा या दैत्यावर विश्वास नसतो. पण निग्रोंना मात्र तो खरा वाटतो. माझा हा सैतान मित्र फार चांगला आहे, पण तुम्ही बहुधा धाबरून जाल... तर भेटू या पुन्हा. तुम्हाला कुठं सोडू का मी?” लिकींनी विचारलं.

“नको, धन्यवाद. आजच्या आपल्या भटकंतीनंतर बसणं प्रवास करणं हेच मोठं साहस आहे, असं मला वाटायला लागलंय. आजचा माझा वेळ फार आनंदात गेला. छान बदल मिळाला, उद्या काम करण्यासाठी उत्साह आलाय.” मी उत्तरलो.

त्याप्रमाणे, नव्या प्रकारचे गुलाब वा मांजरी कशा बनवायच्या यासाठी सोमवारी मी आकडेमोड करू लागलो; कारण तो माझा व्यवसाय आहे आणि तो लिकींच्या व्यवसायाएवढा चमत्कारिक आहे असं मला वाटतं.

लिकिंकडची पार्टी

निमंत्रण

यानंतर दोन-तीन महिने लिकींची माझी भेट झाली नाही. त्यांच्याकडे अर्थातच फोन नव्हता. दोनदा मी त्यांच्याकडे गेलो होतो. पण पहिल्यांदा दारावर 'नोहो गोटोबेड, कृत्रिम नखांचे कारखानदार, फक्त घाऊक पुरवठा' अशी पाटी दिसली. हा विनोद असावा, कारण दारात सापडून वगैरे तुटली, तर कुणी दोन-चार नखं समजा घेईल, पण घाऊक प्रमाणात नखं कोण घेईल? दुसऱ्या वेळी मी गेलो, तेव्हा त्यांच्या दाराच्या जागी भित्त होती. म्हणून मी त्यांच्याकडे परत गेलो नाही.

नंतर एकदा मी टबामध्ये अंधोळीसाठी बसलो होतो. अचानक गरम पाण्याच्या नळातून एक गोल्ड फिश बाहेर आला. ते बघून मला नवल वाटलं, कारण मासे असे नळातून येत नाहीत. पण त्याहून आश्चर्य म्हणजे, त्या माशानं पांढरी गोल टोपी घातली होती. पण टोपी काढून तो चिरक्या आवाजात बोलायला लागल्यावर तर आश्चर्यानं माझी वाचाच बसली.

"नमस्कार, मी लिकींकडून आपल्यासाठी एक निरोप घेऊन आलोय. त्यांनी असं विचारलंय, की आपण शनिवारी संध्याकाळी त्यांच्याकडे पार्टीला येऊ शकाल का? ती फॅन्सी ड्रेस पार्टी असणार आहे अन् ड्रेसही तेच पुरवतील. पार्टीला आपण नक्की यावंत अशी त्यांची इच्छा आहे."

धक्क्यातून सावरत मी म्हणालो, "आधी मला सांग, या गरम पाण्याचा तुला त्रास होतोय का? मी गार पाणी सोडू का?"

“नको, मला गरम पाण्याची सक्क आहे. कारण मी साधासुधा नाही, तर न्यूझीलंडमधल्या गरम कुंडामधला मासा आहे.”

मी पार्टीला नक्की येईन असं सांगून त्याचे आभार मानले. गरम पाण्याच्या नळात शिरून तो पुन्हा नाहीसा झाला.

पार्टीला सुरुवात -

त्याप्रमाणे शनिवारी दुपारी चार वाजता मी लिकींच्या घरी गेलो. या वेळी दार जागेवरच होतं. लिकींनी प्रेमानं माझं स्वागत केलं. आज ते खऱ्याखऱ्या जादुगाराच्या पोशाखात होते - पायघोळ अंगरखा आणि निमुळती, उंच टोपी. मग त्यांनी तिथे जमलेल्यांशी माझ्या ओळखी करून दिल्या.

मळकट कपड्यातल्या एका मुलाची ओळख त्यांनी श्री. जॉन रॉबिन्सन अशी करून दिली. ते मला आवडलं. मुलांची ओळख जॉनी, रॉबिन्सन किंवा कुमार जॉनी अशी करून देणं हे फार चुकीचं आहे असं मला वाटतं.

मग एका बुटक्या, गब्दुल, डोक्यावर अजिबात केस नसणाऱ्या, पण हनुवटीवर भरपूर केस असणाऱ्या माणसाकडे वळून लिकी म्हणाले, “हे श्री. डॉब्ज, शास्त्रज्ञ आहेत. पूर्वी ते जास्त वजनाचे सामान नेण्याबद्दल रेल्वेकडून वर्षाला तीन-एक हजार पौंड मिळवायचे. पण आता ते नवीन व्यवसाय शोधतायत.”

“अं... काय म्हणालात तुम्ही?” मी गोंधळून विचारलं.

“ठराविक वजनापेक्षा जास्त वजनाचं सामान असेल, तर रेल्वे कंपनी दंड आकारतात, हो ना? पण डॉब्जकडे काही खास बॅगा होत्या. वजनकाट्यावर त्या ठेवल्या अन् एक खटका दाबला की, त्यात हॅड्रोजन भरला जायचा. त्यामुळं त्या हवेत उचलल्या जायच्या.”

“पण त्या फुग्यासारख्या उडून कशा जायच्या नाहीत?”

“हं! तीच तर डॉब्जची अव्कलहुशारी होती. त्या हैड्रोजन वायुमुळं बॅगेतला चुंबक जागृत व्हायचा अन् तो वजनाचं पारडं वर खेचायचा. ते परत जागेवर यावं, यासाठी त्यावर वजन ठेवावी लागायची. सामानाचं वजन उणे भरल्यामुळे रेल्वेला डॉब्जना पैसे द्यावे लागायचे. एका रेल्वे कंपनीनं असे पैसे द्यायला नकार दिला. मग डॉब्जनी त्या कंपनीवर फिर्याद ठोकली. डॉब्ज खटला जिंकले. रेल्वे कंपनीला डॉब्जना पाच पौंड द्यावे लागले; आणि वकीलाची फी पंचच्याणव हजार पौंड झाली. अशी बरेच वर्षे डॉब्ज पैसे कमवत होते. अखेरीस उणे वजनाबद्दल प्रवाशांना पैसे मिळणार नाहीत असा कायदा सरकारला करावा लागला.

“हा देवदूत राफाएल. तसं मी त्यांना बोलावलं नसतं; पण एका वेळी ते अनेक ठिकाणी असू शकतात. त्यामुळं त्यांच्या कामात कोणताच अडथळा येत नाहीये. आता या वेळी ते सात ठिकाणी अनाथ स्त्रिया आणि मुलांना मदत करणं, एका बेटावरच्या सैतानावर लक्ष ठेवणं आणि ब्राझिलच्या जंगलात ऑर्कीड गोळा करणं एवढी कामं करतायत.”

“नाही, लिकींकडच्या पार्टीला यायला मला नेहमीच आवडतं.”

राफाएल म्हणाले, “एक तर इथं मला राफाएल म्हणून वावरता येतं. हे माझे पंख पिसांचे आहेत. या अब्दुल मक्कारसारखे कातडी नाहीत. ते कोटात लपवणं फार त्रासाचं पडतं... अर्थात तसे पंख मला काही झालं तरी नकोत.”

आता बाकीचे पाहुणे येऊ लागले.

तीन मुलं, चार मुली आल्या. पायघोळ अंगरख्यातला चिनी दिसणारा माणूस छपरातून आला. मग एक सिनेनटी, एक खलाशी आला. जमिनीतून सैतान प्रकट झाला.

त्याचे कपडे अतिशय भारीतले होते, पण उंच टोपीमधून त्याची शिंग आणि पॅटच्यामागून शोपटी डोकावत होती. त्यानं देवदूताला अभिवादन केलं, पण ते एकमेकांपासून अंतर राखून होते; आणि सैतानाची शोपटी नंतर बराच वेळ वळवळत होती.

माझ्या लक्षात यायला थोडा वेळ लागला, पण जसजशी माणसं येत होती, तसतसा खोलीचा आकार नकळत वाढत होता. एका वेगळ्याच दिसणान्या झाडाला खुर्च्या धरत होत्या आणि त्या पूर्ण झाल्या की खाली पडत होत्या. गोळ्या अन् चॉकलेटचंही एकेक झाड होतं. कुणीही जबळ आलं की, ती फांद्या पुढे करून गोळ्या - चॉकलेट देऊ करायची.

“ठीक आहे, सगळे जमलेत. आपण पार्टी सुरू करू या.” लिकी म्हणाले. “तुम्हाला जे काही व्हायची इच्छा असेल ते होता होईल, फक्त त्याचा आकार मात्र ठराविक असेल. म्हणजे एखाद्याला माऊंट एव्हरेस्ट व्हायचं असेल, तरी तो सहा फूट उंचीचा असेल; अन् कुणाला माशी व्हायचं असेल तरी ती बकरीएवढी असेल, नाहीतर ती चुकून कुणाकडून चिरडली जाईल.”

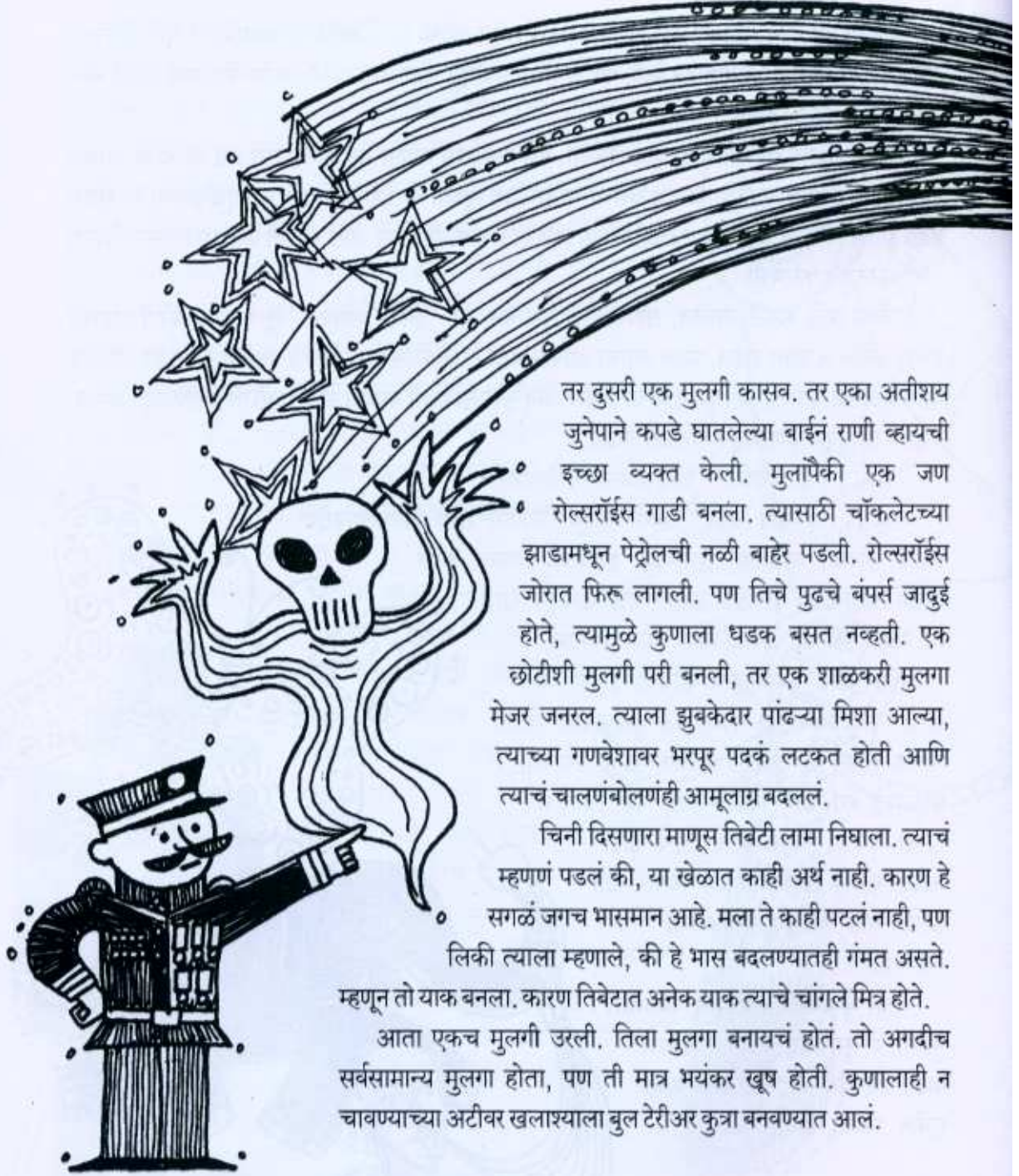
“मला हत्ती होता येईल?” जॉन रॉबिन्सननं विचारलं.

“होऽऽ, ते सोपं आहे.” असं म्हणून लिकीनी छडी फिरवल्याबरोबर त्याचं छोट्या, साधारण तट्टाएवढ्या हत्तीमध्ये रूपांतर झालं. सॉडेनं प्रत्येकाला शेकहँड करत, फळं उचलून खात तो मजेत खोलीत इकडेतिकडे फिरू लागला.

त्या नटीनं फुलपाखरू व्हायची इच्छा व्यक्त केली. पण अल्बार्टोस पक्ष्याएवढं फुलपाखरू किती भीषण दिसतं हे तुम्हाला ठाऊक नाही. त्याच्या पंखावरचे रंग छान दिसत होते, पण त्यावरचे खवले भयंकर दिसत होते. तिचे डोळे काळा गॉगल लावल्याप्रमाणे दिसत होते आणि सोंड व्हॅक्यूम क्लीनरच्या नळीएवढी.

एक चप्पेवाली, अभ्यासू दिसणारी मुलगी शेक्सपिअर बनली, त्यानंतर पार्टी संपेपर्यंत ती वेळोवेळी फक्त सुनीतं म्हणत होती.

तर दुसरी एक मुलगी कासव. तर एका अतीशय जुनेपाने कपडे घातलेल्या बाईनं राणी व्हायची इच्छा व्यक्त केली. मुलांपैकी एक जण रोल्सरोईस गाडी बनला. त्यासाठी चॉकलेटच्या झाडामधून पेट्रोलची नळी बाहेर पडली. रोल्सरोईस जोरात फिरू लागली. पण तिचे पुढचे बंपर्स जादुई होते, त्यामुळे कुणाला धडक बसत नव्हती. एक छोटीशी मुलगी परी बनली, तर एक शाळकरी मुलगा मेजर जनरल. त्याला झुबकेदार पांढऱ्या मिशा आल्या, त्याच्या गणवेशावर भरपूर पदकं लटकत होती आणि त्याचं चालणंबोलणंही आमूलाग्र बदललं.

चिनी दिसणारा माणूस तिबेटी लामा निघाला. त्याचं म्हणणं पडलं की, या खेळात काही अर्थ नाही. कारण हे सगळं जगच भासमान आहे. मला ते काही पटलं नाही, पण लिकी त्याला म्हणाले, की हे भास बदलण्यातही गंमत असते. म्हणून तो याक बनला. कारण तिबेटात अनेक याक त्याचे चांगले मित्र होते.

आता एकच मुलगी उरली. तिला मुलगा बनायचं होतं. तो अगदीच सर्वसामान्य मुलगा होता, पण ती मात्र भयंकर खूष होती. कुणालाही न चावण्याच्या अटीवर खलाश्याला बुल टेरीअर कुत्रा बनवण्यात आलं.

काय बनावं ते मला सुचेना. कारण तिथं बऱ्याच प्रकारचे प्राणी अन् माणसं होती आणि मला यंत्र तर बऱ्याच नव्हतं. मग मी धूमकेतू व्हायचं ठरवलं. मी बहुधा विश्वातला सगळ्यात छोटा धूमकेतू असेन. कारण काही धूमकेतू पृथ्वीपेक्षाही मोठे असतात तर काहीकाही लाखो मैल लांब.

धूमकेतू बनल्यावर माझ्यामध्ये काहीतरी सतत गरगर फिरतंय असं मला वाटू लागलं. मी अलगद हवेत उचलला गेलो आणि एका दिव्याभोवती सतत फिरायला लागलो. हवं तिथं कसं उडत जायचं ते थोड्या वेळानं माझ्या लक्षात आलं. दहा मिनिटांनी मी फुलपाखरासोबत नृत्य करायला लागलो. पण तिला खरं तर राफाएलसोबत नाच करायला जास्त आवडलं असतं, कारण तिला धरण्यासाठी मला हातच नव्हते.

मग बाकीचे काय करतायत ते मी पाहू लागलो. आता एक मुलगा खेकडा बनला. नांग्या सोडून साधारण सहा फुटांचा खेकडा पाहून, मी उंचावर वावरत आहे याबद्दल मला हायसं वाटलं. काहीजण खेकडा व कासव यांच्यावर बसून चकरा मारू लागले.

दुसऱ्या एका मुलाला भूत बऱ्याच होतं. लिकींनी त्याला समजावण्याचा प्रयत्न केला, 'हे बघ, मेल्यानंतर बहुधा तुला तसंही भूत म्हणून खूप काळ राहावंच लागेल. त्यापेक्षा तू दुसरं काही का होत नाहीस?' पण त्या मुलानं हट्ट सोडला नाही. अखेरीस लिकींनी त्याचं भुतात रूपांतर केलं, पण त्यानं खिडकीजवळ जायचं नाही अशी अट घालून. बाहेरून कुणाच्या नजरेला भूत पडलं, तर कुणाचातरी खून झालाय म्हणून पोलिसांना बोलावणं जाईल अशी त्यांना भीती वाटत होती.

तो मुलगा भूत झाल्याझाल्या 'त्यानं गृहपाठ केलेला नाही' यासाठी सैतान त्याला छळायला लागला. उलट राफाएलनं त्याची बाजू घेतली. लिकींनी दोघांनाही ही पार्टी आहे, अशी आठवण करून दिल्यावर परत पार्टी सुरळीत चालू झाली.

मग भूत रोल्सरोईसमध्ये बसून ती चालवू लागलं. पण गाडी इतकी लहान होती की, त्यातून भुताचे पारदर्शक पाय पूर्ण बाहेर आले होते.

यावरून मला एक जुनी आठवण झाली. मी ज्या कॉलेजात शिकलो, ते फार जुनं कॉलेज होतं. आमच्या हॉस्टेलमधलं भूत फार प्रसिद्ध होतं. पन्नास-एक वर्षांपूर्वी कॉलेजच्या इमारतीची दुरुस्ती केली गेली, तेव्हा खोल्यांची उंची वाढली. नंतर खालच्या मजल्यावरच्या मुलांना त्यांच्या खोलीच्या छतातून बाहेर आलेले भुताचे पाय तेवढे दिसायचे. त्याच्या बुटांचे तळ चांगलेच झिजलेले होते. अर्थात, तीनशे वर्षे वयाच्या भुताच्या बुटाचे तळ झिजलेलेच असणार यात आश्चर्य नाही.

तर, थोड्या वेळानं आम्हाला या भुताची सवय झाली; आणि त्याच्यामधून पलीकडचं दिसणं चमत्कारीक वाटलं, तरी सिंहाएवढ्या खेकड्यापेक्षा तो कमी भीतीदायक होता.

अल्पोपहार आणि पार्टी गेम्स

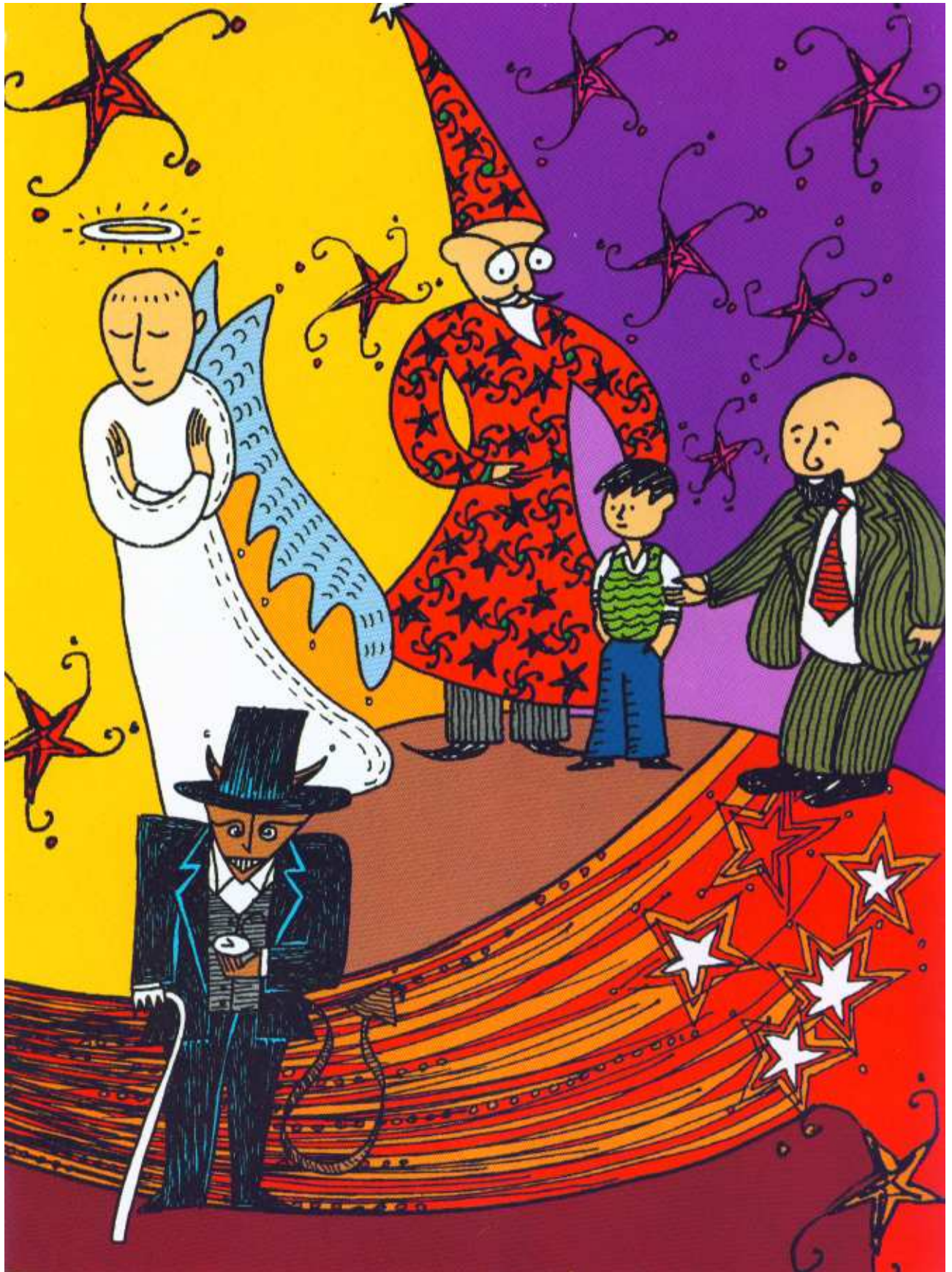
मग लीकींनी आम्हाला चहापानासाठी बोलावलं; आणि त्यासाठी कुणाला रूपांतर गरजेचं वाटलं, तर ते करायची तयारी दाखवली. मी आणि डॉब्जनी रूप बदलायचं ठरवलं, कारण आहे त्या रूपात आम्हाला काही खाणपिणं शक्यच नव्हतं. भुताला आपलं रूप बदलायचं नव्हतं, पण चहा आणि खाण्याचे पदार्थ त्याच्या (पारदर्शक) पोटातून खाली जाताना बघणं इतरांना फार त्रासाचं होईल हे लीकींनी त्याला पटवून दिलं. मग भूत म्हणालं की, त्याला आगीचा बंब व्हायचंय. ते झाल्यावर चहा भरभर (आणि भरपूर) पिता येईल असं त्याला वाटलं.

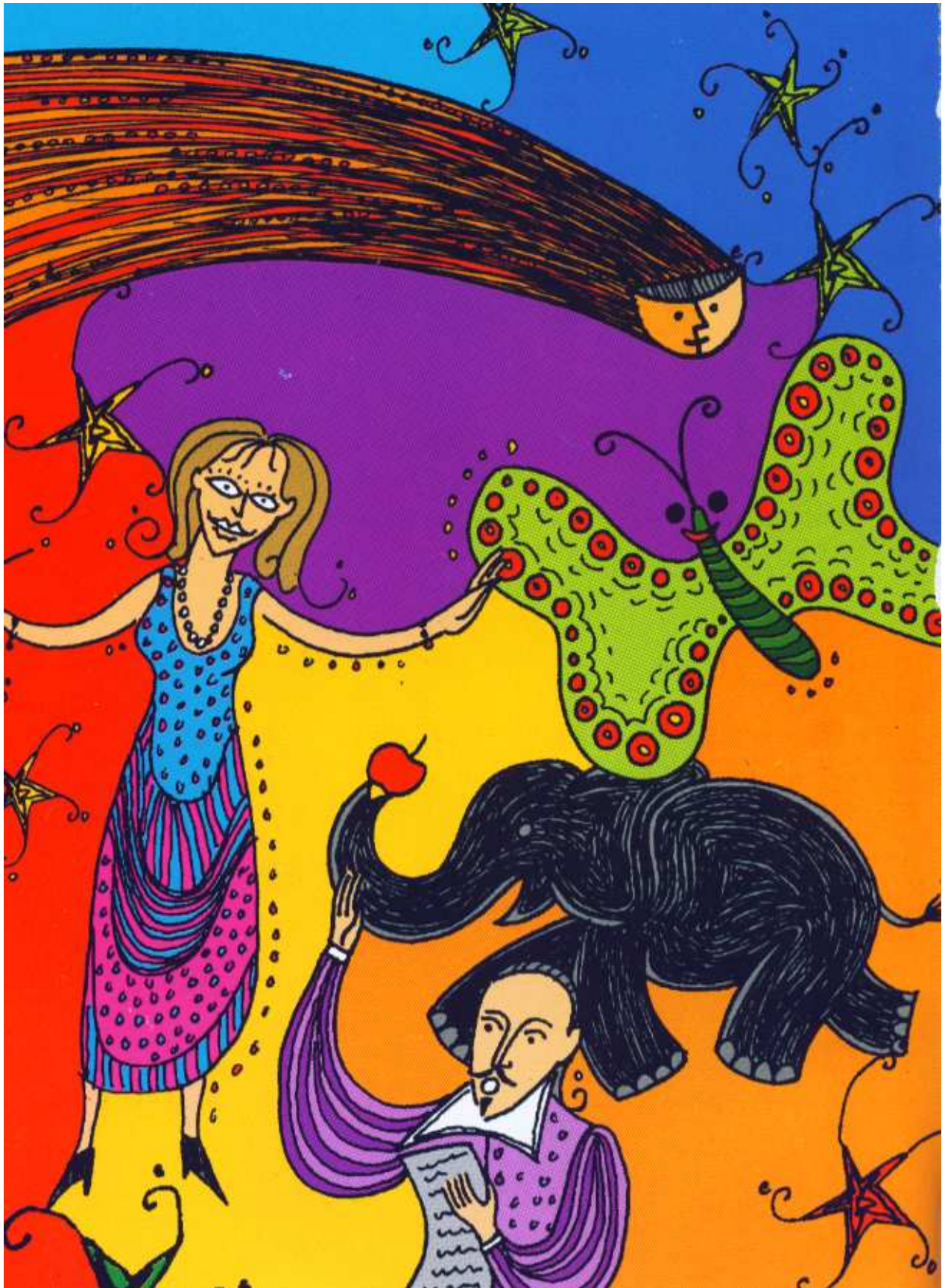
मी टुकाँन पक्षी व्हायचं ठरवलं. एवढ्या मोठ्या चोचीचा तोल सांभाळणं सुरुवातीला मला अवघड गेलं. डोकं उचललं की आपोआप माझी शेपटीही उचलली जात होती. पण नंतर मला तोल कसा सावरायचा ते कळलं,

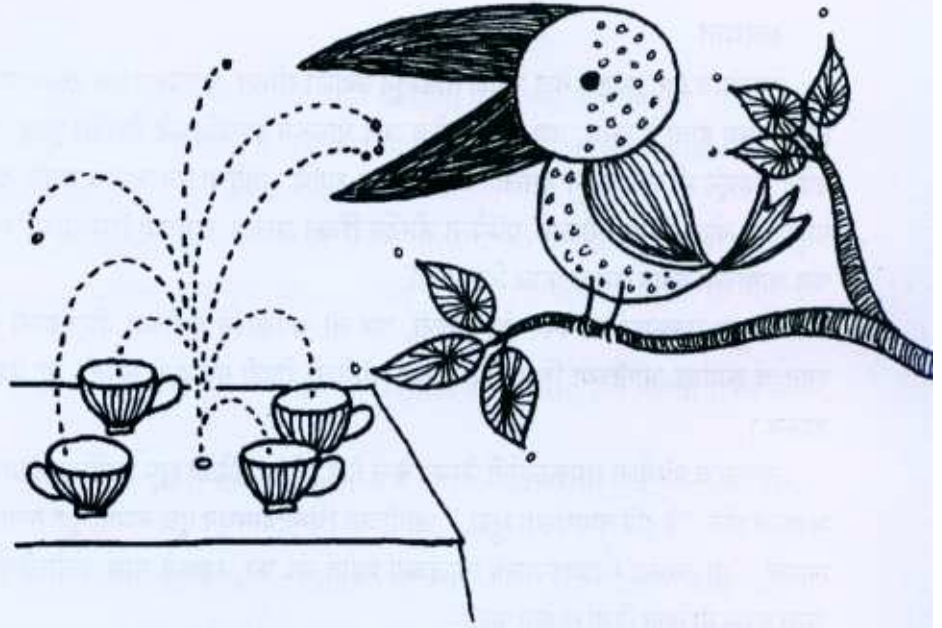
लीकी बोलायला लागले, “तुम्ही मला जी रूपं द्यायला सांगितलीत, ती फार सोपी होती, त्याबद्दल मी तुमचा आभारी आहे. माणसांचं प्राण्यांमध्ये रूपांतर होणं खरं तर नैसर्गिकच आहे. काही लाख वर्षांपूर्वीचे आपले पूर्वज प्राणीच होते; अन् मला वाटतं, आपले वंशजही प्राणीच असतील. आपली मनुष्यजात जरा शहाण्यासारखं वागायला शिकली नाही, तर हे वंशज दुष्ट प्राणी असतील. माणसाचं प्राण्यात रूपांतर करणं ही अतिशय जुनी आणि सोपी जादू आहे... चला, आता आपण चहापान करू या.”

अचानक भिंतीजवळ एक टेबल तयार झालं. आम्ही सगळे चालत, उडत वा सरपटत तिथं गेलो. ज्यांना शक्य होतं, ते खुर्च्यावर बसले. मला बसायला झाडाची रत्नजडीत फांदी होती. फुलपाखरू, सुमारे यार्डभर लांबीच्या फुलावर बसलं.

प्रत्येकासमोर एकेक कप प्रकट झाला. टेबलावरची बटणं दाबल्यावर तिथल्या भोकांमधून दूध-चहाची कारंजी उडून त्याची धार बरोबर कपात पडायला लागली. पण मला कपानं चहा पिणं त्रासाचं जात होतं, म्हणून मी चोच थेट त्या कारंज्यातच धरली.

रोल्सरोईस गाडीच्या रेडीएटरमध्ये चहा ओतायचा का टाकीत यावर जरा चर्चा झाली. मग रेडीएटरमध्ये चहा ओतायचं ठरलं; अन् रूप बदलल्यावर त्या रोल्सरोईस झालेल्या मुलानं चहा अतिशय छान होता असं सांगितलं.

चहासोबत नाना प्रकारचे केक आणि सँडविचं होती. खाण्याच्या पदार्थांविषयी मी सांगणार नाही, कारण तुम्ही मला हावरट समजाल. बुल टेरीअरला कच्च्या मांसाचा तुकडा अन् चघळायला हाडूक मिळालं. रोल्सरोईस गाडीत चहाबरोबर भारी, फक्त विमानासाठी वापरलं जाणारं पेट्रोल घातलं गेलं. कासवासाठी खास गॅलॅपॅगोस बेटावरच्या झाडांची पानं होती. फुलपाखरू त्याच्या हत्तीच्या सोंडेएवढ्या नांग्यांनी फुलातला मकरंद शोषत होतं. सैतानानं भरलेल्या सहा काडेपेट्या खाल्ल्या आणि बाटलीभर सल्फ्युरीक आम्ल प्यायला.

मग आम्ही संगीतखुर्चीचा खेळ खेळलो. याक, कासव, हत्ती, रोल्सरोईस अन् आगीचा बंब खुर्च्यांच्या ठिकाणी बसले. बाकी खुर्च्या लिकींनी तयार केल्या. ते खाली बसायचे आणि ते जमिनीवर आपटणार असं वाटताना तिथं खुर्ची तयार झालेली असायची.

मग त्यातल्याच एका खुर्चीवर बसून ते समोर नसलेला पियानो वाजवू लागले. असा संगीतखुर्चीचा खेळ कुणी खेळलं नसेल, कारण प्रत्येक वेळी संगीत थांबलं की, एक खुर्ची अदृश्य झालेली असायची. आता शिल्लक राहिलेल्यांमध्ये ती मुलगा झालेली मुलगी होती. ती म्हणाली की 'काहीजण पळत खेळतायत, तर परी, टुकोंन, देवदूत आणि फुलपाखरू उडत. हे काही बरोबर नाही'. म्हणून आम्ही सगळे उडण्याऐवजी पळत पळत खेळू लागलो. अखेरीस सैतान, कुत्रा आणि तो मुलगा असे तिघेच खेळात शिल्लक उरले.

अपघात

तेवढ्यात दार उघडलं गेलं आणि तोंडातून ज्वाळा सोडत, धडपडत पण आनंदानं पॉम्पे खोलीत शिरला. तो छोटासा होता हे खरंय, पण तरीही बरेच जण घाबरून इकडेतिकडे सैरावैरा धावू लागले. माझी पिसं जळू नयेत, म्हणून मी उंच उडून बसलो. फक्त सैतान आणि आगीचा बंब जागचे हलले नाहीत. आगीच्या बंबानं पाण्याचा लोट पॉम्पेवर सोडला. पॉम्पेला जोरदार शिंका आल्या. त्याच्या ठिणग्या परीच्या पोशाखावर उडल्या, पण आगीच्या बंबानं त्या तत्काळ विझवल्या.

अब्दुल मक्कारनं पॉम्पेवर झेप घेतली, पण तो चपळाईनं हत्तीच्या पोटाखाली लपून बसला. लिकींनी स्वतःचं रूपांतर आगीच्या चिमट्यात करून पॉम्पेची शेपटी पकडली नसती, तर काय झालं असतं कुणास ठाऊक !

लवकरच पॉम्पेला साखळ्यांनी जेरबंद केलं गेलं. तो याहीवेळी खूप शर्मिंदा दिसत होता. लिकी चांगलेच भडकले होते. “हे इफ्रितांमधल्या क्षुद्रा,” आगीच्या चिमट्यामधून मूळ रूपात पूर्ण रूपांतर होण्यापूर्वीच ते बोलू लागले, “या ज्वाला सोडणाऱ्याला खालच्या भट्टीत बंद कर, म्हणजे माझं अंधोळीचं पाणी तापवलं जाईल, असा हुकूम मी तुला दिला नव्हता का?”

“आपण तशी आज्ञा दिली होती, हे श्रेष्ठ जादूगार; आणि मी तिचं पालनही केलं होतं. कोणत्या जादुगारानं त्याची मुक्तता केली हे मला ठाऊक नाही.”

पण आम्हाला ते लगेचच समजलं. कारण दारातून आणखी एक माणूस आत आला. त्याच्या हातातल्या मोठ्या पक्कड-पान्ढ्यावरून तो प्लम्बर आहे हे लक्षात येत होतं. “तुम्हाला मी कोण वाटलो, आं? मी साधा प्लम्बर आहे. ड्रॅगनना मारणारा सम्राट जॉर्ज नाही!” तो चिडून बोलायला लागला, तेवढ्यात त्याचं लक्ष खोलीत जमलेल्या आम्हा चित्रविचित्र गोष्टींकडे गेलं. त्याच्या तोंडाचा आवाज गेला, डोळे विस्फारले.

“हो, हो, पण जरा बसून घ्या ना. या, आमच्यासोबत चहा प्या. तुम्ही सम्राट जॉर्ज नाही हे मला ठाऊक आहे...” त्याला चुचकारत, छडी त्याच्याभोवती फिरवत लिकी म्हणाले.

हळूहळू त्या माणसाचा चेहरा पूर्ववत झाला. “माझा चहा झालाय, साहेब,” तो म्हणाला.

“तरीही अब्दुल मक्कार, या आपल्या पाहुण्यांना एक बीअर आणून दे.”

बीअर पिऊन तो निघून गेला. मला वाटतं, लिकींनी त्याच्यावर एवढी जादू करूनसुद्धा त्याचं आश्चर्य लोपलेलं नव्हतं. असतात काहीकाही माणसं अशी.

नंतर आम्ही आणखीही बरेच खेळ खेळलो. त्यातल्या एका खेळासाठी लिकींनी कासवावर मंत्र टाकला. एवढं वेगात पळणारं कासव मी कधीच पाहिलेलं नाही...

निरोप

मग सैतान म्हणाला, “मला आता निघालं पाहिजे. एका फादरला नृत्याच्या कार्यक्रमाला जाण्यासाठी भुलवायची कामगिरी माझ्यावर पडत्येय. भलतंच कठीण काम आहे. ...पण काय करणार? आज्ञा पाळलीच पाहिजे.” बाकीही अनेकजण निघण्याची तयारी करू लागले.

“ठीक आहे. पण तुम्हा सगळ्यांना खूप मजा आली असेल अशी आशा मी करतो,” लिकी म्हणाले. “तुमचं मूळ रूपात रूपांतर तर करतोच, पण तुम्हा कुणाला स्वतःचं जुनं नाव आवडत नसेल, तर तेही मी बदलून देईन.”

“नावात काय आहे?” शेक्सपिअर म्हणाला, “गुलाबाला कुठलंही नाव दिलंत, तरी त्याचा सुगंध तोच राहील.”

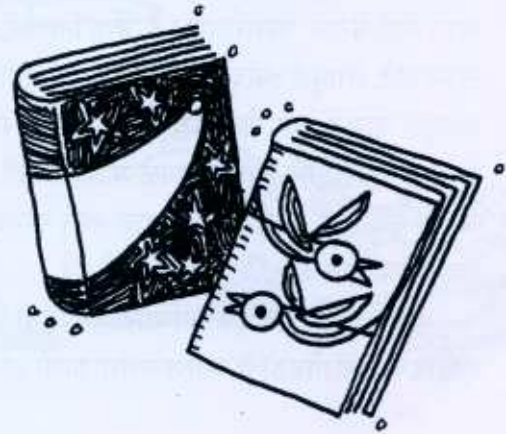
“नाही, त्याचं नाव पादणारं फूल किंवा भाजक्या माशाचं फूल असं असतं, तर? नावात बरंच काही असतं.” लिकी म्हणाले.

मग आम्ही सगळे एकत्र उभे राहिलो आणि अब्दुल मक्कारनं आमचा फोटो काढला. पण तो काही चांगला आला नाही, कारण फुलपाखरू सारखं पंख हलवत होतं आणि पॉम्पे नळीतून पेट्रोल प्यायला गेल्यावर त्याचा भडका उडाला, म्हणून मुलगा जोरजोरात खिदळायला लागला.

लिकींनी आम्हाला डोळे मिटायला सांगितले. परत डोळे उघडल्यावर आम्ही सगळे पूर्ववत झालो होतो. आम्ही एकमेकांचा निरोप घेतला. मग आमच्यातले काही जण जादुई गालीच्यावरून तर काही लोकलनं घरी गेले.

मी चालत घरी परतलो. दार उघडलं, तर लिकींनी पाठवलेली भेट माझी वाट पाहात होती. ती धूमकेतू आणि पक्षी यावरची दोन सुंदर, रंगीत पुस्तके होती.

त्यानंतर माझी अद्याप लिकींशी भेट झालेली नाही. पण रस्त्यात देवदूत राफाएल एकदा मला दिसला. तो एका म्हाताऱ्या बाईना रस्ता ओलांडायला मदत करत होता. त्यामुळं लिकी मला भेटतील अशी मला आशा आहे. आमची भेट झाली, तर त्याविषयी तुम्हाला सांगीनच.

सोनेरी दातांचा साप

पावलो मरिया एन्कार्नाकाओ एस्तेडिडा नावाचा एक माणूस होता. तो ब्राझीलमधल्या मॅनोस इथं रहायचा. तो खूप श्रीमंत होता. त्याच्या मालकीच्या दोन सोन्याच्या अन् एक चांदीची खाण होती.

तुम्हाला वाटत असेल की, सोन्याच्या खाणीतून चांदीच्यापेक्षा जास्त पैसा मिळत असेल. पण खरं म्हणजे उलट त्यात पैसा जातो. कारण लोक आशेनं नको तेवढं खोल खणत राहतात अन् त्यामुळे सोन्याची खाण परवडत नाही. या पावलॉच्या खाणी तशा नव्हत्या. त्यांना त्यातून

पुरेसे पैसे मिळायचे, पण चांदीच्या खाणीतून खूप जास्त पैसे मिळायचे. त्याचं एक कारण म्हणजे, ते कामगारांना खूप कमी पगार द्यायचे, त्यामुळे लोकांना ते आवडायचे नाहीत.

आता काही पैसेवाली माणसं त्यांच्या पैशांचा उपयोग विद्यापीठं, ग्रंथालयं, बागा अशा गोष्टींसाठी करतात. त्यामुळं त्याचा कुणाला तरी फायदा होतो. बाकीचे पैसेवाले आपल्या पैशातून हिरे-जवाहिरं, शर्यतीचे घोडे अशा गोष्टी घेतात. पावलोसाहेब हे अशा निरुपयोगी श्रीमंत लोकांपैकी एक होते. ते राहायचे तिथले रस्ते फार खराब होते, त्यामुळे त्यांच्याकडे गाडी एकच होती. पण मोटरबोटी मात्र तीन होत्या. कारण तिथे नद्यांमधून खूप वाहतूक चालते. त्या बोटींमध्ये प्रत्येक लहान-सहान गोष्टीसाठी चांदी वापरली होती. त्यांच्या बायकोकडे हिऱ्याचे खूप दागिने होते. ते सगळे मोठमोठे होते, कारण ती भलतीच जाडजूड होती. त्यांच्या घरातले काटे चमचे, दूध-ब्रश, साबणदाण्या अशा वस्तू सोन्याच्या होत्या आणि ते आठवडाभर दररोज वेगळं सोन्याचं घड्याळ वापरायचे.

पावलॉंचे स्वतःचं एक प्राणिसंग्रहालयसुद्धा होतं. त्यांना प्राणी आवडायचे ही माझ्या मते त्यांच्यातली एकमेव चांगली गोष्ट होती. कारण ज्याला प्राणी आवडतात, तो माणूस पूर्णपणे दुष्ट असूच शकत नाही.

त्यांच्याकडे सात कैमान (सुसरीचा ब्राझीलमधला प्रकार), तीन जाग्वार, दोन अँनाकॉडा होते. हे भलेमोठे अजगरासारखे साप विनविषारी असतात आणि ते उत्तम पोहू शकतात.

त्या दोनपैकी एक अँनाकॉडा मादी होती. पावलोसाहेब तिचं अंडं उकडून सोन्याच्या थाळीतून सोन्याच्या चमच्यानं खायचे. ते खूप छान लागतं असं ते सांगायचे. पण ते किती खरं होतं कुणास ठाऊक! कारण ते फार बदाईखोर होते. मी काही कधी अजगराचं अंडं खाल्लेलं नाही. माझ्या माहितीत एकानंच ते खाल्लंय. त्यांनी एका वेळेला अजगराची तीन अंडी खाल्ली, पण तेव्हा तो आफ्रिकेत शोधमोहिमेवर होता; आणि त्यापूर्वी एक आठवडाभर त्यांना काहीही खायला मिळालं नव्हतं.

हे कैमान, खरं म्हणजे सुसरी-मगरी बुद्धीवान नसतात. ते फार काही शिकू शकत नाहीत. त्यांचं डोकं भलंमोठं असलं, तरी त्यांचा मेंदू सशापेक्षा लहान असतो. पण यातल्या एका मादीचा मेंदू थोडासा मोठा असावा. ती काही गोष्टी शिकली होती. या प्राण्यांची काळजी घेणारा पेद्रो नावाचा एक नोकर होता. त्याला प्राण्यांची खूप आवड होती अन् तो प्राण्यांच्या कलानं वागायचा.

या मादीचं नाव रोझा असं होतं. हाक मारली की यायचं, पुढचे पाय उंचावायचे, तोंडात शेपटी घेऊन स्वतःभोवती गोलगोल फिरायचं असे खेळ तिला पेद्रोने शिकवले होते. तिचा नवरा जोआओ मड्ड आणि रागीट होता; म्हणजे माणसांशी रागानं वागायचा, पण रोझाशी मात्र नीट. कारण तो तिच्याशी नीट वागला नाही, मिळालेलं सगळं खाणं त्यानं एकट्यानंच खाल्लं, तर रोझा त्याला शेपटीचे जोरदार तडाखे द्यायची.

एक दिवस पावलोसाहेब आपले प्राणी बघायला आले. त्यांनी पेद्रोला विचारलं, “माझे प्राणी कसे आहेत?”

“सगळे छान आहेत साहेब. फक्त त्या अँनाकॉडा नराचे दोन दात तुटलेत. पण ते परत येतील.”

“हॅ! त्याची पूर्ण वाढ झालेली आहे. आता त्याला दात कसे येतील?”

यावर पेद्रो “बरं, साहेब” एवढंच म्हणाला, कारण यावर काही बोलून उपयोग नाही, हे त्याला ठाऊक होतं. पावलॉना आपली चूक

काढलेली अजिबात खपायचं नाही. पण या वेळी त्यांना एक मस्त आयडिया सुचली. आपल्या अॅनाकॉडाला पडलेल्या दातांऐवजी सोन्याचे दात बसवायचं त्यांनी ठरवून टाकलं. म्हणजे ते जगातले एकमेव सोन्याचा दात असणाऱ्या सापाचे मालक ठरले असते.

लोकांकडे सोन्याच्या वेगवेगळ्या वस्तू असतात. भारतातल्या राजे-महाराजांकडे तर कोणत्याही गोष्टी सोन्याच्या असू शकतात. उदा. दातकोरणं, पायघासणं. भोपाळच्या बेगमेकडे तर सोन्याचं शिवणयंत्र आहे. स्पितीच्या नोनोकडे सोन्याची पिकदाणी होती. हे नाव मी कल्पनेतून बनवलंय असं तुम्हाला वाटे. पण ते खरं नाव आहे. हिमालयात स्पिती नावाचा प्रदेश आहे आणि तिथल्या राजाला नोनो म्हटलं जातं. आता खरीखुरी नावंच जर इतकी चमत्कारिक असतील, तर मी तरी काय करणार?

तर, जासिंतोच्या (हे त्या अॅनाकॉडाचं नाव) दातासंबंधी पावलो दंतवैद्याला भेटला. या दंतवैद्यानं पावलो, त्यांची बायको यांचे बरेच दात सोन्यानं भरले होते. इतके, की त्यांनी तोंड उघडलं की एखाद्या खजिन्यात बघतोय असं समोरच्याला वाटायचं.

सोन्यानं एवढे दात भरलेला आणखी एकच माणूस माझ्या माहितीत आहे. तो कॅनडातल्या क्लॉडीकमध्ये राहायचा. तिथं खूप सोन्याच्या खाणी आहेत. तिथं तुम्हाला पावाची लादी किंवा पुस्तकाच्या बदल्यात सोनं मिळतं. म्हणजे तिथं सोनं स्वस्त आहे आणि बाकी गोष्टी महाग...पण असो.

दंतवैद्याला काही ही कल्पना आवडली नाही. "मी माणसाच्या दातांचं काम करत असेन आणि त्याला कितीही दुखलं, तरी तो मला खाऊन टाकणार नाही. पण या अजगराचा काय भरवसा?" त्यानं शंका काढली.

पण पावलो म्हणाले, "त्याची काळजी करू नका. तुम्ही फक्त येऊन त्याला कसे आणि केवढे दात बनवायला लागतील ते ठरवा. ते बसवताना काय काळजी घ्यायची ते आम्ही बघतो."

अखेरीस, माणसांच्या दातापेक्षा तिप्पट पैसे घेऊन तो हे काम करायला तयार झाला. पावलॉच्या भपकेदार बोटीतून जाऊन त्यानं जासिंतोच्या दाताचा अंदाज घेतला व तसे दात तयार केले.

दरम्यान दात बसवताना जासिंतोला गप्प कसं बसवायचं याचा बेत पेद्रोनं आखला.

जासिंतो अठरा फूट लांब होता. पेद्रोनं तेवढ्या आकाराची एक लोखंडी नळी मिळवली अन् त्याच्या एक तोंडाला कापड बांधलं. त्या कापडाला मध्ये भोक होतं, जे आवळता यायचं.

जासिंतो आणि त्याच्या बायकोसाठी एक बंदिस्त आवार बनवलं होतं. त्याच्या भिंतीला पेद्रोनं एक भोक पाडलं. त्याला ती लोखंडी नळी, कापड बसवलेलं तोंड बाहेरच्या बाजूला राहिल अशी जोडली. जासिंतोच्या बायकोला पिंजऱ्यात बंद केलं आणि एक गिनीपिग त्या आवारात सोडला. (ब्राझीलमध्ये गिनीपिग खूप आहेत, कारण तिथं ते नैसर्गिकरीत्या वाढतात.) जासिंतो मागं लागल्यावर आवारावर फिरून, घाबरून गिनीपिग लोखंडी नळीत जाऊन लपला. जासिंतो त्याच्यामागे नळीत शिरल्यावर गिनीपिग त्यातून बाहेर पडून पळून गेला.

जासिंतोनं नळीतून डोकं बाहेर काढल्याकाढल्या तिथं थांबलेल्या माणसांनी ते दोरीनं घट्ट बांधून टाकलं. मग

चारजणांनी ती नळी उचलून बोटीत ठेवली आणि शहरात दंतवैद्याकडे घेऊन आले. जासितोला बघून दंतवैद्य चांगलाच घाबरला होता, पण एक ग्लास रम पिऊन तो कामाला लागला. अवाढव्य जासितोचं फक्त डोकं टेबलाबाहेर येईल अशा प्रकारे त्यांनी ती नळी टेबलावर ठेवली. मग त्याच्यापुढे आणखी एक गिनीपिंग धरला. त्याला पकडण्यासाठी जासितोनं तोंड उघडल्याबरोबर पेट्रोनं त्याच्या जबड्यामध्ये एक काठी उभी केली. मग दोन माणसांनी त्याचा जबडा धरून ठेवला आणि दंतवैद्य त्याची दाढ कोरायला लागला. त्या वेळी जासितो जी फुस्सू फुस्स करत होता, ती एखाद्या रेल्वे इंजिनाच्या आवाजाइतकी वाटत होती.

त्या आवाजानं दंतवैद्य इतका घाबरला, की त्याला आणखी एक ग्लास रम प्यावी लागली. पण सरतेशेवटी जासितोला सोन्याचे दात बसवण्याच्या कामगिरीत तो यशस्वी झाला.

जासितोला परत त्याच्या आवारात सोडलं गेलं. पाबलोसाहेब आणि त्याच्या बायकोला या सोन्याच्या दाताच्या सापाविषयी अतिशय प्रौढी वाटत होती. ते अनेकदा त्यांच्या मित्र मैत्रिणींना तो दाखवायला घेऊन यायचे.

पण जासितो किंवा त्याच्या बायकोलाही या सोन्याच्या दातांचं अजिबात कौतुक नव्हतं. सोनं इतर गोष्टीपेक्षा मूल्यवान आहे असं त्यांना अजीबात वाटत नव्हतं. या एका गोष्टीबाबत साप माणसांपेक्षा बरेच शहाणे असतात. सोन्याची खाण खणण्यासाठी लोक अतोनात वेळ आणि ताकद घालवतात असं मला वाटतं. खरं तर सोनं हा धातू लोखंड वा रबराएवढा उपयोगी; किंवा फुलं, काच वा चित्रांइतका सुंदर नक्कीच नसतो.

आता पुढं काय घडणार हे तुम्हाला नाही, तरी पेट्रोला ठाऊक होतं. एक दिवस पाबलो नेहमीसारखे जासितोला बघायला आले. पण जासितोचा सोन्याचा एक दात नाहीसा झाला आहे आणि तिथं साधा दात दिसतोय असं त्यांच्या लक्षात आलं.

पावलो भयंकर संतापले.
ते काठी उगारत पेद्रोवर
धावून गेले. “हरामखोर, तू
तो सोन्याचा दात काढून
साधा दात बसवलास! थांब,
तुला तुरुंगातच टाकतो!”

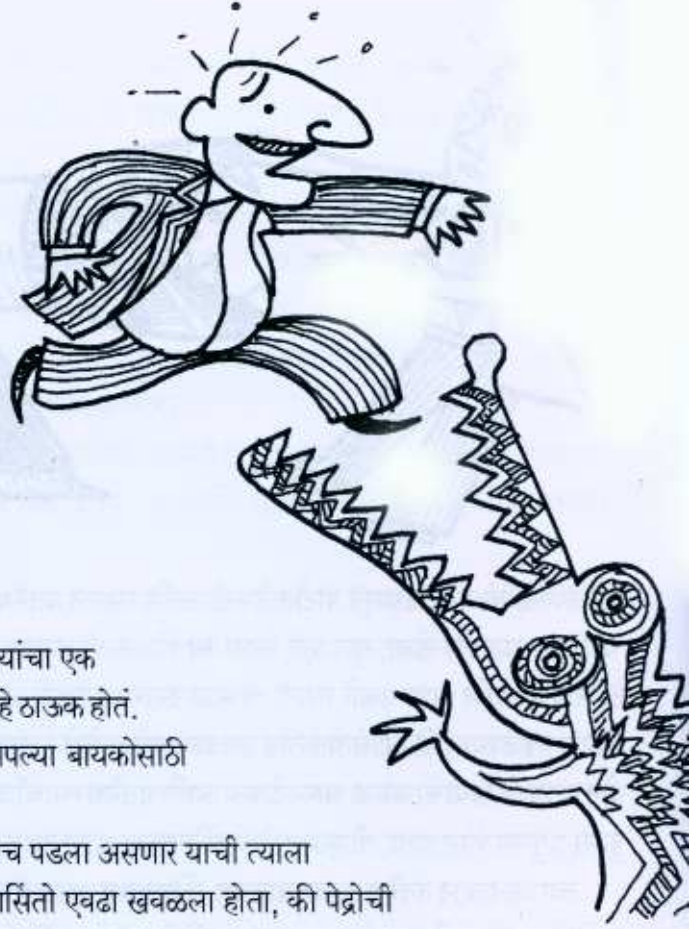
आता सापांचे दात
माणसांसारखे नसतात. आपल्याला
काही दात एकदा तर काही दोनदा
येतात. ते पडल्यावर खोटे दात बसवावे
लागतात. अगदी मोजक्या लोकांना
मोठेपणी दात येऊ शकतात.

पण साप आणि सरड्यांचं तसं नसतं. त्यांचा एक
दात पडला की तिथं नवीन दात येतो. पेद्रोला हे ठाऊक होतं.
त्यानं रोझाच्या पडलेल्या दातांची माळ आपल्या बायकोसाठी
बनवली होती.

जार्सितोचा तो सोन्याचा दात आवारातच पडला असणार याची त्याला
खात्री होती. पण तो दात बसवल्यापासून जार्सितो एवढा खवळला होता, की पेद्रोची
आवारात जायची हिंमतच होत नव्हती.

पण सोन्याचा दात नाहीसा झाल्याबद्दल मालक आपल्या मागे लागला, तर काय करायचं याचा विचार
त्यानं करून ठेवला होता. कैमान ठेवले होते, तिथं तो गेला अन् त्यानं रोझाला बोलावलं. रोझा पाण्यातून बाहेर
आली अन् नेहमीप्रमाणे काठावर मागच्या दोन पायांवर बसली. पावलो पेद्रोच्या मागे आणि तो रोझाच्या भोवती
फिरू लागला. आपल्या मित्राच्या मागे कुणीतरी लागलं आहे हे बघून रोझाला राग आला. ती तोंड उघडत, दात
दाखवत जोरात ओरडली. भुंकणं, गुरकावणं अन् फुस्कारणं या सगळ्यांचा मिळून होईल, तसं कैमानचं ओरडणं
असतं.

रोझा साध्या मर्गीपेक्षा जवळजवळ दुप्पट, वीस फूट लांब अन् तशीच जाडजूड होती. तिचं ओरडणंही
तसंच भीतीदायक होतं आणि तिचं उघडलेलं तोंड एखाद्या गुहेसारखं दिसत होतं. भीतीनं पावलोंची बोंबडीच
वळली अन् तोल जाऊन ते तळ्यात पडले. तिथं जोआओ वाटच बघत बसला होता, कारण ती त्यांची

खाण्याची वेळ होती. त्यानं पावलॉचा इतक्या वेगानं फडशा पाडला की, पावलॉच्या तोंडातल्या सिगारमुळं त्याची जीभ जळली. म्हणूनच खाताना घाई करू नये असं वडीलधारे आपल्याला नेहमी सांगतात.

पण त्यानं पावलॉचा एक पाय रोझासाठी ठेवला. तसं केलं नसतं, तर त्याला रोझाच्या शेंपटीचे फटके खायला लागले असते. अशा प्रकारे पावलॉचा अवतार संपला. त्यांच्या हातातलं सोन्याचं घड्याळ किती काळ जोआओच्या पोटात टिकटिक करत राहिलं कुणास ठाऊक! कारण मनुष्यभक्षी कैमानच्या तळ्यात पोहत जाऊन, त्याच्या पोटांना कान लावून ऐकणारा कुणी बहादुर माझ्या तरी माहितीत नाही.

पेट्रोला अटक झाली अन् त्याच्यावर खटलाही चालला. पण त्याची बाजू ऐकून न्यायाधीश म्हणाले, “यात तुझी काही चूक दिसत नाही. उलट पावलॉना अशी अदल घडायलाच हवी होती.”

पुढच्या आठवड्यात एका अमेरिकी माणसानं पावलॉच्या बायकोकडून रोझाला विकत घेतलं अन् पेट्रोला कामावर ठेवलं. त्यानं रोझाला आणखी दोन खेळ शिकवले आहेत. ते म्हणजे, पाईप ओढणे व तालावर शेंपटी आपटून दाखवणे. ते सर्कशीत त्यांचा खेळ सादर करतात. आता पेट्रोला पूर्वीपेक्षा पंधरा पट पगार मिळतो.

ती सर्कस तुमच्या गावात आली, तर अवश्य पाहा.

कॉलरचा जादुई स्टड

सध्याच्या काळात पऱ्या किंवा जादूगार, चेटक्या नाहीत असं तुम्हाला वाटत असेल. अर्थातच आता ते पूर्वीच्या पोशाखात वावरत नाहीत. जादुई छडीवर स्वार झालेली, टोकदार हॅट आणि पायघोळ अंगरखा घातलेली चेटकीण सिग्नल पडायची, दिवा हिरवा व्हायची वाट पाहते आहे असं दृश्य तुम्हाला दिसणार नाही.

पण असे जादूगार अनेक क्षेत्रांत काम करत आहेत. उदा. संदेशवहन किंवा रसायनशास्त्र. तुम्ही आजारी असता, तेव्हा डॉक्टर तुम्हाला तपासतात आणि छोट्याशा चिड्डीवर औषधं लिहून देतात. ती तुम्ही केमिस्टकडून आणता. ते औषध घेऊन तुम्ही बरे झालात, तर त्याचा अर्थ असा झाला, की तो कागद हा एक मंत्र होता आणि औषध हा जादुई काढा.

आता तुम्ही मला विचाराल की, “तुम्हाला कसं ठाऊक आजही पऱ्या आहेत हे?” सांगतो. मला पऱ्या अन् जादुई माणसं ओळखू येतात त्याचं कारण म्हणजे, माझी खूप जुनी एक पूर्वज मेल्यूसिना नावाची परी होती. साधारण आठशे वर्षांपूर्वी तिचं लग्न काऊंट रेमॉन्डीन नावाच्या सरदाराशी झालं. त्यांना दहा मुलगे झाले. दुसऱ्या हेन्रीपासूनचे सगळे इंग्लंडचे राजे याच वंशातले आहेत. राजा हेन्री (दुसरा) आणि त्याचे दोन मुलगे भयंकर संतापी होते. त्याचं कारण ते परीपासून जन्माला आले आहेत असं त्या वेळी म्हटलं जायचं.

माझाही जन्म त्याच वंशात झाला. पण मला फक्त त्यांचा भडकू स्वभाव मिळाला तर त्यातल्या काहींना राजमुकुट. अर्थात दुसऱ्या हेन्रीएवढा मी संतापी नाही, पण राजमुकुटावर मात्र पूर्वीपेक्षा खूप जास्त हिरे-माणके जडवले गेले आहेत.

हं, त्या मेल्यूसिनाविषयी एक गोष्ट सांगायची राहिली. दर शनिवारी तिच्या शरीराचा कमरेपासून खालचा भाग सापाचा होत असे... असं म्हटलं जातं.

मला जी शेवटची परी भेटली, तिचं वडंसवर्थमध्ये जादुई वस्तूचं दुकान होतं. आता जादुई गोष्टींच्या दुकानामध्ये नेहमी खूप वेगवेगळ्या प्रकारच्या वस्तू असतात. कारण कुणाला कोणती वस्तू लागेल हे काही सांगता येत नाही. ही दुकानं नेहमी छोटीशी असतात. कारण योग्य वस्तू गिऱ्हाइकांना देण्याचं काम त्यांना

दुसऱ्या कुणावर सोपवता येत नाही. आता उदा. उडणाऱ्या बुटांचा बसड्याव्हरला काय उपयोग आहे? पण पोस्टमनसाठी ती गरजेची वस्तू आहे. किंवा डोक्यावर घातल्यावर ते अदृश्य करणारी टोपी पोलीसाला विकली तर? किती अपघात होतील आणि वर तो पोलीस चिरडून मरेल.

तर, हे दुकान जादूच्या वस्तूंचं आहे हे माझ्या लक्षात आलं. मी दुकानात शिरलो, कारण मला कॉलरला लावायचा स्टड हवाच होता. एका म्हातान्या, छान दिसणाऱ्या वृद्ध बाईनी माझं स्वागत केलं. त्यांचे केस राखाडी होते, पण चेहऱ्यावर सुरकुत्या मात्र अजिबात नव्हत्या. “काय हवंय तुम्हाला?” त्यांनी मला विचारलं.

“ह्या कॉलरचा स्टड. आधीचा हरवला माझा...”

“अच्छा.. तेवढी एकच गोष्ट हरवल्या का तुमची?”

“माझा माथेफिरुपणाही हरवलाय; अन् तसा तो मौल्यवान आहे. कारण मेल्यूसिना नावाची परी माझी पूर्वज होती. तिच्याकडून तो माझ्याकडे आला होता.”

“अरे वा! आम्हा दोघींची चांगलीच मैत्री होती. तिच्या वंशजाला भेटून बरं वाटलं..” त्या म्हणाल्या, “हं, तर हे अदृश्य स्टड चालतील तुम्हाला?” एक रिकामा ट्रेपुढं करत त्यांनी मला विचारलं.

“अं... नको. कारण मी तो शोधणार कसा? तुम्ही अन् तुमचे कपडे अदृश्य होणारे असतील, तरच असा स्टड चालेल.”

“हं...मग तुम्ही हा न हरवणारा स्टड घ्या. त्याचे चार पेन्स अन् तीन फार्दिंग होतील.”

माझ्याकडे बरोबर तेवढे सुटे पैसे होते म्हणून बरं, कारण पऱ्या या बाबतीत फार काटेकोर असतात. म्हणजे मी किंमतीबाबत घासाघीस केली असती, तर अचानक दुकान नाहीसं झालंय अन् मी बागेतल्या एखाद्या पुतळ्याशी बोलतोय असं घडलं असतं. माझ्याकडे नेमके तेवढेच सुट्टे पैसे नसते, (मी चिल्लर परत मागितली असती) तर कदाचित माझं रूपांतर सिगरेट विकणाऱ्या यंत्रामध्ये झालं असतं. एखाद-दुसरं वर्ष ते यंत्र म्हणून राहायला लागल्यावर सुट्टे पैसे मागणाऱ्यांचा किती त्रास होतो ते अनुभवानं कळू शकतं.

तर अशा प्रकारे मी तो स्टड विकत घेतला; आणि तो अजून माझ्याकडे आहे. बहुधा तो मृत्युनंतर माझ्यासोबत दफनपेटीत ठेवावा लागेल. तसं केलं नाही, तर तो माझ्या प्रेतयात्रेमागे उड्या मारत येईल आणि लोक शोक करण्याऐवजी ते बघून हसायला लागतील. तीन-चार वेळा मी तो स्टड हरवायचा प्रयत्न करून बघितला. एकदा भरपूर पाऊस चालू असताना मी तो बाहल्या गटारात टाकून दिला. नंतर अर्ध्या-एक तासानं मी हात धूत असताना तो नळाच्या पाण्याबरोबर बाहेर आला; आणि मी घातलेल्या दुसऱ्या स्टडसोबत भांडू लागला. त्यांच्या भांडणात माझ्या गळ्याला भोकच पडणार होतं.

नंतर मी द. आफ्रिकेत गेलो असताना एका शहामृगानं तो गिळला. मला वाटलं, आता तो खरोखर कायमचा गेला, पण दुसऱ्या दिवशी न्याहारीच्या अंड्यामध्ये तो मला परत मिळाला. (कारण ते शहामृगाचं अंडं होतं.) त्या एका अंड्यामध्ये आम्ही तिघेजण आणि एक कुत्रा एवढ्यांची न्याहारी झाली.

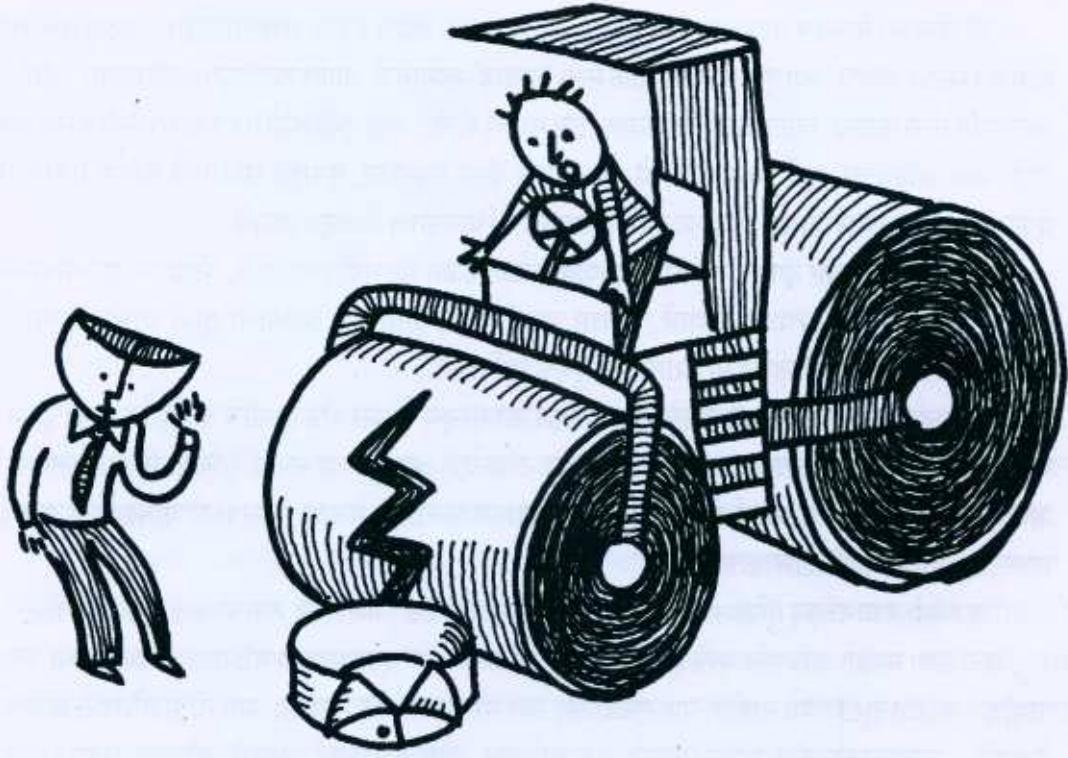
आणखी एकदा मी जहाजातून प्रवास करत होतो. तिथला नोकर माझ्या कपड्यांच्या घड्या करत असताना, तो स्टड समुद्रात पडला. तुम्हाला वाटलं असेल की, तो स्टड मला जेवताना माशाच्या पोटात मिळाला असेल. पण नाही. जहाजाच्या मागे दोरीला एक पत्र्याचा तुकडा जोडलेला असतो. त्याला लॉग असं म्हणतात. जहाज हलेल तसा तो स्वतःभोवती फिरतो. त्याच्याभोवती पडलेल्या दोरीच्या वेढ्यांवरून जहाजानं किती प्रवास केला ते समजतं. तर, अचानक ही दोरी गुंडाळायची थांबली. त्यात काहीतरी बिघाड झाला आहे हे कळलं, कारण जहाज तर चाललं होतं. ती वर ओढून बघितली, तर एका कटलफिशनं त्याच्या नऊ भुजांनी ती धरली होती, तर दहाव्या भुजेत माझा स्टड होता.

पण जहाजावर एक हजार प्रवासी होते. तो स्टड माझा आहे हे समजणं अशक्य होतं. पण एक खलाशी माझ्या केबिनमध्ये आला अन् त्यानं मला कटलफिश बघण्यासाठी बोलावलं. खरं म्हणजे माझा प्राणिशास्त्राचा अभ्यास नाही. पण प्राणिशास्त्राचे एक प्राध्यापक जहाजावर होते अन् कप्तानाचा, माझ्या ब त्यांच्या नावामध्ये गोंधळ झाला. अशा रीतीनं तो स्टड मला परत मिळाला.

यानंतर मी गंमत म्हणून तो स्टड हरवायचा प्रयत्न करू लागलो. एकदा मी एका छोट्या रस्त्यावरून चाललो होतो. पुढे 'सावधान, खडी दाबायचे इंजिन काम करत आहे' अशी पाटी होती. (त्याऐवजी 'खडी दाबायचं इंजिन खेळत आहे' अशी पाटी असती, तर तिथून मी शक्य तेवढ्या दूर गेलो असतो.)

तर, सहज काय होतंय ते बघायला म्हणून मी तो स्टड इंजिनाखाली टाकला. पण नंतर मला त्याबद्दल वाईट वाटलं. कारण इंजिनाचं पुढचं मोठं चाक स्टडवरून गेल्यावर, स्टड चेपला जाण्याऐवजी उलट धडाडधाड आवाज करत त्या चाकाचेच दोन तुकडे झाले. ड्रायव्हरला याचा खूप राग आला, कारण ते इंजिन त्याचं फार लाडकं होतं.

मी त्याबद्दल नुकसानभरपाई देण्याची तयारी दाखवली, पण त्या कंपनीने पैसे घ्यायचे नाकारले; "ही

बातमी लोकांना कळली, तर आमची फटफजिती होईल. या कंपनीची इंजिनं घेऊ नका. त्याखाली साधा स्टडसुद्धा दाबला जात नाही असं लोक म्हणतील," असं त्यांचा अधिकारी म्हणाला... आता तो स्टड आयुष्यभर माझ्याकडे राहिल असं मला वाटतंय.

छे! मी सांगतोय खूप नंतरच्या गोष्टी. गोष्टी ज्या क्रमानं घडल्या, त्याच क्रमानं मी सांगायला हव्या होत्या, पण मी भरकटत गेलो.

तर, स्टड घेतल्यावर मी त्या बाईंना त्यांचं नाव विचारलं. कारण जर त्या इतक्या प्राचीन असतील, तर त्यांनी खूपच चित्रविचित्र गोष्टी घडितल्या असणार असं मला वाटलं.

"तुम्ही मला श्रीमती वॅडल म्हणू शकता. कारण जन्माला आल्यावर पहिली हजारो वर्षं मला नावच नव्हतं; आणि त्यानंतर माझी दोन-तीन नावं झाल्येत. आधी मी एका नदीत राहायचे, पण गेल्या शतकात ती फारच खराब झाली. पण लवकरच मी परत तिथं राहायला जाईन असं वाटतंय, कारण दोन-तीन हजार वर्षांनंतर लंडन शहर शिल्लक असेल असं मला वाटत नाही."

"तुमचं दुकान छान आहे. खूप उपयोगी वस्तू ठेवल्यात तुम्ही."

“मी लोकांना नेहमीच गरजेच्या वस्तू पुरवत आले, अगदी नदीत राहात असल्यापासून. आठशे वर्षांपूर्वी मला परी म्हटलं जायचं. त्या पूर्वीचे रोमन लोक मला ‘नायाड’ म्हणायचे, आणि कास्ययुगातली माणसं ‘वासी’. आजपर्यंत मला भेटलेत, त्यातली ती सगळ्यात छान माणसं होती... पण पूर्वीएवढी मदत मला हल्ली करता येत नाही. मला आठवतंय, पूर्वी विम्बल्डनमध्ये एक भयंकर ड्रॅगन राहायचा. बऱ्याच सरदारांनी त्याला मारायचा प्रयत्न केला, पण त्यानं ज्वाळा सोडल्या की त्या सरदाराचं चिलखतच वितळून जायचं.

“असाच एक सरदार ड्रॅगननं ज्वाळा सोडल्यावर जळतजळत थेट नदीतच पडला. थोडा गार झाल्यावर मी त्याला बाहेर काढलं. मी त्याला म्हणाले, “अशा जादुई शक्ती असलेल्या प्राण्याला तुम्ही साध्या तलवार-भाल्यांनी कसा मारणार?” म्हणून मी त्याला एक युक्ती सांगितली.

“मग पुढच्या वेळी तो सरदार अँस्बेस्टॉसचं चिलखत घालून, सोबत दोन आगीचे बंब घेऊन गेला. झालं, पहिल्या बंबानं ड्रॅगनच्या तोंडातल्या ज्वाळा विझवून टाकल्या; अन दुसऱ्या बंबानं ड्रॅगनचा निकाल लावला. अर्थात त्या काळातले बंब जादुई होते.... मग त्या सरदारानं कृतज्ञतेनं माझ्या काठावरती छानछान फुलझाडं लावली. आता ती काही शिल्लक नाहीत...

“आणखी काय दाखवू तुम्हाला? या बुटांच्या जादुई नाड्या देऊ? पण नको, त्याचा त्रास होऊ शकतो...”

मला तशा नाड्या अजिबात नको होत्या. माझ्या ओळखीतल्या एका माणसाकडे तशा नाड्या होत्या. त्या अर्थातच कधीच सुटायच्या नाहीत. पण एकदा तो, त्या सोडायचा मंत्र विसरला. मग तो मंत्र येणारा मांत्रिक भेटेपर्यंत, जवळजवळ तीन महिने त्याला बूट घालूनच वावरावं लागलं. अगदी झोपतानासुद्धा त्याला बूटांसकटच झोपायला लागायचं.

मग काही वर्षांनी ते बूट जुने झाले. त्या माणसाच्या बायकोनं नवीन तळ बसवायला ते चांभाराकडे दिले. पण त्या नाड्यांना आपल्याला बिनजादुई दुकानात पाठवल्याबद्दल भयंकर राग आला. त्या बुटांमधून निघाल्या आणि घराचा रस्ता शोधायला लागल्या. या रस्त्यात तरंगत जाणाऱ्या नाड्या पकडायचा बऱ्याच जणांनी प्रयत्न केला. पण त्या बरोबर आपल्या घरी पोचल्या. पण घरातल्या नोकराला त्या उडत्या नाड्या म्हणजे सापच वाटले. घाबरून नोकरी सोडून त्यानं पोबारा केला... तात्पर्य, जादुई नाड्यांपेक्षा साध्यासुध्या, बिनाजादुई नाड्या कधीही चांगल्या.

...मी वॅडलबाईचा निरोप घेतला आणि जादुई स्टड घेऊन घरी आलो.

घुशी

खूप वर्षापूर्वीची गोष्ट. लंडनमध्ये स्मिथ नावाचा एक माणूस राहायचा. त्याचं भाजीचं मोठं दुकान होतं. त्याला चार मुलं होती. मोठ्या मुलाचं नाव जॉर्ज होतं आणि मोठेपणी तोच बडलांचं दुकान चालवणार हे ठरलं होतं. जॉर्ज अतिशय अभ्यासू होता. गिन्हाइकांना उत्तम भाजीपाला देता यावा यासाठी तो खूप मेहनत घ्यायचा.

पण स्मिथचं दुकान एकच होतं आणि मुलं चार. बाकी तिघांना आपापला व्यवसाय शोधणं क्रमप्राप्त होतं. त्यांच्या दुसऱ्या मुलाचं नाव होतं जिम. त्याचा इंग्रजी विषय चांगला होता आणि शाळेच्या फूटबॉल संघाचा तो कप्तान होता. पण त्याचं डोकं चालायचं नवनवीन खोड्या शोधण्यामध्ये. एक दिवस त्यानं खड्डूमध्ये काडेपेटीचं मिश्रण भरलं. (तेव्हा सुरक्षित मिश्रणाचा शोध लागला नव्हता.) शिक्षक फळ्यावर लिहायला लागल्यावर त्याचा छोट्यासा स्फोट झाला; आणि नंतरची पाच मिनीटं अभ्यास होऊ शकला नाही.

आणखी एकदा त्यानं वर्गातल्या सगळ्या शाईच्या दौर्तीमध्ये मॅथिलेटेड स्पिरिट मिसळलं. त्यामुळे निब बुडवूनही त्याला शाई धरेचना. त्याही तासाला कोणताही अभ्यास झाला नाही.

पण, कुलुपांची भोक मातीनं बुजवणे वा शिक्षकांच्या टेबलाच्या खणामध्ये मेलेले उंदीर टाकणे अशा जुन्यापुराण्या खोड्या तो कधीच काढायचा नाही.

तिसऱ्या मुलाचं नाव चार्ल्स होतं. त्याचे गणित आणि इतिहास हे विषय खूप आवडते होते आणि तो शाळेच्या क्रिकेटच्या संघातही होता, पण त्याचं खरं प्रेम होतं रसायनशास्त्रावर. पॅराडीमॅथिल ऑमिनो बेंझाल्डीहाईड बनवू शकणारा तो एकमेव शाळकरी मुलगा होता. भयंकर वास येणारी रसायनं तो बनवू शकत होता. पण तसं केलं असतं, तर त्याला शाळेची प्रयोगशाळा बंद झाली असती; आणि आयुष्यभर रसायनशास्त्राचा अभ्यास करायची त्याची इच्छा होती. त्यामुळे तो ती बनवायचा नाही.

चौथ्या मुलाचं नाव होतं जॅक. कुठल्याच विषयात तो फार हुशार नव्हता आणि खेळांमध्येही त्याला गती नव्हती, पण बिनतारी संदेश यंत्रणा बनवण्यात मात्र तो अतिशय तरबेज होता. त्याची एक खूप म्हातारी आजी होती. तिला पलंगावरून उठता यायचं नाही. तिच्यासाठी त्यानं इअरफोन बनवून दिले होते. त्यामुळं तिला हवा तेव्हा बसल्या जागेवरून रेडिओ ऐकता यायचा.

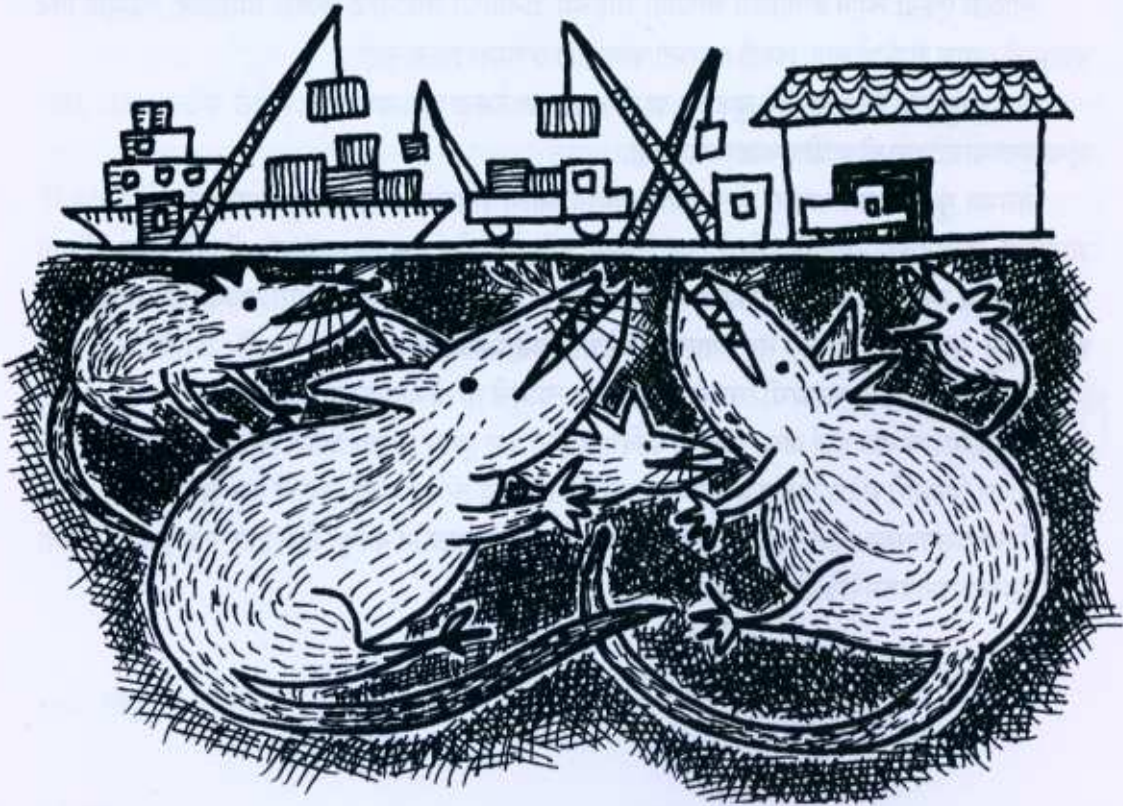
अशी विविध प्रकारची विद्युत उपकरणं बनवण्यात तो खूप तरबेज होता. त्यानं एकदा एक उपकरण बनवलं. ते वीजेच्या मीटरला लावल्यावर मीटर फिरायचा बंद झाला. आठवडाभरानं त्याच्या वडिलांच्या ते लक्षात आलं. 'आपण असं करता कामा नये, ती वीजेची चोरी आहे.' ते जॅकला म्हणाले. जॅक उत्तरला, 'वीज आपल्या बल्बमध्ये येते आणि परत तारेत जाते. आपण ती काही ठेवत नाहीयोट.' पण त्याच्या वडिलांनी त्याला ते उपकरण काढायला लावलं व वीज कंपनीला त्या आठवडाभराचे वीजेचे पैसेही दिले. कारण ते फार प्रामाणिक होते.

त्यांना ल्युसिल नावाची एक मुलगीही होती, पण या गोष्टीत ती कुठेच येत नाही.

त्या काळात लंडन बंदरामध्ये घुशींनी हॅदोस घातला होता. खूप वर्षांपूर्वी हाँगकाँगमधून आलेल्या भयंकर विध्वंसक घुशींची ती प्रजा होती. इंग्लंडमध्ये खूपसे खाद्यपदार्थ आयातच होतात. कॅनडातून गहू, डेन्मार्कमधून चीज, ऑस्ट्रेलियातून मटण- या सान्या पदार्थांचा या घुशी फळा उडवायच्याच, त्याहून जास्त नासधूस करायच्या. उंची पर्शियन गालीच्यांचे तुकडे कुरतडून त्या आपल्या बिळांमध्ये अंधारायचा तर महागड्या चिनी रेशमी कोटांची पायपुसणी बनवायच्या.

या बंदराचा प्रमुख हा फार मोठा अधिकारी असतो. त्याचं कार्यालय जवळजवळ राजवाड्याएवढं मोठं आहे. तो या घुशींमुळे फार त्रासून गेला. कारण त्याच्या कंपनीला या नासधुशीबद्दल मोठी नुकसानभरपाई द्यावी लागायची; आणि हा आकडा सतत वाढत चालला होता.

म्हणून त्यानं लंडनमधल्या घुशी पकडणाऱ्या नामांकित लोकांना त्या कामासाठी नेमलं. पण त्यांना फक्त काहीशे घुशीच पकडता आल्या. कारण या घुशी फार चलाख होत्या आणि त्यांचा राजा फार धूर्त होता.

स्वित्झर्लंडमधली चॉकलेट, फ्रान्समधले टर्की कोंबडे, अल्जीअर्समधले खजूर असा त्याचा खास आहार होता. गोदीमधल्या सगळ्या घुशी त्याच्या आज्ञेत राहायच्या. कुठंही एखादी घूस पिंजऱ्यात अडकली, तर तिला सोडवण्यासाठी तीक्ष्ण दातांच्या घुशींची फौज सज्ज असायची. तसंच कुणी त्यांच्यावर हल्ला केला, तर चपळ आणि क्रूर १०,००० घुशींचं सैन्य त्यांच्यावर तुटून पडायचं.

घुशी पकडणाऱ्यांनी त्यांच्यावर टेरीअर कुत्रे, मांजरी आणि फेरट सोडले. आता टेरीअर कुत्रा एका वेळी दोन-चार घुशी मारू शकतो, पण शंभर घुशी एकत्र चालून आल्या, तर त्याचा टिकाव लागणं शक्य नाही. त्यामुळे एका महिन्यात या घुशींनी ११८ मांजरं, ४९ कुत्रे आणि ९५ फेरट मारून टाकले; आणि उरलेल्यांना घुशींची अशी दहशत बसली की, त्यांचा नुसता वास जरी आला, तरी ते सैरावैरा पळायला लागायचे. या घुशींच्या सैन्यानं पिंजऱ्यात अडकलेल्या शेकडो घुशींनाही सोडवले. अखेरीस या घुशी पकडणाऱ्यांना आपली हार मान्य करावी लागली.

मग त्या अधिकाऱ्यानं घुशींसाठीचं विष मागवलं आणि ते वेगवेगळ्या खाद्यपदार्थांमध्ये मिसळून सगळीकडे ठेवलं. पण हे लक्षात आल्यावर त्या घुशींच्या राजानं सगळ्या घुशींना निरोप पाठवला की, त्यांनी फक्त खोकी किंवा पोत्यांमधलेच पदार्थ खावेत, उघड्यावरचे खाऊ नयेत. त्यामुळे अगदी थोड्याच घुशी विषामुळे मेल्या. हाही उपाय अयशस्वी ठरला.

यावर उपाय शोधण्यासाठी सगळ्या वरिष्ठ अधिकाऱ्यांची बैठक झाली. त्यात बरीच चर्चा झाली, उपाय सुचवले गेले. पुढच्याच आठवड्यात लंडनमधल्या सगळ्या वर्तमानपत्रांमध्ये भल्यामोठ्या पान-पानभर जाहिराती झळकल्या. घुशींचा निकाल लावणाऱ्याला भरभक्कम एक लाख पौंडांचं इनाम त्यात जाहीर केलं गेलं. वर विजेत्याचं लग्न मुख्य अधिकाऱ्याच्या अतिशय सुंदर, गुणी मुलीशी होईल असंही लिहिलं होतं. (पण अर्थात हे विजेता अविवाहित असेल तरच, नाही तर त्याच्या बायकोला मौल्यवान हिऱ्यांची माळ मिळणार होती.) जाहिरातीमध्ये त्या सुंदर मुलीचा फोटोही छापला होता.

यातली मुख्य गोम अशी होती की, हे उपाय स्पर्धकांनी स्वतःच्या पैशानं करायचे होते. त्यामुळे इच्छुकांकडे स्वतःचं भांडवल असणं गरजेचं होतं. तरीही हजारो लोक या स्पर्धेत उतरले. ते अर्ज गोदी अधिकाऱ्यांकडे पोचवण्यासाठी पोस्टाला तीन जास्तीची माणसं पाठवायला लागली; आणि फोन तर एवढे आले की, फोनच्या तारा वितळल्या! आणि स्पर्धकांमध्ये कोण नव्हतं? रसायनशास्त्रज्ञ, प्राणिशास्त्रज्ञ, सूक्ष्मजीव विशेषज्ञ, जादूगार, मांत्रिक, शिकारी.. पण सरतेशेवटी यातल्या कुणालाही फार घुशी मारता आल्या नाहीत. उलट या सगळ्यांच्या वेगवेगळ्या उपायांपायी, उपकरणांमुळे गोदीत माल उतरवणं अन् चढवणं थंडावलं.

या स्पर्धेत जिम, चार्लस् अन् जॅकही उतरले. जिमनं असा विचार केला की, आपण असे पिंजरे बनवले की जे पिंजरे वाटणार नाहीत, तर घुशी त्यात नक्की अडकतील. गोदीत वेगवेगळ्या आकाराचे डबे सगळीकडे पडलेले असतात हे त्याला ठाऊक होते. बाहेरून तसेच दिसतील अशा प्रकारचे पिंजरे बनवायचं त्यानं ठरवलं.

त्या डब्यावर उडी मारली की झाकण सटकेल अन् घूस आत पडेल अशी त्याची रचना होती. वडिलांकडून दहा पौंड उसने घेऊन, मित्राच्या मदतीनं त्यानं असे तेराशे पिंजरे बनवले.

खरं म्हणजे एवढे पिंजरे पुरेसे नव्हते, म्हणून त्यांनी एकाच गोदीत पिंजऱ्यामध्ये चीज टाकून हे पिंजरे ठेवले. पहिल्या रात्री त्यात ९१८ घुशी सापडल्या! जिम खूप खूष झाला. आपल्यालाच बक्षीस मिळणार असं त्याला वाटलं. पण दुसऱ्या रात्री तीन अन् तिसऱ्या रात्री फक्त दोन घुशी सापडल्या. कारण घुशींच्या राजानं दुसऱ्याच दिवशी सगळ्या घुशींना त्याबद्दल सावध केलं होतं. त्यामुळे फक्त अती आगाऊ वा मूर्ख घुशी पिंजऱ्यात अडकल्या. ते पिंजरे त्यांनी नंतर दुसऱ्या गोदीत ठेवून पाहिले, पण त्यातही फक्त चार घुशी सापडल्या. जिमची सगळी मेहनत बाया गेली.

चार्ल्सनं वेगळीच योजना आखली होती. त्यानं कोणताही वास वा चव नसलेलं एक विष शोधून काढलं. (ते कोणतं ते मी सांगणार नाही, नाही तर गुन्हेगारी प्रवृत्तीची माणसं त्याचा गैरवापर करतील.) तसंच घुशींना अतीशय आवडणाऱ्या एका चविष्ट प्रकारच्या चीजच्या स्वादाचं रसायन त्यानं शोधून काढलं. त्यानं वडिलांकडून बीस पौंड उसने घेतले, बाजारातून खराब झालेलं भरपूर चीज विकत घेतलं, त्यात तो चीजचा स्वाद आणि विष मिसळलं. मग त्यानं ते मिश्रण दहा हजार खोक्यांमध्ये भरलं. कारण सुट्टं, उघडं पडलेलं चीज घुशी खाणार नाहीत, अशी त्याला शंका होती.

सगळ्या पूर्व लंडनमध्ये त्या दिवशी चीजचा वास घमघमत होता. सूर्यास्त झाल्यावर घुशी त्या चीजवर तुटून पडल्या. थोडंसं चीज त्या राजासाठी घेऊन आल्या. पण अक्रोड आणि सामन मासे भरपूर खाल्ल्यामुळे त्याला भूक नव्हती. पहाटे तीनपासून घुशी मरून पडू लागल्या. त्याच्यामागचं कारण राजाच्या लगेच लक्षात आलं. त्यानं सगळीकडे ताबडतोब तो संदेश पाठवला.

एका दुष्ट घुशीला स्वतःचीच पिल्लं खाल्ल्याबद्दल मृत्युदंडाची शिक्षा झाली होती. त्या घुशीला ते चीज खायला दिल्यावर ती मेली. त्यामुळं राजाची या चीजमधल्या विषाबद्दल खात्री पटली. त्यानं परत सगळ्या घुशींना सावध केलं.

सकाळी ४,५०० घुशी मेलेल्या आढळल्या. जवळजवळ तेवढ्याच घुशी बिळांमध्ये मरून पडल्या होत्या. गोदीप्रमुख एवढा खूष झाला की त्यानं चार्ल्सला आणखी विष व चीज आणण्यासाठी पैसे दिले. पण नंतरच्या दोन दिवसात आठ हजारपैकी फक्त दोन खोकी घुशींनी फोडलेली आढळली. हाही प्रयत्न फसला. चार्ल्सला तर आपल्या यशाबद्दल एवढी खात्री होती, की तो लग्नाच्या तयारीला लागला होता. त्याला हात चोळत बसावं लागलं. त्यात भर म्हणजे, त्याच्या अंगाचा चीजचा वास कित्येक दिवस गेला नाही!

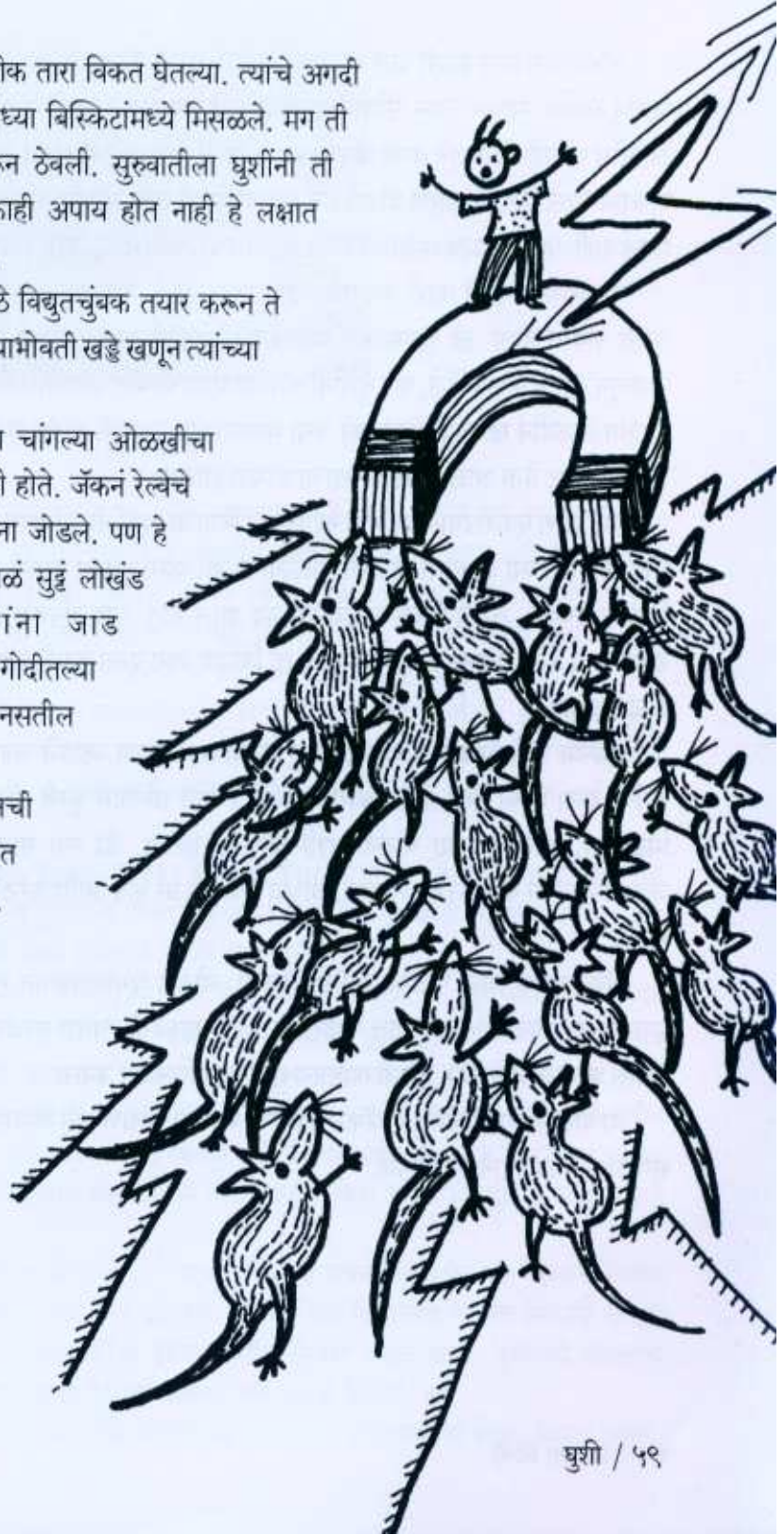
आता जॅकची पाळी होती. त्याला खूप भांडवलाची गरज होती. त्यानं तीस पौंड वडिलांकडून तर काही पैसे माझ्याकडून घेतले. बरेच बिनतारी संदेशवहन संच बनवून विकले, तेव्हा कुठे त्याच्याकडे पुरेसे पैसे जमले.

त्यानं लोखंडाच्या अगदी बारीक तारा विकत घेतल्या. त्यांचे अगदी बारकेबारके तुकडे केले अन् ते साध्या बिस्किटांमध्ये मिसळले. मग ती बिस्किट गोदीत सगळीकडे पसरून ठेवली. सुरुवातीला घुशींनी ती खाल्ली नाहीत, पण त्यापासून काही अपाय होत नाही हे लक्षात आल्यावर त्या ती खायला लागल्या.

दरम्यान जॅकनं अनेक भलेमोठे विद्युतचुंबक तयार करून ते वेगवेगळ्या गोदींमध्ये ठेवले. त्यांच्याभोवती खडे खणून त्यांच्या भिंती गुळगुळीत केल्या गेल्या.

लंडन रेल्वेचा प्रमुख जॅकच्या चांगल्या ओळखीचा होता. दोघेही बिनतारीयंत्रणेचे नादी होते. जॅकनं रेल्वेचे विद्युतनिर्मिती संच या लोहचुंबकांना जोडले. पण हे करण्यापूर्वी त्यांनी गोदीमधलं सगळं सुट्टं लोखंड हलवलं, गोदीतल्या जहाजांना जाड साखळदंडानी पक्कं बांधलं, आणि गोदीतल्या कामगारांच्या बुटातही खिले वगैरे नसतील याची काळजी घेतली.

रात्री दीड वाजता, लोकलची वाहतूक थांबल्यावर पहिल्या चुंबकात विजेचा प्रवाह सोडला गेला. थोडेफार खिले, जुने डबे चुंबकाकडे ओढले गेले; अन् त्यानंतर घुशी! थोड्याच वेळात चुंबकाच्या बाजूचा खड्डा घुशींनी भरून गेला. मग क्रमाक्रमानं दुसऱ्या, तिसऱ्या असा प्रत्येक चुंबकात विजेचा प्रवाह सोडला गेला. थोड्याच काळात सगळे खडे घुशींनी ओसंडून वाहू लागले.

काहीतरी गडबड झाली आहे राजाच्या लक्षात आलं. कारण आपण कुठेतरी खेचले जात आहोत हे त्याला जाणवू लागलं. म्हणून त्यानं संदेश पाठवण्यासाठी सगळीकडे दूत पाठवले पण तेही चुंबकांकडे खेचले गेले. अखेरीस राजाही बिळातून बाहेर चुंबकांकडे ओढला गेला अन् खड्ड्यात पडला. सकाळ झाल्यावर सगळे खडे पाण्यानं भरले गेले. साधारण दीडशे टन वजनाएवढ्या घुशी मारल्या गेल्या. त्या मोजायच्या भानगडीत कुणी पडलं नाही, पण साधारण साडेसात लाख घुशी मेल्या असाव्यात, असा अंदाज आहे.

या दरम्यान काही काही गंमतशीर अपघातही घडले. एका रखवालदार नेहमीच्या, लोखंडी खिळ्यांच्या बुटात वावरत होता. तो चुंबकांकडे पायाकडून ओढला जाऊ लागला. खड्ड्यापर्यंत पोहोचेपर्यंत त्यानं बूट पायातून काढून फेकून दिले, पण घुशींनी त्याच्या पायाची बोटं आधारासाठी धरून ठेवली. मग घुशी चुंबकांकडे इतक्या ताकदीनं खेचल्या गेल्या की, त्या माणसाच्या पायाची बोटंच तुटली. नंतर आयुष्यभर त्याला लहान आकाराचे बूट घेता आले, एवढाच त्याचा फायदा झाला!

पण दुसरा एक रखवालदार मात्र नशीबवान निघाला. पूर्वी तो अतिशय चांगला बिलीयर्ड खेळाडू होता, पण युद्धामध्ये त्याच्या डोक्यात तोफेच्या गोळ्याचा बारीकसा तुकडा घुसला आणि ऑपरेशन करूनही तो तुकडा निघाला नव्हता. त्याचं बिलीयर्ड खेळणं बंद झालं होतं. पण चुंबकामुळे तो बारीक तुकडा हलला आणि डोक्याच्या बाहेर पडला. त्याच्या मेंदूचा तो विशिष्ट भाग पुन्हा कार्यरत झाला आणि तो परत उत्तम बिलीयर्ड खेळू लागला.

दुसऱ्या रात्री परत विद्युत्प्रवाह चालू केल्यावर, बऱ्याच म्हणजे जवळजवळ शंभर टन घुशी मिळाल्या. त्यांचा राजा मरून गेला होता, काय करावं हे त्यांना सांगणारं कुणी नव्हतं. तिसऱ्या रात्री परत भरपूर घुशी मिळाल्या. आता इतक्या थोड्या घुशी शिल्लक होत्या, की त्या घाबरून गोद्या सोडून पळाल्या; काही जहाजांमधून तर काही लंडन शहरात. चौथ्या रात्री टेरीअर कुत्रे आणि फेरेंट वापरूनही अजिबात घुशी मिळाल्या नाहीत.

जॅकला एक लाख पौंडाचं बक्षीस मिळालं. मोठ्या धूमधडाक्यात त्याचं गोदीप्रमुखाच्या मुलीशी लग्न झालं. खरंतर पुढच्या आयुष्यात पैशांसाठी काही करायची त्याला गरजच नव्हती. पण बिनतारी यंत्रणेबद्दल त्याला इतकं प्रेम होतं की, पुढे तो त्यातला सुप्रसिद्ध इंजिनीअर बनला.

या बक्षिसाच्या पैशामधून, जॅकनं आपल्या भावांना शिक्षण अन् व्यवसायासाठी मदत केली. अशा प्रकारे ते सगळं कुटुंब आनंदाने राहू लागलं.

परिचय

काही वर्षांपूर्वी 'माय फ्रेंड मिस्टर लीकी' हे पुस्तक माझ्या वाचनात आलं. या गोष्टी मला खूप वेगळ्या वाटल्या, आवडल्या. म्हणून मी त्यांचं भाषांतर केलं. या गोष्टी तुम्हालाही आवडल्या असतील अशी मला खात्री आहे. या पुस्तकाचे लेखक जे. बी. एस. हाल्डेन यांची जीवनकहाणीही तुम्हाला तेवढीच रंजक आणि उद्बोधक वाटेल असे मला वाटते.

ही एवढी छान फॅन्टसी त्यांनी लिहिली असली, तरी त्यांची खरी ओळख आहे, ते जागतिक दर्जाचे शास्त्रज्ञ म्हणून. त्याबरोबरच विज्ञानाच्या प्रसारासाठी वाहून घेतलेले तळमळीचे कार्यकर्ते, रसिक साहित्यप्रेमी (त्यांना अकरा भाषा यायच्या) आणि एक तत्त्वनिष्ठ माणूस असे त्यांच्या व्यक्तिमत्त्वाचे बाकी पैलूही भुरळ पाडणारे आहेत. हाल्डेन यांचं पूर्ण नाव जॉन बरडॉन सॅंडरसन हाल्डेन. त्यांचा जन्म १८९२ मध्ये इंग्लंडमधल्या सुप्रसिद्ध ऑक्सफर्ड इथं झाला. त्यांचे वडील शास्त्रज्ञ होते, तर आई सामाजिक कार्यकर्ती. या दोघांच्याही व्यक्तिमत्त्वाचा आपल्यावर खूप प्रभाव पडला असं त्यांनी लिहून ठेवलं आहे.

त्यांचे वडील जॉन स्कॉट हाल्डेन (१८६०-१९३६) हे मानवी श्वसनसंस्था या विषयातील तज्ज्ञ होते. त्या काळी खाणींमध्ये विषारी वायूंमुळे घडणाऱ्या दुर्घटनांचे प्रमाण खूप जास्त होते. जॉन हाल्डेननी त्याबाबत अनेक प्रयोग करून काही तंत्रे विकसित केली. त्यामुळे अशा दुर्घटनांचे प्रमाण कमी झाले.

त्यांच्या घरातील वातावरण अतिशय मोकळे, पुरोगामी होते. आपले बालपण, ते आयुष्याकडे कसे बघत याविषयी स्वतः हाल्डेन यांच्याच शब्दात समजून घेणे जास्त रंजक ठरेल - 'धार्मिक कुटुंबामध्ये धर्माला जे स्थान असते, तेच स्थान आमच्या घरात शास्त्र व तत्त्वज्ञान यांना होते. मी वयाच्या दुसऱ्याच वर्षी शास्त्रज्ञाचा पेशा निवडला असं म्हटलं पाहिजे. कारण माझी पहिली स्पष्ट आठवण आहे ती, मी वडिलांच्या प्रयोगशाळेत फरशीवर खेळतोय; आणि माझे वडील शास्त्रीय प्रयोग असा (मला न समजणारा) खेळ खेळतायत ते बघतोय. पुढे विद्यार्थी दशेत मला सर्वच विषयांबद्दल कुतूहल निर्माण झाले. त्यामुळे आईनस्टाईन यांचे सिद्धांत मला अगम्य वाटले नाहीत किंवा फ्रॉइड (आधुनिक मानसशास्त्राचे जनक) यांचे विचार धक्कादायक.'

१९११ मध्ये ते ऑक्सफर्ड विद्यापीठात शिकू लागले. त्याच वर्षी त्यांनी उत्क्रांतीशास्त्रातील एक महत्त्वाचा सिद्धांत मांडला. पण त्याला ठोस पुरावा मिळायला १९१६ साल उजाडले. त्या वर्षी त्या सिद्धांताला मान्यता मिळाली. तत्पूर्वी १९१४ साली पहिले महायुद्ध सुरू झाले. शिक्षण सोडून हाल्डेन ब्रिटीश सैन्यात दाखल झाले. 'बुद्धीवादी माणसाला ठाऊकच नसतं, अशा जगाचा या युद्धामुळे माझा परिचय झाला,' असं त्यांनी लिहिलं आहे.

१९१८ मध्ये हे महायुद्ध संपले. पुढच्या वर्षी हाल्डेन ऑक्सफर्डमध्ये शरीरशास्त्र हा विषय शिकवू लागले.

त्याबरोचर शरीरशास्त्र व जनुकशास्त्रात त्यांचे संशोधनही सुरू झाले. शरीरशास्त्रातील अनेक प्रयोग त्यांनी विनदिकृतपणे स्वतःवरच करून पाहिले. यावरून त्यांची धाडसी वृत्ती आणि विज्ञानाविषयीचं खरं कुतूहल दिसून येते.

१९२२ पासून दहा वर्षे ते केंब्रिज विद्यापीठात जीवरसायनशास्त्राचे (biochemistry) चे प्राध्यापक म्हणून कार्यरत होते. शरीरातील विविध विकरांच्या (enzymes) विषयी त्यांनी या काळात संशोधन केले. तसेच उत्क्रांतीशास्त्र व जनुकशास्त्रातील (genetics) काही महत्वाचे सिद्धांतही मांडले. तत्त्वज्ञान, गणित अशा अनेक विषयांबरील त्यांची पुस्तके व संशोधन पत्रिकाही प्रकाशित झाल्या. यातील विषयांची विविधता बघून आपण थक्क होतो. या त्यांच्या कामाला मान्यताही मिळाली. ब्रिटीश, अमेरिका व फ्रान्स सरकार तसेच तेथील शास्त्रज्ञसभांचे नानाविध बहुमान, सभासदत्व त्यांना मिळाले.

परंतु हाल्डेन निव्वळ उत्तम शास्त्रज्ञ नव्हते. या शास्त्रीय ज्ञानाचा उपयोग सर्वसामान्य माणसालाही झाला पाहिजे, त्यासाठी शास्त्रीय माहिती रंजक स्वरूपात पोचवली पाहिजे ही त्यांची भूमिका होती. अशी अनेक पुस्तके, पुस्तिका त्यांनी लिहिल्या. त्या कशा असल्या पाहिजेत यांचे मार्गदर्शन केले.

१९३५ साली 'माय फ्रेंड मि लिकी' प्रकाशित झाले. हाल्डेन यांचे हे एकमेव ललित लिखाण. बाल वाचकांना ते अतिशय आवडले. आयुष्यभर त्यांना या पुस्तकाबद्दल जगभरातल्या मुलांची पत्रे येत राहिली.

हाल्डेन यांचा ओढा सुरुवातीपासून समाजवादाकडे होता. त्यातूनच ते १९४२ साली कम्युनिस्ट पक्षाचे सदस्य बनले. त्या पक्षाच्या नियतकालिकांमध्ये त्यांनी वेगवेगळ्या विषयांवर सुमारे तीनशे लेख लिहिले. पण काही वर्षांनी पक्षाची काही बाबतीतील भूमिका न पटल्यामुळे त्यांनी पक्ष सोडला.

अभिजात साहित्याची आवड त्यांनी आयुष्यभर जोपासली. ते अकरा भाषा वाचू व समजू शकत, तर तीन भाषांवर त्यांचे प्रभुत्व होते. समाजवादी विचारसरणी व उत्तम वाचन यामुळे त्यांचे त्या काळातील प्रसिद्ध साहित्यिक जॉर्ज बर्नार्ड शॉ व एच. जी. वेल्स यांच्याशी जवळचे संबंध निर्माण झाले.

१९५७ साली ब्रिटन व फ्रान्स यांनी इजिप्तवर सुवेझ कालव्यासाठी आक्रमण केले. त्याचा निषेध म्हणून ब्रिटन सोडून हाल्डेन भारतामध्ये आले. त्यांना आधीपासून भारतीय संस्कृती, तत्त्वज्ञान याबद्दल आस्था होती. संस्कृत भाषा ते शिकले होते. त्यांनी भारतात वास्तव्य करायचे ठरवले, याचे आणखी एक महत्वाचे कारण म्हणजे येथील शास्त्रीय संशोधनासाठीच्या सुविधा हेही होते.

कलकत्त्यातील 'इंडियन स्टॅटिस्टिकल इन्स्टिट्यूट' (भारतीय संख्याशास्त्र संस्था) येथे ते काम करू लागले. संस्थेच्या अनेक संशोधन प्रकल्पांना त्यांनी मोलाचे मार्गदर्शन केले.

१९६१ साली त्यांनी भारतीय नागरिकत्व स्वीकारले. सरकारी अर्थसहाय्य व अनेक सहकार्यांच्या सहकार्याने त्यांनी 'जेनेटीक्स अँड बायोमेट्री इन्स्टिट्यूट' ची स्थापना केली. या संस्थेचे स्थलांतर नंतर भुवनेश्वर (ओरिसा) येथे झाले.

१९६४ साली त्यांचा मृत्यू झाला. त्यांच्या इच्छेनुसार त्यांचा देह वैद्यकीय महाविद्यालयाला देण्यात आला.

सिल्हर स्टार माधुरी पुरंदरे

गरकन वळून ग्रेगनं माइयावर नजर रोखली.

“हा बारक्या काय करतोय इथं?”

“हा या नौकेवरच लहानाचा मोठा झालाय, साहेब. आईबापाविना अनाथ पोर आहे. कामाला पक्का आहे, साहेब...” पावलो म्हणाला.

ग्रेगचे डोळे बारीक झाले, भुवया आक्रसल्या. त्यानं मला बरपासून पायापर्यंत न्यहाळलं.

“हां, ठीक आहे; पण लहान आहे म्हणून लाड होणार नाहीत. कामचुकारपणा केलास तर फेकून देईन समुद्रात, कळलं?”

त्या दिवसापासून ग्रेगनं आपले खरे रंग दाखवायला सुरुवात केली. त्याच्या हातात सदैव एक वेताची छडी असायची. कुणालातरी तिचा तडाखा बसला नाही असा दिवस जाईनासा झाला. त्यातून माझी आणि किडचीही सुटका नव्हती. चिडून उलट बोलणाऱ्या दोघातिघा खलाश्यांना तर खांबाला बांधून त्यानं झोडपून काढलं. एकूणच, ‘सिल्हर स्टार’वर नेहमी ऐकू येणारी चेष्टामस्करी, गप्पा, मोकळं हसणं एकदम बंद झालं. सकाळी जाग यायची तीच धसकून, कुठलीही गोष्ट करताना, खातापिताना किंवा रिकामपणीही ग्रेगची नजर आपला पाठलाग करते आहे असा भास व्हायचा. खेळणं न् दंगामस्ती तर आम्ही विसरलोच.

सॅम ते सॅम्युअल एडवर्ड. एक सामान्य खलाशी ते तीन जहाजांचा मालक. एका अनाथ मुलाच्या साहसी जीवनाची ही रोमांचकारी कहाणी आहे; पण या कहाणीची खरी नायिका आहे - ‘सिल्हर स्टार’.

नीती अनीतीच्या कथा / लिओ टॉलस्टॉय

आयुष्य व साहित्य दोन्हीमध्येही 'सत्य' ही सर्वात महत्त्वाची गोष्ट आहे.
-लिओ टॉलस्टॉय

महात्मा गांधी, लेनिन व इस्त्राइलमधील किबुत्झ चळवळीचे प्रणेते
अशा नानाविध व्यक्तींना ज्यांचे विचार व जीवन यामुळे प्रेरणा मिळाली,
त्या प्रतिभावंतांच्या निवडक कथा.

एका विख्यात शास्त्रज्ञाने लिहिलेली सदाबहार काल्पनिका

'काहीजण म्हणतात की,
झेंगला कामासाठी वापरणं क्रूरपणाचं आहे.
पण मला तर वाटतं,
आयुष्य म्हणजे नुसती आग आणि
ज्वाळा नाहीत हे त्यांना
जेवढं लवकर कळेल तेवढं बरं.'

'हा माझा नोकर ऑलीव्हर,
कुठल्याही माणसापेक्षा तो हे काम चांगलं करतो,
कारण त्याला आठ हात आहेत.'

'मी अब्दुल मक्कारला
सूर्यवेग्या आणायला न्यूझीलंडला पाठवलंय.
तो एक जिन्न आहे.'

नोकर जमिनीवर लोळत घाबरून रडू-भेकू लागला.
चंद्रजोतिषीनी एक मंत्र घातल्यावर तो शांत झाला,
पण त्याचा अर्धा चेहरा लाल,
अर्धा हिरवा व केस जांभळे झाले होते.

